

LEŠNIKI.

Knjiga za odrastlo mladino.

Spisal

Jožef Stritar.

Izdala in založila

Družba sv. Mohorja v Celovcu.

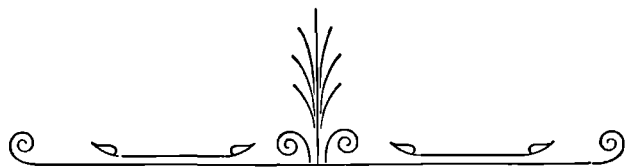
1906.

Natisnila tiskarna Družbe sv. Mohorja v Celovcu.

47222

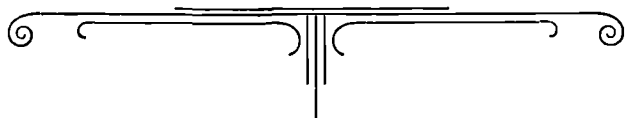
Z dovoljenjem prečastitega krškega knezoškofijstva.

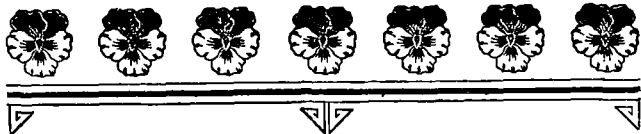

I

◆ ◆ Pesmi. ◆ ◆

Lešniki so za mladino :
košek smo jih vam nabrali ;
strli, vrgli v stran lupino,
jedro boste pozobali.

1. Na planino!

Sz doline na planino
radi ženemo živino;
na planini je lepó,
čist je zrak, vedró nebó.

Prva stopa naša Dima,
zvonec nosi, modro kima;
druge kravice za njo
po vrstì lepo gredó.

V goro gre živina rada,
tam ni bati se obada;
trave tam rastó sladké,
hladne, bistre so vodé.

Ko poletje gorko mine,
gnali bomo spet s planine;
zima pride, dol in breg
bo pokrival beli sneg.

2. Dež.

Neusmiljeno pripeka
solnce z jasnega nebá;
potok se suši in reka,
ker nebo dežjà ne dá.

Trava in cvetica hira,
vse po dežju hrepeni;
kvišku željno se ozira,
kar na zemlji tu živi.

Dežja prosi pivka ptica,
dežja prosi oratar;
kaj bo brez dežjà pšenica?
Pridi, pridi božji dar!

Glej, o glej, oblaček vstaja
od zahoda, siv, temán;
več za njim jih že prihaja,
da temni se beli dan.

Blisk in grom! Nebeški oče!
Huda ura je prišla;
strele brani nas in toče,
daj pohlevnega dežja!

Prva kaplja iz oblaka!
Dež — o hvaljen bodi Bog!
Njive nam lepó namaka,
gozd oživlja, vrt in log.

3. Voliča prvič vprežena.

Res, smilita se mi, voliča,
čas vama zdaj se bliža hud;
lepó živela sta mladiča
in znala nista, kaj je trud.

Trud velik bo, počitka malo,
na polju delo in drugod;
voz vlekla bosta in oralo,
težaven bode v klanec pot.

Kaj hočemo, saj nam se tudi
veliko boljše ne godi;
kmet dela, se poti in trudi,
ubija se vse žive dni.

4. Narobe svet.

Kaj se trkaš krava s kravo?
Stari sta dovolj obé.
Meni to kar noče v glavo:
stare krave že noré.

Kar pač junci, voli smejo,
kravam to spodobno ni;
kakor tu, narobe grejo
dandanašnji vse reči.

Ženska moškega posnema,
v krčmi pije in kriči;
napihuje se, prevzema,
kar preseza nje moči.

Skoraj bomo doživeli,
da bo kuhal mož in prál;
predel, pel bo pri zibeli,
žene svoje bo se bál.

Žena v zборе bo hodila,
kjer volitve se vršé;
v zbor državni bo volila
in v deželni zbor — žené.

5. Klen in rak.

Klen.

„Smiliš se mi, siromak,
grdi, neokretni rak!
Ti, ker se takó bojiš,
v luknji sam ves dan čepiš.
Še le, ko nastane mrak,
upaš se iz nje, mračnjak!
Ritensko se ven priplaziš,
ritensko za hrano laziš.
Mé pa, ribe, plavamo,
sem ter tja zigravamo,
zvijamo se, zibljemo,
z repom rahlo gibljemo;
videti nas je lepó,
pa poskusi ti takó!

Ribice lahko živimo,
dan na dan se veselimo;
vi pa ste okorni, raki,
nazadnjaki in mračnjaki.“

R a k.

„Raki smo zares okorni,
nismo kakor ti zgovorni;
vendar — dasi rad molčim,
nekaj ti odgovorim:
Kar se tiče naše hoje,
naj povem ti misli svoje:
raki ritensko gredó,
ker so vstvarjeni takó;
v luknji rak črez dan čepi,
ne zató, ker se boji;
rak bolj nočna je žival,
stvarnik mu tako je dal.
Rak da bi se bal kogá?
Klešče take, glej, imá;
z njimi vščipne, da boli,
pridi sem, če te srbi!“

6. Osa in čebela.

O s a.

„Kako neumna žival si, čebela,
neumnejše, menim, na svetu ni;
lahko bi lepo, prijetno živela,
brez težkega dela in brez skrbi.
Tako pa se trudiš od zore do mraka;
marljivost je tvoja velika napaka.

Kako si pridna! Svet hvalo ti poje,
a kaj imaš od pridnosti svoje?
Ves dan se ubijaš brez počitka,
pri tolikem delu nič užitka!
Ko so ti piskrci polni medú,
priplazi se človek, tisti hudi,
pobere ti vse in nese domú,
ti pa se iznova ubijaj in trudi! —
Pa nas poglej, sirota, osé,
kako živimo, kakor gospé;
me delamo, kolikor nas veseli,
in záse, ne za tiste ljudi.
Kjer najdemo kaj, da le sladko in zdravo,
vzemêmo, ne prašaje: Čigavo?
In kar je kaj vredno, vse nas se boji,
žival in človek pred óso beži.“

Čebela.

„Kar rekla si, osa, ni vse prazno,
če tudi za nas ni kaj prijazno.
V resnici, truda imá in dela
vse žive dni obilo čebela;
in vendar, če tudi s trudom živimo,
življenja drugega si ne želimo.
Vem, čudno se bo ti zdelo, osa,
gotovo porečeš: Ta je bosa.
In vendar je res, kar ti povem,
naravnost če govoriti smem:
Ko dolga zima slovo je vzela,
v deželo prišla pomlad je vesela,
od zore do mraka, od cveta do cveta,
po vrtu, po polju čebela leta;
cvetico obira za cvetico
in srka iz njih dišečo medico.

Obira, nabira in pridno znaša,
Čemú in komú? čebela ne vpraša;
kaj bode jutri, ni ji mar.
Veselo gleda nas gospodar,
ko letamo ven in zopet domú,
vse voska polne, prahú in medú.
Če vzame nam od obilosti naše,
za zimo skrbi nam, da imamo paše.
Lepó na gorkem po zimi tičimo,
pomladi prihodnje se že veselimo.
Vas ose hudobne vse sovraži,
preganja vas, kdor more, in draži.
Čebelico imajo vsi radi,
živalco koristno, stari in mladi.
Lepo življenje ima čebela,
zakaj bi na svetu ne bila vesela!“

Osa.

„Če tebi je prav tako, pa bodi;
vsakdo po svoji pameti sodi.
Čebela je hlapčevska, brez ponosa —
gosposka, imenitna je osa.“

7. Komar.

„Kaj drobna živalca sem komar,
pa vendar strašansko huda stvar!
Vse, kar na svetu živi,
komarja se boji.
Najbolj pa človek; ko pribrenčim
in rilček ostri mu v nos zasadam,
poskoči od bolečine strupene
ter mahne po meni, pa sebe zadene.“

Kri mestnih gospá je zlasti mi v slast,
zato me sovražijo kakor pošast.
Podé me, jaz pa jih rad imam,
zato se zlepa odgnati ne dam.
Ko sem se napil, pa odletim,
v spomin jim bulico lepo pustim.
Ko sem jim puščal, krvi jim odvzel,
s tovariši v solncu plešem vesel.“

8. Pes in mačka.

Kaj? Pes in mačka mirno jesta
iz ene sklede? Prav tako!
Z veseljem vidim: vidva vesta,
kakó se vkup živi lepo.

Oba živita v eni hiši
in vsak opravek svoj ima:
ti čuvaš hišo, ti pa miši
loviš, koristna sta oba.

Da pes in mačka nista dosti
podobna si, to nič ne dé:
vsak svoje ímata kreposti,
obema hvala vama gré.

Če ti mijavkaš, ta pa laja,
čemú sovraštvo in prepír!
Ko srd in boj drugod razsaja,
med vama tu je blagi mir.

9. Žabja svatba.

Svatbo žabe so imele,
zbrane iz sosednjih mlak;
jedle, pile so in pele:
rega rega reg, kvak kvak!

Skokica nevesta mlada,
ženin bil je dolgokrak;
rajala oba sta rada:
rega rega reg, kvak kvak!

„Živi ženin naš z nevesto!“
glas povzdigne Krakuš svak;
zagrmí jih kakih dve sto:
rega rega reg, kvak kvak!

Po večerji zavrté se,
ko je bil že pozen mrak;
vriskajo, da se vse trese:
rega rega reg, kvak kvak!

Raki pa so poslušali:
Kaj ropot pomeni tak?
Tisto noč vso niso spali:
rega rega reg, kvak kvak!

10. Deček in močerad.

Deček.

„Kako počasi kobacaš,
rumenočrni močerad;
dasi krepké nogé imaš,
v hitrosti ti si polžev brat.
Pa po trebuhu plaziš se,
tako strašansko len ne bodi;
na noge, hej! poskusi le
in hodi, kakor sploh se hodi.“

Močerad.

„Le pusti, deček, močerada,
da hodi, kakor je navada
od nekdej močeradova,
navada tudi gadova.
Pokaj bi se s hitrostjo trudil,
nikdar še nisem nič zamudil.
Počasnost si v dobroto štejem,
potim se ne in ne pregrejem.“

11. Deklica in potok.

Deklica.

„Kam se ti takó mudi,
ljubi moj potoček ti?
Glej, lepo je tu pri nas,
prišel je pomladnji čas:

ptičice lepo pojó
in vijolice cvetó.
Vedno dalje se ne trudi,
tukaj malo se pomúdi!“

Potok.

„Bodi še tako lepó
tu pri vas, deklè mladó,
meni dalje se mudi
k reki, ki v morjé hiti;
v morje, v morje hrepenim,
tam še le se umirim.“

12. Smreka.

Smreka, lépo ti drevo,
lepa si, ko majnik sije;
ko po zimi sneg te krije,
rado gleda te okó.
Ko buči po svetu piš,
mraz vse, kar živi, pretresa.
gola druga so drevesa,
ti prijazno zeleniš.

13. Vrane po zimi.

Zdaj ste krotke, divje vrane;
ko nikjer drugod ni hrane,
iščete je tu pri nas.

Kar imamo, radi damo,
če se tudi ne poznamo,
ko vas tare glad in mraz.
Ko se zima poslovila,
hrana bo povsod obila,
odletele boste spet;
nič slovesa, nič zahvale,
več ne boste nas poznale.
Kaj se hoče? Tak je svet.
Ko pa zopet pride zima,
polje živeža več nima,
pridite le zopet k nam!
Prošnje treba ni, ne hvale,
da se boste nazobale,
radi bomo dali vam.

14. Stari hrast.

Slava ti in čast,
korenjaški hrast!
Sam stojiš tu poleg poti,
visok, debel in krepák,
drevju gozdnemu očak,
lep, ponosen na samoti.
Leto ali zima bodi,
mraz, vročina ti ne škodi;
naj vihar buči, razgraja,
korenin ti ne omaja.
Pticam daješ ti zavetje;
gnezda svoja tu pletó,
izmed gostih vej ljubó
se glasi njih drobno petje.

Pod teboj se rad ustavi
potnik, tod mimò gredoč,
sedež v senci si pripravi,
pót si s čela briše vroč.
Odpočivši se, odtod
gre hvaležen svojo pot. —
Ko tako te gledam, hrast,
tvojo moč in lepo rast,
o kako se človek jaz
majhen zdim si! Bil je čas;
jaz se nisem še rodil,
ti si velik, močen bil;
jaz slovo bom svetu dal,
ti, ko zdaj, boš krepko stal.

15. Srna.

Kaj gledaš me, srna, tako zvedavo,
za mano, ko grem, obračaš glavó;
kaj se me, živalca, nič ne bojiš?
Ne zdim se ti, je li, človek hudoben,
pa lovcu tudi nisem podoben;
zato pred menoj plahó ne bežiš.
In ko bi nosil puško na rami,
da v té bi pomeril, srcé ne dá mi.
Le pasi se mirno in skači veselo,
saj dolgo tako ne bode trpelo,
prijazna, krotka živalca ti!
Zdaj zdrava ostani; poldne zvoní.

16. Jablana.

Kdaj lepša, jablana, si, ne vem.
Ko s cvetjem odeta stojiš spomladi,
nevesti podobna, te gledamo radi,
veselje si pravo našim očém!
In ko v jeseni sad ti zori,
med listjem zelenim v solncu žari,
nagledati se te ne more okó:
naj milo ti vedno bode nebo!

17. Starček pod lipo.

Pod lipo starček tu sedim,
na klopi se lepo hladim,
ko z neba sije solnce vroče.
Otroci v senci rajajo,
igrajo se, razgrajajo,
jaz pa jih gledam, stari oče.

Oj kje, oj kje je tisti čas,
ko tu takó igral sem jaz,
za mraz ne maral in vročino!
Tu gledal sem črez mnogo let
otroke svoje, zdaj pa ded
tu gledam sinovo mladino.

Kar pravim, čudno se ti zdi,
kaj ne, moj ljubi Tonče ti,
ki gledaš me takó po strani.
Le čakaj, čakaj, pride čas,
ko boš sedel tu, kakor jaz;
življenje le ti Bog ohrani!

18. Vinska trta.

Zdrava mi, rastlina blaga,
vinska trta, božji dar;
vsemu svetu ti si draga,
tebe čisla kmet in car.

Plemenita, imenitna
si nad vse rastline ti;
nam v veselje rodovitna
solnčnega si kraja hči.

Obdelava, obrezava
pridno gornik te vesel;
okopava, osipava,
travo trebi in plevel.

V potu svojega obraza
záte dela in skrbi;
záte on boji se mraza,
toče záte se boji.

Ko pa pride čas veseli,
da plačilo bo prejel,
sad tvoj lépo dozoreli
bere, spravlja ga vesel.

Oj veseli in hvaležni
bódimo za to Bogú,
da smo tudi mi deležni
tega božjega darú!

19. Čuden gost.

Prečudne tvoje so kreposti,
presilne v tebi so moči:
ko ti prikažeš se med gosti,
obličje vsem se razvedri.

Po svetu krog in v vseh jezikih
se hvala poje ti in čast;
pri malih kakor pri velikih
velika tvoja je oblast.

Junak nobeden ne slavi se
in ni slavil se kakor ti;
kar imenitnega godi se,
brez tebe nič se ne godi.

Gostuješ z nami, svatbe naše
obhajaš z nami, krst in god;
brez tebe ni je svete maše,
počastil te je sam Gospod.

Vsak v družbi k tebi se primiče,
prijazno tebi se smehljá;
z imeni lepimi te kliče,
dobrika se ti in sladká.

Zasluge tvoje so velike,
vsa hvala, komur hvala gre;
molčečim oživiš jezike,
da kakor bukve govoré.

Kar delaš, čudeži so pravi,
neumnim daješ ti razum;
mladosten govor sivi glavi
in strahopetniku pogum.

Če tudi si gostobeseden,
nerad poslušáš in molčíš,
zato pa si veliko vreden,
ker le resnico govoriš.

Lepé te tvoje so lastnosti,
vse hvale vredne in časti;
a z druge stráni pa slabosti
ne malo húdo te kazí.

Grdo ravna jo bratci tvoji,
prepolni tvojega duhá;
s prepiri večkrat, dà, s poboji
vesela družba se končá.

Kdor se za trdno ti zapiše,
ni mar otrók mu, ne žené;
s teboj zapravi vse; iz hiše
z družino vred ga izpodé.

Iz tebe — rečem po pravici —
veliko zlega se rodí;
zató ne vem, če si v resnici
dar božji, sladko vince ti!

20. Deklica in cvetice.

Po trati deklica hodila,
tako je deklica tožila:
Cvetice lani brala sem,
kar jih najlepših znala sem,
za god jih mamki podarila.
Cvetice letos brala bom,
kar jih najlepših znala bom,
na grob ji bom jih položila.

21. Cerkvica na gori.

Na gori romarska cerkvica,
pozdravljena mi bodi ti;
v oltarju božja porodnica
v naročju Jezuščka drži.

Pobožnost te je sezidala
z gorečim trudom vrh goré,
tu stvarniku se poje hvala
in prošnje tu v nebó kipé.

Sem k tebi trudni, obloženi
tolažbe željni romajo;
olajšani in poživljeni
odtod domov se vračajo.

Pod tabo rod za rodom gine
v dolini doli, ti stojiš;
težave vseh in bolečine
poznaš, tolažbo jim deliš.

Še dalje naj, cerkvica, hrani
v zavetju svojem te Gospod;
neviht in strele naj te brani —
jaz dalje idem svojo pot.

22. Mrtvaški zvon.

Zvoni! Komú? Kaj bom vprašala!
Podlógarjeva je zaspala:
Bog, ti ji mir in pokoj daj
in duši njeni sveti raj!

Saj se je dolgo pokorila,
na zemlji vice je prebila;
nič dobrega imela ni,
trpljenje, trud vse žive dni.

Nesrečen zakon je imela,
kaj z njim, z otroki je trpela!
Veselje zdaj uživa tam,
Bog daj enkrat ga tudi nam!

23. Nevesta in bolna sestra.

Kako si lepa, oj sestrica,
nevesta mlada, srečna ti!
Le tiho; sreča sije z lica,
iz jasnih sije ti oči.

Če je velika tvoja sreča,
za tvojo svoje jaz ne dam;
sirota v postelji ležeča,
jaz tudi ženina imam.

Moj ženin čaka me tam gori,
po njem nevesta hrepenim;
po dolgi, težki tu pokori,
tam, upam, združena bom z njim.

Ne jokaj! Ženin čaka, hodi,
in svatov družba čaka te;
Bog te obvaruj, srečna bodi,
pa mene včasih spomni se!

24. Šivilja.

Po noči pri luči šivilja sedi,
marljivo vbada, tako govori:
Le urno, le urno, čas poteka,
nocoj še gotova bodi obleka,
poročna obleka; ne záte, samica,
nosila jo bode tvoja družica.
Oj srečna! Pred oltarjem boš stala,
z njim, ki si ga sama si izbrala.
Svoj dom boš imela, boš gospodinja,
omara bo polna, polna ti skrinja.
Ti mati boš srečna, móžu družica,
jaz bodem venela na tihem samica.
Sirota, sama na svetu ostala,
poročno obleko bom drugim šivala.

25. Na materinem grobu.

Jiha noč je. Polna sije
luna z jasnega nebá;
belo krilo zemljo krije,
v mesečini blisketá.

Na grobéh križ póleg križa,
v svitu luninem blešči;
deklica se grobom bliža:
Kaj češ tu, sirota ti?

Ne bojiš se zime hude?
Sneg ti škriplje pod nogó;
mraz pretresa šibke ude
pod obleko ti tenkó.

Tja h gomili znani krene,
mati ji pod njo leži;
tam poklekne, roke sklene,
ihtí se in govori:

„Tukaj, mati, vi ležite,
meni je tako hudo;
k sebi, mati, me vzemite,
Ančka prosi vas lepó.

Vi ne veste, kaj prestati
moram, smili se Bogú!
Tu pri vas ostanem, mati,
nikdar več ne grem domú.

Tujka zdaj tam gospoduje,
trde njene so roké;
grdo gleda me in suje,
oče sam se je bojé.

Vam na strani čem ležati,
k vam se stisnem in zaspim;
k sebi me vzemite, mati,
k vam sirota hrepenim.“

Želja se ji izpolnila,
združena je z materjo;
več ne bo je zapustila —
zjutraj našli so mrtvó.

26. Pred božičem.

„Umreti moram, ljuba mati,
oh zdaj, ko božič bliža se!
Da bi ga mogla praznovati,
oh enkrat še, le enkrat še!

Da bi pred jaslicami stala,
ki dete božje v njih leži;
Marija, ki mu je postlala,
pri zglavju z Jožefom stoji.

Voliček in osliček diha
in greje dete, ker je mraz;
po polju mrzla burja piha
po zimi, kakor zdaj pri nas.

Pastirci so prišli veseli,
pred dete poklekujejo;
od jutra kralji prihiteli,
mu vsak svoj dar darujejo.“

„Oj tiho, dete, ne govóri,
izpolnijo se ti željé.““
„Ne tu več, mati, tamkaj gori,
kjer angeljci Boga časté.“

27. Stari oglar.

1.

Za ključárje, za kovače
oglje žgem, da se kadi;
truda dosti, malo plače,
a za silo se živi.

Gozd je dom moj, tu stanujem,
tu živim in delam, sam;
včasi malo pomodrujem,
kakor starec vem in znam.

Zajci, srne in jeleni
hodijo me obiskat;
od pomladi do jeseni
kos mi poje in strnad.

Le v nedeljo ga kozarec
pijem in se poživim;
tu v veseli družbi starec
spet se malo pomladim.

2.

Srečen bil sem tudi jaz,
zadovoljen v borni koči;
daleč že je tisti čas,
pozabiti ni ga moči.

Ali v svoji hišici
nisem morda samotaril;
gospodinjala je v nji
ženka, jaz sem gospodaril.

Kaj je zakon brez otrok?
Kar je jablana brez sada;
dal je nama ljubi Bog
dva — imela sva ju rada.

Dom dobil je starji brat,
Bog mu sreče daj obilo;
delal malo, pil je rad,
dobro ni se mu godilo.

3.

Sreča tvoja, človek ti,
kaj je? Kapljica bleščeča;
veter dihne, pa je ni —
to je, človek, tvoja sreča.

Ura bila polnoči,
Jožku svečo smo držali;
zadnjič dihne, zameži,
on je šel, mi smo ostali!

Mine leto, Nežico
v večni pokoj smo spremili;
in tako oblaki so
solnce nama zagrnili.

Nežica in Jožek zdaj
z angelji se veselita;
tam imata večni raj,
oče, mati tú trpita.

4.

Kakó lepó smo vkup živeli
in zadovoljno prejšnji čas!
Če tudi malo smo imeli,
mir, sreča bila sta pri nas.

In zdaj, kako je prazna bila
vesela kočica poprej!
Otroka sta jo zapustila
in sreča z njima za vselej.

Na tihem, brez solzá ženica
trpela je in hirala;
bledela so siroti lica,
počasi je umirala.

Za njima le je koprnela,
kako ji naj tolažbe dam?
Sirota dolgo ni trpela,
za njima šla je — bil sem sam!

5.

In zdaj sem sam! — Kaj pravim, sam?
Družina me je zapustila;
a bratov in sestrá imam
po svetu vendar brez števila.

Brat, sestra mi je, kdor trpi,
vsi smo si v rodu siromaki;
naš delež trud je in skrbi,
v trpljenju smo si vsi enaki.

Oh, koder solnce božje sije,
trpi in joka se povsod;
solzá potoke zemlja pije,
ki toči jih Adamov rod.

Zakaj se toliko izkuša
bridkosti, toliko nadlog?
Trpì; zakaj, ne vprašaj, duša;
to vé v modrosti svoji Bog.

6.

In vendar, ko svet premišljujem,
po svoji pameti modrujem,
ugibljem, sodim to in to;
po glavi misel meni roji,
po stari, trdi glavi moji:
Kàj mora biti vse tako?

Vi, ki vam vedno solnce sije,
oblak ga nikdar ne zakrije,
pomislite vendar enkrát:
Kako ste vi to zaslužili,
da ste dobrote vse dobili,
pomanjkanje trpi vaš brat?

Pri polni mizi vi sedite,
gostite se in veselite,
vam praznik sleherni je dan.
Kako vam grižljaj ne preseda,
ko glad vas skozi okno gleda,
roj siromakov nepozvan!

Ne gane vest se, nič ne reče,
pogled ta v srce vas ne peče,
ko vidite, kaj brat trpi?
Srcé, ki nikdar ni trpelo,
srcé vam je okamenelo.
In vaša vest? — Ta trdno spi!

7.

Trotov roj redi čebela,
ki lepó živé brez dela,
ona trudi se za njé.
Kaj je treba nam lenuha,
delaj, slúži vsak si kruha,
kdor pa noče, naj ne jé!

Ta z glavó in ta z rokami
delaj, da bo jedel z nami;
delo naj redi možá!

Pridnim zemlja daje rada
kruha, leni pa naj strada:
ta postava naj veljá!

Kaj se ti po glavi blodi?
Pameten, Martinek, bodi,
saj imaš dovolj že let:
Siromaki smo za delo,
pridno delaj in veselo,
pusti, kakoršen je svet.

Pusti misli te in želje,
delo bodi ti veselje,
dokler Bog moči ti dá:
Delo hudega nas brani,
delo zdrave nas ohrani,
dušo in telo krepčá.

8.

Kaj doživeli smo na sveti,
vse vprek se čudeži godé;
težko je čase té umeti,
drug svet je, drugi so ljudjé.

Kar čujem, v glavo meni noče,
kar vidim, čudno se mi zdi;
kar prej je bilo nemogoče,
strmeč zdaj gledajo oči.

Blisk zdaj človeku je svečava,
zanj dela kakor hlapec zvest;
z ljudmi po zraku ladja plava,
skoraj ne bo potreba cest.

Brez vprege kakor piš viharja
vozovi črez goré drčé;
Trst z Dunajem se pogovarja,
od ust do ust beseda gre.

9.

Razumnejši, da sam se čudi,
res človek je od dne do dne.
A boljši, srečnejši je tudi?
In zadovoljnejši, kdo ve?

Pri kmetu, delavcu, gospôdi,
kje zadovoljnost je domá?
Tem bolj potrebnega se sodi,
čim višjo kopo kdo imá.

Vsak záse! Kdor ima, za brata
v potrebi, stiski mar mu ni;
beraču zaloputne vrata,
naj gre, sam záse naj skrbi!

Oj, kje ljubezen, mir in sprava
med brati, ljudstvi je domá?
Gorje, če zgolj velja postava,
ki um jo daje brez srcá!

Prepir razsaja med narodi,
ker vsak po svoje govori;
kar v prid je tebi, meni škodi,
prostora vsem na svetu ni!

10.

Oj vera, vera, sveta vera!
Da se obup nas ne loti,
ko polna je trpljenja mera,
tolažba nam edina ti!

Življenje polno je težave,
skrivnosti temnih polno je;
zastonj tu belimo si glave,
tam gori nam bo jasno vse.

Laž se šopiri tu, resnica
naj v kotu sedež svoj imá;
nedolžne tare tu krivica,
tam gori vse se poravná.

Za detetom se joka mati,
temán je pred očmi ji svet;
oj tiho, mati, ne jokati,
tam gori našla boš ga spet!

11.

Oj tiho tudi ti, Martine,
trpi in upaj — Bog živi;
on vzame te iz solz doline,
plačilo tam ti podeli.

Tam čakajo te ljubi tvoji,
predolgo si se jim mudil;
po dolgi hoji, težkem boji
tam z njimi boš se veselil.

Lahko živi, lahko umira,
kdor vero, upanje imá;
to ga tolaži, to podpira:
Gorje človeku brez Bogá!

28. Klobukovi spomini.

Na kolu v zelniku tu čepim,
da zajce lačne od zelja podim,
v dežjù in na vetru noč in dan:
zarés, nič kaj imeniten stan!

*

Kako pač drugače je nekdam bilo,
ne vem prav, koliko let je minilo,
ko sem prišel klobučarju iz rok,
z zelenim trakom ovit okrog,
svetál in gladek, primaruha,
da bi se na meni razčesnila muha!
Kastorec črn, lep kakor misel,
na ógled, na prodaj v oknu sem visel;
mladeniči so in modri možjé
oči poželjivo vpirali v me;
z veseljem je gledal, hvalil me vsak,
samo da sem bil jim malo predrag.

*

Naposled mladenič zal je prišel,
denarce lepé je záme odštél,
pod pazduho je lepo me vzél
in z mano domú je hitel vesel.

*

In šli smo k poroki! Vse je zijalo
in gledalo naju, njega in mene,
fantiči, možje, dekleta in žene.
Jaz sem se pa držal, kar se je dalo,
oblastno mu in gosposko na glavi
s cvetličjem za trakom. V praznji opravi
pod mano je ženin ponosno korakal,
da mož bi zakonski bil, komaj je čakal.

*

Potem pa na dom z nevesto lepó,
kaj pravim: z nevesto? — z ženko mladó!
Domá je čakalo že kosilo,
na mizi biló je vsega obilo.
Za mizo veseli so svatje sedeli,
so pili in jeli, se dobro imeli.
Trobenta je pela, renčal je bas;
na zadnje se je vrtila vsa vas.
Najlepši nama bil je ta dan,
veselo začet, veselo končan!

*

Črez leto spet smo praznji, veseli,
zdaj z malim kričačem v cerkev hiteli;
moj mož ponosen in srečen ne malo,
da se mu je kar samo smejalo.
Kako pa ne? Oče! Raca na vodi!
Kaj menite, to ni, kar si bodi!
Ker stopil je danes v ta častni stan,
zató me je nosil malo na stran.

*

Potem pa domá spet lepo kosilo,
veselo se je jelo in pilo:
Na zdravje novorojenega sina!

Bog daj mu živeti leta in leta;
na zdravje matere in očeta!
Lep dan je bil to in vreden spomina.

*

Minila so leta, ne vem jim števila,
temà je hišo veselo pokrila.
Na potu zopet v cerkev smo bili,
da v večni pokoj bi ženo spremili.
Potrt je stopal mož pod menó,
solzán je v tla povešal glavó.
In spet potem so za mizo sedeli,
domači in znanci, pili in jeli,
a pela trobenta ni, renčal ni bas,
še govorilo ni se na glas.
Mrtvaška večerja! Žalosten dan:
mož bil je zdaj vdovec imenovan.

*

Prišli so časi nato neprijetni,
ko nismo bili nič več prevzetni;
na meni ni bilo poštene več dlake,
imel sem še mnoge druge napake.
Ogólil sem se bil in postaral,
da tudi moj mož me ni več maral.
„Kastorček“ poprej, zdaj bil sem „veha“,
bil v petek in svetek sem glavi streha.

*

In kaj se je še enkrat mi zgodilo!
V nedeljo večer, že pozno je bilo,
iz družbe vesele sva šla domú,
moj mož poln božjega darú.
Naravnost ni mogel; sredi pota
spotakne se mož in, oj sramota!

na cesti v blatu leživa oba! —
In večkrat potem še. — Škoda možá!

*

Takó se mi je na svetu godilo:
zdaj dobro, zdaj slabo — vse je minilo.
Na kolu zdaj v zelniku zajce bom strašil,
po letu pa vrabce iz prósa bom plašil,
če mi ne pride na zadnje berač,
ki nima srajce cele in hlač,
pogleda me po strani norčavo
in sname me s kola, povezne na glavo
ter svojo veho na kol posadi —
takó se klobuku na svetu godi.

29. Lov

v cesarskem zverinjaku poleg Dunaja.

(Prostor brez drevja v gozdu. Steza, poleg nje skala z grmovjem. Pred skalo stoji star jelen. K njemu prisopihajo po stezi zaporedoma preplašene živali.)

Jelen.

O joj, o joj, tresk tresk, hov hov!
To je grozovit, ne navaden lov.
To strašno streljanje, da tla bobné,
doživel še nisem takega dne.
Gorjé vam danes, živali uboge,
tu nič ne pomagajo urne noge;
na desni, na levi poka in poka
in gozd obdaja ograja visoka. —

Jlenko, jlenko, meni se zdi,
zdaj prideš na vrsto tudi ti.
Naj bo! Zadosti dolgo sem živel,
v poštenju postaral se in osivel;
visoko sem nosil rogovile,
živali so vse me, očaka, častile.
Povsod sem bil čislan in spoštovan.
Če mi je napočil poslednji dan,
pa bodi, le dobro strel me zadéni!
Kaj dobrega tu imamo jleni,
medvedje, srne, zajci, lisice?
Žival ne najde na svetu pravice.
Po letu še še, po zimi pa mraz,
pomanjkanje, lakot tarejo nas.
Če najdeš kaj, mirno ne moreš pojesti,
življenja si nisi nikoli v svesti.
Vselej, ko pride, ne vem odkod,
na Dunaj kak imeniten gospod,
na zađnje spravijo se nađ nas,
to jim je veselje in kratek čas!
Gosposka zabava! Kaj se hoče?
Saj večno živeti ni mogoče,
svet treba je zapustiti enkrat;
če padem danes, ne padem nerad.
Ne, bežal ne bodem, tukaj ostanem,
naj pride, kar hoče, jaz se ne ganem!

(Košuta z mladičem pridirja ter se ustavi pred jlenom.)

Košuta.

Oj strah in groza, kako to poka!
Usmilite se, oče, otroka;
poglejte, kako mu kolenca šibé se,
po vsem životu sirota se trese.

On v srce zadet na potu leži.
Za nama skoraj druhal pridrvi.
Rešite naju, prosim vas, oče!

Jelen.

Kakó rad, ko bi le bilo mogoče!
Za óno-le skalo hitro se skrijta,
potuhnita se in mirno ležita!

(Košuta in mladič se skrijeta za skalo; priplazi se lisica.)

Lisica.

Lepo prihuljeno, tiho se plazim,
da drgne ob tla se rep in trebušek;
po gošči od grma do grma lazim,
da mi na prodaj ne pride kožušek.

(Lisica stopi zraven jelena; zajec in zajka pritečeta.)

Zajec.

Ne morem več, uhaja mi sapa!

Lisica.

Na, to je pa smešno, kosmata kapa!
Ti miren bodi, kaj bi se bal?
Kdo meni se tu za uhato žival!
Nad zajca ne gre visoka gospoda,
smodnika in svinca bilo bi škoda.

Zajka.

Kaj hočemo? Mož moj je že tak;
bil ni in ne bo nikoli junak;
če počí kaj kje, če list zašumi,
pobrusi peté, kar more, leti.

(Srna pride z ranjenim srnjakom.)

Srnjak.

Zadet sem, ranjen, odteka mi kri;
jaz dalje ne morem, reši se tí!

Srna.

Ne, dragi moj, jaz te ne pustim,
s teboj naj življenje tu izgubim!

(Puška blizu počí; vse preplašeno zbeži.)

Jelen.

Ta bila je záme; v srce zadet,
umiram; z Bogom, krivični svet!

(Zgrudi se; krokar zakroka na bližnjem drevesu.)

Krokar.

Krá krá, težko se preživlja vran,
a danes bo záme dober dan;
pobite živali povsod je obilo:
za krokarjev kljun imenitno kosilo.

30. Jesenski izprehod.

1. Iz mesta!

Za máno, oj hrupno mesto, za máno!
Z veseljem slovo od tebe sem vzel;
tu vidim zopet dolinico znano,
nje mir in tihoto uživam vesel.

Prijaznega duša raduje se kraja,
težav je tu prosta in skrbí;
jesenska lepota okó mi napaja,
življenje zopet me tu veselí.

2. Pastirček.

Pastirček po njivah živinico pase,
nad čredo s šibo v roki sedí;
teliček tam skače, prešerno igra se,
prostosti svoje se veselí.

Skakača psiček veselo gleda,
ki mirno poleg pastirčka čepí;
lahko, saj pridna in mirna je čreda,
ne sili v škodo, ker škode tu ní.

Pastirček, pastirček, pri čredici svoji
kakó si tí srečen, oh, ne umeš;
kaj so življenja težave in boji,
v nedolžnosti svoji ti ne veš.

Za letom leto bo ti minilo,
le čakaj, le čakaj, pastirček tí;
pa bo se ti včasí milo storilo,
ko boš se spominjal teh srečnih dni!

3. Trot.

Kar smiliš se mi, ubogi trot,
ki letaš tako lenó in zaspano;
tenák in redek je tvoj život,
hudó ti je za vsakdanjo hrano!

Poprej in zdaj! Po letu, o trot,
dni v panju imel si prijetne, vesele,
brez dela si živel kakor gospod,
čebele pridne za vse so skrbele.

Zdaj, ko je prišel jesenski čas,
za njim pa bliža se zima huda,
iz gorkega panja izgnale so vas
po svetu v življenje, polno truda.

Prišla bo zopet gorka pomlad,
prinesla cvetje nam in zelenje;
ti videl ne boš je, mraz in glad
končala ti bosta kratko življenje.

4. Starka.

Ženica stara, pred kočo kraj pota,
pred kočo leseno na solncu sediš;
kaj dobro, je li, dé ti gorkota,
saj skoraj se malo na smeh držiš.

Zamišljena vidiš se; pač življenja
premišljaš, starka, pretekle dni;
veselja malo, dosti trpljenja
in tudi v skrbéh brez spanja noči!

Možá si menda in otroke imela,
tem več ubijanja in skrbí;
trudila si zanje se in trpela,
sedaj si samica na stare dni.

Todà kaj maraš? Saj skoraj bila
bo ura pokoja ti in mirú;
tam gori se večno boš veselila
in s svojimi hvalo pela Bogú.

5. Golob in maček na strehi.

Golob in maček na strehi skupaj,
ne daleč vsaksebi, to je lepó!
Preblizu se vendar, golob, mu ne upaj,
da ga ne izkušaš premočno.

Lovil je pridno, verjamem, miši,
podgani mnogi je zdrobil kostí;
zato imajo mačke pri hiši —
vendar, kar leta, bolj mu diši.

Zagrabil, pohrustal je mnogo miško,
a tudi kakega ptička vmes;
morda pa celó še kako piško,
ko koklje ni blizu bilo, ni res?

Kaj praviš, ti maček gori na strehi,
po krivem dolžim te takih napak?
A to so stari, pozabljeni grehi,
od nog do glave si zdaj poštenjak.

6. Mož in žena kamenje klepljeta.

Kraj ceste kamenje drobita
mož in ženica: tek tek tok!
Molčeča, sključena hitita,
da bode skoraj kup visok.

Po cesti voz drdrá iz mesta,
gospod na vozu in gospa;
ta dva, kaj delo je, ne vesta,
oba mladá, oba lepá!

7. Hišica na griču.

Kako prijazno, hišica bela,
po dolu gledaš z zelenega griča!
Okó se te gledati ne naveliča
in duša moja te je vesela.
Pod streho tvojo pač ne prebiva
bogastvo in bliščoba svetá;
a blagi mir pod njo se uživa,
če kje, zadovoljnost tu je domá.
Do sem se mestni hrup ne razlega,
popačenost mestna do sem ne sega:
brez nepokoja, viharnih strastí,
nedolžno, mirno se tu živi. —
Kaj glási se v meni? Glas otroka,
ki se vzbudi, po materi joka:
Oh, ko bi bil v tej hišici tí
preživel življenja svojega dni! —
Prepozno! Minilo je, kar je minilo;
usojeno, misli si, ni ti bilo!

8. Petelin.

Ne morem si kaj, res gledam te rad,
petelin, ki z družbo po vrtu hodiš;
razumen vodnik, gospodar možat
na pašo in s paše modro jo vodiš.

Visoko vzdiguješ krepke nogé,
stopaje velike delaš korake;
ponosno život svoj gugaš gredé,
rasti si lépe, da malo take.

Dà, lep si, mora se reči, lep,
vse čudi se tvoji moški postavi;
to pisano perje, ta sabljasti rep,
ta svetla krona visoko na glavi!

Pa peti znaš, peti! Glas tvoj močan
kot glas trobente dan nam oznanja.
Kaj pravim? Še daleč za góro je dan,
ko tí že zaspance budiš iz spanja.

Po koncu glavo, pa oko ti žarí,
na desno, na levo gleda in pazi,
da jastreb zviška ne prileti,
lisjak izza plota se ne priplazi.

Če ktera iz družbe zavije v stran,
da samopašna išče si hrane,
brž zakokodákaš srdit in strašán,
naj urno se vrne, odtód se ne gane.

Križ ímaš z družbo svojo težak,
saj tudi pri nas ni kaj drugače:
vsak svoje muhe imá in vsak
po svoji volji najraji skače.

Če pride nasprotnik tvoj iz vasi,
šopiriti se med tvojimi hoče,
nanj se zakadiš, da perje leti,
pobiješ ga, če pobrati se noče.

Kokoši pa gledajo: To je junak!
Kateri z njim se meriti more?
Nobeden na svetu ni mu enak —
vse sam, potreba ni mu podpore!

Po zmagi pa s plota: kikiriki!
zavriskaš, da se daleč razlega:
Gorjé mu, kdor se mene lotí,
tako ga bom vsakega, kakor sem téga!

Kakó za družino svojo skrbiš,
to se posebno lepo mi vidi;
če najdeš črvá, če zrno dobiš,
pokličeš jo hitro: Družinica pridi!

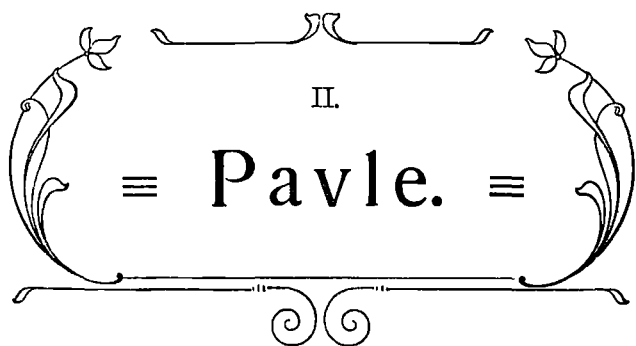
Petelin, petelin, možá poznam —
a ni le eden — ki dela drugače:
vse, kar pridobi, zapravi sam,
ne zméni se za svoje domače!

9. Gostilnica ob cesti.

Ti tudi mi bodi pozdravljena,
popotnim ob cesti pripravljena
prijazna, dobrotljiva hiša ti!
Nad durmi smrečica ti visí;
ta smrečica vsem umevno pravi:
Popotnik trudni, tu se ustavi;
sem kreni, tu kapljica zdrava se toči,
z njo usta in grlo si súho pomoči!
Iz ust in grla odpravi ti sušo
in zraven teló poživi in dušo.
Tako ta smrečica govori. —
Pred hišo pod lipo že eden sedi.
Mož, to se mu vidi, zaslužil je s trudom
pijačo in kratek počitek udom. —
Ustavi voz se s težko naklado
na cesti, kakor imá že navado;

konjiča pred vozom se kar kadita
od póta; da se ne prehladita,
voznik ju skrbno s plahto odené.
Potem pa drugo, še boljšo ukrene:
na voz poseže, kar more sená
objeti, vzame ter jima podá.
Konjiča pa hrustata klajo sladkó,
veliko je jima ostalo ne bo.
Mož sname klobuk in pot si vroč
obriše, po čelu in licu tekoč.
Nato si počasi pipo natlači,
zažge jo ter proti hiši korači.
Prisede k možu, ki tam sedi,
ter vina glasno si primesti velí.
Tako možá vkup mirno sedita
ter pijeta, vmes pa kaj govorita.
Pod lipo možá, na cesti konjiča
imájo se dobro, jaz sem jim priča.
Veš kaj, si pravim, zakaj pa ne ti?
Saj se ti dalje takó ne mudi!

Prvo poglavje.

Iako samega, tako zapuščenega se je čutil ubogi Pavle! Skoro strah ga je bilo. Tako tuje se mu je zdelo vse, kar je videl. In vendar je sedel za mizo v domači izbici, v ljubi očetovi koči, leseni, s slamo kriti, in vendar tako prijazni koči, kjer je zagledal beli dan in prebil vseh štirinajst let svojega življenja. In vse je bilo v izbi tako, kakor nekdej. Tam v kotu pred njim je stala tako oblastno stara zelena peč, ki ga je tolikokrat tako prijazno grela po zimi. V kotu za njim je visela podoba sv. Trojice z blagoslovljenimi oljkami iz velikonočne butare. Tam postelja in v znožju nad njo na steni začrnela lesena ura. Ali ta ura je stala; muhe so leno lazile po njej. Tako tiho, tako žalostno je bilo vse v izbi! Zunaj pa je veselo sijalo solnce na jasnem poletnem nebu; ali ne našemu Pavletu. Njemu je bilo solnce zašlo. Tako hudo, tako strašno hudo mu je bilo! Ko bi si vsaj s solzami mogel olajšati srce! Ali solz ni imel več; potočil jih je bil vse na materinem grobu. Prišel je bil ravno od njenega pogreba. Mater so mu zagrebli

v črno zemljo poleg očeta in vso srečo, vse veselje z njo. In kako vesel, kako srečen je bil nekdanj, ko sta mu še živela oče in mati! Zamislil se je nazaj v tiste lepe čase, ki so minili in se ne povrnejo nikdar več. Tako lepega življenja, toliko tihe sreče in zadovoljnosti menda ni v marsikaterem belem gradu, kakor v borni začrneli lesenjači pod nizko slamnato streho!

In vendar še pravi kmet ni bil njegov oče. Kočar je bil, dninar, ki je za male krajcarje delal kmetom na polju. Ali delavec pa je bil, da malo takega; zato mu ni bilo treba iskati dela. Ko ni bilo več dela na polju, je pa koše pletel, ali pa po gozdu nabiral zdravilna zelišča, ki jih je kaj dobro poznal, ter potem prodajal v bližnjem mestu. Pavle mu je pa pomagal, ko je bil odrastel, pri tem prijetnem opravilu. Tudi mati je hodila z možem na delo, seveda samo, kadar ni bilo opravka doma. Košček vrta pred hišico ji res ni prizadeval mnogo truda; ali imeli so tudi svojo kravico. Pa kakšno! Pavletu vsaj se je zdelo, da tako lepe, pa tako pridne kravice nima noben kmet v vsej okolici. Imel jo je pa tudi rad; pasel jo je, kadar je utegnil, ob meji, in če je le mogel, prinesel ji je kaj zelenega domov. Sivka ga je pa vselej tako hvaležno pogledala, vsaj njemu se je tako zdelo, s tistimi lepimi, pametnimi očmi, pa veselo pojedla, kar je že bilo.

Ali s kravico se ni mogel toliko pečati, kolikor bi se bil rad. Prišla so leta, ko je bilo treba pustiti otročje igre in opravke; oprtiti je bilo treba torbico, pa hajdi v šolo! To je bilo pa zopet veselje; rad je hodil v šolo in pridno se je učil, da ga je vse rado imelo, posebno pa oče in mati. Oče se je rad malo pobahal z njim in domišljal si je, da bo kdaj kaj posebno imenitnega iz njega. Zakaj bi ga pa

ne poslal, ko pride čas, v mesto v latinske šole, da bi se učil za gospoda, ker je tako bistra glavica! Kolikor bo potreboval s konca, to se bo že zmoglo; potem si bo pa nekoliko tudi sam pomagal, kakor drugi siromaški sinovi. Take misli so možu vedno rojile po glavi in trudil se je še bolj, da bi si kaj prihranil za tisti čas.

Ali tistega časa mož ni doživel. Ko je imel sinek dvanajst let, je dobil oče vročinsko bolezen; legel je in ni več vstal. To je bila strašna nesreča za ubogega Pavleta in za mater njegovo, kakor da bi bila strela udarila v mirno kočo. Vendar sile jima ni bilo ravno za življenje; saj sta tako malo potrebovala in pomagali so jima radi tudi sosedge in znanci po svoji moči.

Tako bi se bilo vendar še prijetno živelo; ali za prvo nesrečo je prišla druga, še hujša ubogemu Pavletu. Leto dni po očetovi smrti mu zboli mati. Dolgo je hirala uboga ženica; sinek ji je pa stregel, da si ni mogla želeti boljše strežbe. Vendar bi vsega ne bil zmogel sam; kjer je bilo potreba, pomagala mu je radovoljno, s pravim krščanskim usmiljenjem dobrosrčna ženica iz bližnje vasi, Starčeva strina, kakor jo je klical Pavle. To je bila prava dobrota zanj. Tako je mogel skrbeti za mater in hkratu mu ni bilo treba zanemarjati šole.

Seveda bolezen je draga stvar, posebno pa siromaku; na zadnje je morala vendarle kravica iz hleva. Lahko si je misliti, kako hudo je bilo Pavletu, da se je moral ločiti od svoje stare Sivke; toda koliko bi ne bil rad pretrpel za svojo mater! Za njo mu ni bilo nič predrago, da bi le zopet zadobila ljubo zdravje. Ali ubožici ni bilo več pomoči. Predno je minilo leto, jo je poklical Bog k sebi iz te solzne doline. Kako težko ji je bilo slovo od otroka, ki ga

je morala pustiti tako samega na svetu! Vendar je, v božjo voljo vdana, iz vsega srca priporočivši ga Bogu, mirno izdihnila svojo dušo.

In zdaj je bil ubogi Pavle sam. Toda vendar ne čisto sam. Imel je prijatelja, dobrega, zvestega prijatelja; psička, Čiča po imenu. Ko je šel neki dan iz šole, se mu je pridružil suh, ves zanemarjen cucek. Lepote ni bilo nič na njem; videlo se mu je, da ni imel nič dobrega na svetu; nemara ga je bil zapodil gospodar, ker ga ni hotel ali ni mogel več rediti. Bil je nekako umazano bel, pa okoli desnega očesa je imel rjavo liso, pa brke konec gobca, tako da je bil skoro smešen. Ne, z lepoto se ni mogel nikomur prikupiti; ali ko je človeka pogledal s tistimi prijaznimi, prosečimi očmi, je moral skoro usmilenje imeti z njim. Ko je zagledal našega Pavleta, je pritekel k njemu, povohal ga; in ko ga je deček prijazno z roko pogladil po glavi, je šel veselo z njim, misleč si: Ta bo záme. Ko sta bila že blizu doma, je bil Pavle v zadregi, ker se njegov tovariš nikakor ni pripravljaj, kakor da bi se hotel posloviti od svojega novega znanca. Domov ga pa vendar ni mogel vzeti; vedel je, da bi oče in mati ne bila nikakor vesela takega gosta, ki bi pridno jedel, delal pa nič. Pokazal mu je nekekrati z roko, da naj gre, odkoder je prišel. Ko to vse ni nič pomagalo, odkrehne Pavle vejico ter zamahne z njo, kakor da bi ga hotel udariti. Pes pa počene, se vzpne po koncu ter začne s svojima prednjima nogama prositi, kakor imajo psi navado, tako lepo prositi, češ: Vzemí me s seboj! pa gledal ga je tako ginljivo, da se mu je Pavle dal omečiti in ga vzel s seboj.

Domá res niso bili veseli grdega, mršavega cucka, posebno pa ga je oče po vsej sili hotel zapoditi po svetu. Ali Pavle je prosil tako dolgo, da

so se dali preprositi in dovolili, če tudi ne radi, da sme pes ostati pri hiši. Pes pa je bil hvaležen svojemu mlademu dobrotniku, da se ni ganil od njega. Ker niso vedeli, kako klicati ga po imenu — oče ga je imenoval samo cucka ali cigana, kar pa Pavletu ni bilo nikakor po volji — treba mu je bilo izbrati primerno ime. Káko lepo, gosposko bi se ne bilo prav prilegalo temu mršavemu cucku, kakega navadnega mu pa Pavle tudi ni hotel dati, češ, da je ta psiček neka posebna prikazen, torej tudi vreden posebnega imena. Ugibal je in ugibal, pa gledal psa, pes pa njega, čepé kakor po navadi. Kar mu šine v glavo: Čič mu bo imé, pa nič drugega. Kaj ga je nagnilo, da je izvolil ravno to čudno ime, ni znano; morda se je domislil, ko ga je videl tako čičati, znanega pregovora: Čič ne dá nič. Zdelo se mu je, da bi ne bil mogel najti boljšega imena; s časom sta se ga privadila tudi oče in mati, samo da mu je oče še rajši dajal druge, malo imenitne priimke, ker se ni mogel nikoli prav sprijazniti s tem potepuhom, kakor ga je rad imenoval. To pa ni Čiču prizadevalo kake posebne preglavice; držal se je bolj mladega gospodarja, ki ga je znal čislati, kakor je bil vreden.

Ali zdaj, ko je tako žalosten sedel za mizo, Pavle ni imel pogleda za svojega Čiča. Žalosten je bil pa tudi Čič; ves pobit je čepel pred svojim gospodarjem, pa gledal ga; potem pa je šel počasi k postelji, kjer je pred kratkim še ležala dobra hišna gospodinja. Potem pa zopet nazaj k zapuščenemu Pavletu. Na zadnje mu prednjo nogo položi na koleno, pa tiho zacvili, kakor bi hotel reči: Poglej me vendar no; jaz sem, tvoj Čiček, ki žalujem s teboj. Kakor v sanjah ga Pavle z roko pogladi po glavi, rekel pa ni nič. Misli njegove so bile drugje.

Najrajši bi bil šel za materjo k očetu, ko bi bila božja volja. Ne, da bi ga bila obhajala misel, kaj bo, kako se bo preživil v svojem siromaštvu — to ga je malo skrbelo, ali zanj ni bilo več veselja na svetu.

Ko je tako sedel in žedel, se odpró počasi vrata in v izbo stopi priletna ženica, Starčeva strina. Približa se mu ter mu položi desnico na ramo:

„Bog daj dober večer, Pavle!“

Pavle se zgane in kakor bi se zdramil iz težkih sanj, odgovori:

„Bog ga daj, strina!“

Nato ona:

„Huda nesreča te je zadela, Pavle; hujše si še misliti ne moreš. Vendar ne žaluj prehudo, da tudi ti ne zboliš. Vdaj se v božjo voljo! Saj veš, kar Bog stori, je prav storjeno. Tvojo mater je poklical k sebi; kje jim pa more biti bolje, kakor pri njem? Tam bodo molili in prosili záte. Nič se ne boj; Bog te ne bo zapustil, saj si bil vedno priden in dober otrok; le njemu se izroči!“

Nato ji žalostno odgovori Pavle:

„Lepo me tolažite, strina; Bog vam povrni! Ali meni ni záse; le po materi mi je hudo, tako strašno hudo!“

Po teh besedah mu zopet privró solze iz oči. Tudi ženico premaga žalost. Levico položi dečku na glavo, z desnico pa si otira oči. Solze so bile Pavletu nekoliko olajšale srce. Ko sta se bila izjokala, reče ženica Pavletu:

„Zdaj je pa vendar treba premisliti in preudariti, kaj bo jutri. Veš, Pavle, jaz sem že poskrbela záte; menda bo tudi tebi prav, kar smo ukrenili. Govorila sem z Mokarjem, ki je bil tudi pri pogrebu; saj sta nekoliko v rodu z njim, če se tudi prav ne vé, kako. Spremila sem ga do doma, gredé pa mu

prigovarjala, naj te vzame v svojo hišo, češ, to je njegova dolžnost pred Bogom, če tudi morebiti ne pred ljudmi. Saj te ne bo hranil zastonj; z delom si boš služil svoj kruh.“

„Tisto že, tisto,“ ji seže Pavle v besedo, „zastonj nočem nič, od nikogar.“

„Dolgo se je mož krčil, češ, da on bi že, ali kaj poreče žena? ... Jaz pa nisem odjenjala; sram ga naj bode, da bi moral še le svojo ženo vprašati, kadar hoče kaj dobrega storiti. Pokaže naj ji, da je on gospodar v hiši. To se ga je prijelo; dal mi je besedo, da hoče skrbeti zate; dober mu bodeš s konca za pastirja.“

„Prav rad, pa tudi za drugo delo bom prijel, kjer bo treba. Prizadeval si bom, da bo na zadnje tudi žena zadovoljna z menoj. Vam pa, ljuba strina, povrni Bog to dobroto, da ste tako lepo poskrbeli za ubogo siroto. Ali nekaj me pa vendar skrbi: jaz sem preskrbljen, ali kaj moj ubogi Čiček? Glejte, kako žalostno pogleduje zdaj vas, zdaj mene, kakor bi vedel, kaj se godi. Težko mi bo, ločiti se od njega; ali s seboj ga ne morem vzeti. Kaj bi mi rekli? Posebno pa žena, ki bo že mene siromaka pisano gledala, kako pa še mršavega cucka! Kaj je beraču potreba psa? Veste kaj, ljuba strina? Ker ste že tako dobri, storite mi še to dobroto: vzemite ga k sebi; stric so tako dober mož, radi ga bodo trpeli pri hiši. Saj razvajen ni, z vsem je zadovoljen. Hudo mu bo s konca, ali s časom se bo že privadil; saj je bil vedno tako prijazen z vami. Pes pozna, kdo je dober človek. Jaz ga bom pa prišel obiskat, kadar bom mogel, pa prinesel mu bom kaj, kar bom prihranil.“

„Rada ti storim tudi to, ljubi Pavle, da boš brez skrbi. Precej jutri se odpravi na svoj novi dom!

Za hišico bomo pa že mi skrbeli. Ali zdaj pa nekaj drugega. Zvečerilo se je, ves dan nisi nič jedel, lačen boš.“

„Ne, strina, lačen pa nisem.“

„Če tudi ne čutiš lakote, jesti pa moraš vendar kaj, da si dušo privežeš.“

„Nemogoče, strina.“

„Kakor veš; zdaj pa: Lahko noč! Glej, da kmalu zaspiš. Ne tuhtaj preveč! Jutri zjutraj pa zgodaj na noge! Lahko noč!“

„Lahko noč!“ Odmolivši svojo navadno večerno molitev, leže Pavle, oblečen, kakor je bil, na posteljo. Tako truden je bil, kakor da bi bil hodil ves dan. Kmalu ga obide zaspanec. Lahko noč mu Bog daj!

Drugo poglavje.

Različni so kmetje po posameznih deželah. Po nekod ima kmet sploh obširno posestvo, rodovitno zemljo, lepo belo hišo kakor gradič, pa obilo dobro rejene živine. Po koncu nosi glavo, čuti se skoro gosпода. So pa tudi dežeje, kjer je kmet večinoma siromak, pravi trpin, vesel, če more z velikim trdom za silo preživljati sebe in svojo družino. Slovensko kmetovstvo je tu nekako v sredi; ne velikega bogastva, pa tudi sploh ne prehudega siromaštva. Različni so pa tudi kmetje seveda po premoženju v eni in isti deželi.

Mokar se je smel prištevati in se je tudi rad prišteval večjim kmetom. Na položni rebri griča, ki je bil ves njegov, mu je stala lepa, zidana hiša, z opeko krita, kar je bilo v tistem kraju posebno ime-

nitno; nad hišo do vrha hriba čeden gozd, pod njo pa njive in travniki. Imel je dva jarma volov, štiri krave in primerno število junadi, ker ni prodajal telet. Vse, kar je bilo Mocarjevega, je bilo v lepem redu; tega ni mogel tajiti najhujši nevoščljivec. Mož se je pa tudi čutil in bil je precej oblasten, zraven pa dobrega srca. Oblasten, pravim, je bil, ali samo zunaj hiše. Domá se ni šopiril in repenčil; še prav tih in pohleven je bil. V hiši je gospodarila žena njegova, lepa, visoka in krepka žena, precej mlajša od njega. Če tudi ne ravno hudobnega srca, bila je silno ponosna in oblastna; vse ji je moralo biti pokorno, tudi mož; vse se je moralo goditi po njeni volji, po njenih ukazih. S posli je bila precej osorna; ugovarjati se ji ni smelo; delati pa molčati!

Po tem takem si lahko mislimo, da ni s kako posebno prijaznostjo pozdravila ubogega Pavleta, ko je s svojo culico stopil črez Mocarjev prag. Posebno to ji ni dišalo, da je ta berač, kakor pravijo, nekako v rodu z njeno hišo. S tako malo imenitnim sorodstvom se ni mogla ponašati ponosna žena. Še roke mu ni podala, ne rekla mu prijazne besede, kar bi bilo tako dobro delo ubogi siroti! Pač pa mu je dala, in to z nekim osornim glasom, obilo dobrih naukov; kako naj bođe priden in pokoren ter hvaležen za toliko nezasluženo dobroto. Vse te, kakor se mu je zdelo, nepotrebne nauke, zapovedi in prepovedi je Pavle mirno poslušal in molčé prikimaval; beseda mu ni hotela iz ust. Tako ni prej še nihče govoril z njim, ne mati, ne oče in tudi ne učitelj. Pavle je bil dobra, mehka duša; z lepo, prijazno besedo se je dalo vse opraviti z njim; osorno ali celó krivično besedo pa je sicer molčé trpel, ali nekaj trmi podobnega se je gibalo v njem. To je precej spoznal, da mu bođe težko, ali celó nemogoče,

zadobiti zadovoljnost in prijaznost té gospodinje; vendar je za trdno sklenil, zvesto izpolnjevati svoje dolžnosti. Drugi, gospodar in pa hlapec in dekla so bili prijazni z njim. Tako se bo že izhajalo, če bo tudi malo kaj potrpeti in morebiti, kakor vse kaže, tudi katero grenko požreti. Sirota si ne more izbirati.

Posebno pa ga je veselila lepa živina. Ta bode za naprej njegova navadna družčina, kmalu se bode sprijaznil z njo. Njemu bo izročena in zvesto hoče skrbeti za njo.

Drugo jutro jo je že gnal na pašo. Bilo je lepo, jasno jutro. In čudno! Prej ta dan še tako žalosten in pobit, se je Pavle zdaj čutil kakor prerojenega. Ne da bi bil pozabil svojo mater; ali čutil je, kakor da bi se mu bila žalost, katere je bil prej ves poln, umaknila v skrajni kot srca; neki notranji glas mu je govoril, da je materina volja, naj ne žaluje preveč za njo; naj se ne čuti tako zapuščenega, saj njen duh plava vedno nad glavo ljubega otroka; živi naj ter se veseli svoje mladosti in lepega stvarjenja božjega! Zdelo se mu je, kakor da mu je ljubo solnce, ki je tako prijazno sijalo z jasnega neba, prineslo to tolažljivo poročilo z onega sveta. Vse je bilo tako veselo okrog njega. Veselo so peli ptiči v grmovju; veselo je šumljal sredi pašnika studenec, kakor da bi se hotel prijazno pogovarjati z njim; veselo se je pasla živinica po travi, po kateri se je lesketala v solncu jutranja rosa.

Ko je Pavle tako sedel, kar priskače Čič k njemu. Od samega veselja cvili, liže mu roke, valja se pred njim, potem pa teka kakor nor okrog njega. Vesel je bil Pavle svojega zvestega tovariša, ali bil je tudi v zadregi, kaj početi z njim. Da bi prišel z njim na Mocarjev dom, to se nikakor ni dalo. Huda beseda gospodinje bi bila gotova njemu, Čiču

pa brca ali oseček. Ne, tega še misliti ni bilo. Kaj torej? Izkušal je odgnati ga od sebe; ukazoval mu je, kakor se ukazuje taki živali, naj se pobere in gre, ter mu z roko kazal, kam. Ali Čič ga nikakor ni hotel razumeti; skakal je okrog njega, lajal nanj ter se mu dobrikal, kakor je najbolje vedel in znal, češ: Kaj me poganjaš; pusti me pri sebi, saj nisem nič napačnega storil!

V tej zadregi mu je prišla zopet Starčeva strina na pomoč. Ko ji je izročal svojega Čička, jo je prosil, naj ga ima zaprtega nekoliko časa, da se privadi novega doma. To je tudi storila ženica. Ali jetnik ni dal mirú; vedno je gledal, kako bi pobegnil, in na zadnje se mu je tudi posrečilo. Potem pa po sledu za svojim Pavletom. Kmalu ga je imel; to veselje! Zdaj, ko ga je srečno našel, naj ga pa zopet zapusti; to mu nikakor ni hotelo v glavo. To pa še manj, da ga sam Pavle odganja od sebe. Zakaj neki?

Žena je brž uganila, kam jo je potegnil potepuh, kje ga je treba iskati. Vzela je tudi kos konopca s seboj, ker je vedela, da ne pojde radovoljno z njo.

Ko je Čič zagledal ženo, je vedel takoj, kaj hoče in kaj pomeni tista spletena stvar v njeni roki. Grdo je pogledal, zarenčal ter se skril Pavletu za hrbet. Vse mu ni nič pomagalo. Prosil je svojega gospodarja, kakor je imel navado, naj ga brani té hudobne ženske; vse zastonj! Ko je videl, da ji sam pomaga okoli vratú privezati mu tisto spletenico, je pobesil žalostno ušesa in rep ter se vdal v svojo nesrečo. Tega pa ni vedel, da sta bila njegova nasprotnika ukrenila, da ga bo zdaj treba prikleniti domá. Po kratkem pogovoru je ženica odšla s svojim jetnikom, vesela, ker je slišala, da se je Pavle tako potolažil in da je zadovoljen s svojim novim stanom. Čič ne tako. Kaj nerodno, počasi je šel za njo,

pogostoma oziraje se nazaj, češ, morda se je pa vendar premislil ter me bo poklical nazaj. Ali Pavle tega ni storil, dasi bi bil rad.

Tako mu je minil dan za dnem. Zvesto in z veseljem je opravljal svojo službo; kaj si je pa mogel želeti lepšega opravila? To je bilo kakor nalašč zanj. Pavle je bil eden izmed tistih otrok — upam, da jih je še nekaj takih po Slovenskem, jaz sem jih nekoliko poznal njega dni v svoji domovini — izmed tistih otrok, pravim, ki imajo, rekel bi, vedno za vse odprte oči in ušesa, vse vidijo in slišijo in srebajo v se, kakor žejna cvetica večerno roso. Potem pa na tihem sami pri sebi premišljajo, ugibljejo in modrujejo, ne da bi vedno popraševali kakor navadni otroci. Lahko jih imenujemo mlade modrijane; pri vsem tem so pa vendar otroci, ne kaki starikavi pusteži in godrnjači. Poskočijo tudi, kadar se jim zdi, in zavriskajo; smejejo se in igrajo kakor pravi otroci. Tak je bil naš Pavle, še predno je začel hoditi v šolo. Vse ga je zanimalo, vse veselilo; pa premišljal in tuhtal je rad, nekako tako, kakor — ne bodi grdo reči — krava, ki se je napasla na polju, potem domá v hlevu na tihem prežvekuje in premleva, kakor kaže, z nekakim posebnim užitkom in veseljem. Zato mu je posebno ugajalo pastirsko življenje. Tu na paši pri svoji živinici, ki se je tako pridno pasla, da ni bilo treba vedno prežati in paziti na njo, da bi ne šla v škodo, je imel lepo priliko, opazovati in premišljati po svoji navadi. Tu je, na tleh sedé, v duhu ponavljal in preudarjal nauke, ki jih je bil nabral v šoli in cerkvi. Tu se mu je mnogokaj razjasnilo, kar mu je bilo prej nekako temno.

Toda ne mislite, da si je vedno tako s premišljevanjem in ugibanjem belil glavo. To bi bilo nezdravo. Zdaj pa zdaj ga je obšlo neko veselje do

petja, kakor ptico na veji. Imel je kaj prijeten glasek in že v šoli je slovel za najboljšega pevca. To je nekak poseben dar božji, ki si ga človek, če ga ni prejel, ne more pridobiti z največjim trudom; vesel pa ga bodi, kdor ga ima. Pel je najrajši lepe naše narodne pesmi, ki se, žalibog, dandanašji tako zanemarjajo, ker se ljudem zdé premalo imenitne. Pa kako je čutil, kar je pel, bodi si žalostno ali veselo!

Brez dela ni mogel biti, tudi tedaj, ko je pre-mišljal. Ob potoku je rastlo vrbovje. To mu je bilo kaj po volji. Iz njega je pletel koške, kakor se je nekđaj domá učil ód očeta. Ali pa je iz brezovega lubja izdeloval razne posodice. Tu je imel tudi pri-liko, bolj natanko ogledovati razna zelišča in cvetice, do katerih je imel toliko veselja, ter opazovati drobne živalce, metulje, hrošče, čebele, čmrlje, mravlje in drugo golazen. Posebno pa so ga veselili čmrlji. Če je katere našel v mahu, jih je ogrenil lepo zvečer ter spravil v panjič, iz lubja izdelan. Napravil je tudi majhen uljnjak ter vanj postavil panjič. Čmrlji so pa pridno letali ter znašali med prav kakor čebele.

Seveda poglobitna skrb njegova je bila njemu izročena živina. Boljšega oskrbnika bi ne bila mogla imeti. Mocar je bil tudi zadovoljen s svojim pastir-jem in malim hlapcem. Še gospodinja se je s časom nekoliko sprijaznila z njim. Pohvalila ga res ni ni-koli, kar bi mu bilo tako dobro delo; ali že to je bilo dobro, da ga ni vedno grajala in zmerjala.

Vsako nedeljo po krščanskem nauku pa je šel na pokopališče, pomolit na očetovem in materinem grobu. Potem pa k Starčevim malo povasovat, strino obiskat in Čiča. Čiču je vselej kaj malega pri-nesel za zobe. Čič pa je bil vesel njega in dobrega grižljaja.

Tretje poglavje.

Dobro se je godilo Pavletu; lahko je bil zadovoljen in Bogu hvaležen. Bil je tudi; ali če je hotel biti sam s seboj odkritosrčen, si je moral reči, da nečesa vendar le pograša: človeške duše, da bi jo rad imel, prav iz srca rad imel, ona pa tudi malo njega. Nekdaj je imel očeta in mater, potem mater samo, ki jo je ljubil s podvojeno ljubeznijo. Zdaj pa ni imel žive duše na svetu.

Izpolnila se mu je tudi ta želja; Bog mu je poslal dušo, kakoršne si je želel. Na bližnjem griču, malo nižjem od Mokarjevega, je kmetoval Martin Kotnik. Po svojem premoženju se nikakor ni mogel meriti z Mokarjem, kakor tudi njegova hiša po velikosti in lepoti ne z Mokarjevo. Šibak in majhen, kakor njegovo posestvo, je bil tudi Kotnik sam. Nasproti pa je bila žena njegova skoro za glavo višja od njega, pa krepka je bila in na debelo obtesana, tako da ni bilo lepo videti skupaj moža in ženo. Marijana je bila njegova druga; prva mu je bila zapustila hčerko Manico, zdaj dvanajst let staro; od Marijane pa je imel petletnega sinka.

Mačeha ni bila nikoli, ni zdaj in menda tudi ne bo nikdar na dobrem glasu. V pripovedkah so mačehe vseh hudobij polne, pravo strašilo otrokom. V življenju niso prav tako strašne; ali ime mačeha ima vendar nekak neprijeten glas pri vseh narodih. Namesto „mačeha“ se pravi tudi pisana mati, Bog vedi, zakaj. Ko sem bil še otrok in sem rad pre-mišljal in ugibal to in to, sem mislil, ko sem v pripovedkah slišal to ime, da se mačeha imenuje pisana mati zató, ker pisano gleda uboge pastorčke. Zdaj pa menim, da to čudno ime pomeni ženo, ki ni prava mati hišnim otrokom, ampak je le pisana, zapisana

za mater. Vendar tako gotovo mi to ni, kakor v očenašu amen.

Marijana ni bila najhujših ena, ali mačeha je bila pa vendar ubogi Manici. Če tudi ni prav sovražila in črtila svoje pastorke, bila ji je vendar povsod na poti. Zdelo se ji je, da tega otroka prav za prav nič ni treba na svetu; tembolj ker je imela svojega, sinka Nejčka. Njega je rada imela, kolikor je mogla le koga rada imeti ta robata žena. Za ubogo Manico ni ostajalo nič ljubezni; še dobre besede, prijaznega pogleda ne, po čemer je sirota tako hrepenela. O ko bi stariši, tudi pravi stariši vedeli, kako lahko bi večkrat z malo prijaznostjo razveselili in osrečili otročjo dušo!

Bolj kot sreča približuje in pridružuje človeka človeku nesreča, zlasti enaka nesreča. Manica je bila součenka Pavletova; ali ker je bila iz drugega kraja, ni se kaj posebno zmenil za njo. Bila mu je kakor toliko drugih. Ali zdaj sta si bila soseda. Po šoli in kadar je sploh utegnila, je pasla tudi ona. Kotnikov pašnik je bil tik Mocarjevega; potok je tekel med njima. Ni čuda torej, da sta se hitro seznanila in sprijaznila, pastir in pastirica. To znanstvo in prijateljstvo se je prav za prav začelo na pokopališču. Kakor Pavle, je hodila tudi Manica pridno molit na materin grob. Neko popoldne sta šla vkup domov. Tu sta imela priliko, v pogovoru potožiti si vsak svoje trpljenje. Eno in isto ju je bolelo oba. Pavle je tolažil svojo tovarišico in družico v nesreči, češ, da ona ima vsaj drugo mater, če tudi ne prave, in pa očeta, očeta! On pa je sam na svetu, zapuščen kakor kamen na cesti! Deklica pa ga žalostno pogleda in odmaje z glavo. Iz njenega odgovora, dasi mu ni povedala vse resnice, je Pavle posnel, da je njen oče dober mož, a čisto

svoji ženi v oblasti, da on pleše, kakor ona gode. Tudi mačehe ni tožila in črnila prehudo; ali vse je kazalo, da ima uboga sirota žalostno življenje pri njej. Ko bi le mogla kam iz hiše, kjer ona gospodari! Ali kam? v teh letih, ko ni še za nobeno delo; pa v šolo mora hoditi še dve leti!

Pavle ji ni nič odgovoril na to; ali čudno so ga zadele te besede. Kakor seme v rodovitno zemljo, so mu padle v mehko srce. Tu so na skrivnem kalile, in če bode božja volja, bodo priklile na dan ter rodile svoj sad o svojem času.

Posebno na večer, ko se je solnce bližalo zatonu, sta sedela rada pri potoku ter imela svoje pogovore. Prijazno jima je šumljal potoček, hiteč, kakor da bi se mu mudilo, po belem kamenjiču. In ko se je iz bližnjega grmovja oglasil zlatokljuni kos ter zapel svojo sladko-otožno večerno pesem, tedaj pa sta umolknila; to je bilo prelepo! Molčala sta in poslušala, pa za roko sta se držala. Tako združena sta eno mislila, eno čutila, kar se pa ne dá povedati z besedo.

Ko je bilo solnce za goro in je za slovo svoje poslednje žarke pošiljalo belim oblakom, plavajočim za njim, ter jim zlatilo robove, ko je umolknil kos ter se pripravljajl spat, tedaj sta pa onadva, ne da bi se bila prej pogovorila, zapela kako lepo domačo pesem prav iz globočine svojega prepolnega srca. Najljubša jima je bila tista prelepa pesmica, ki sem jo tudi jaz tako rad v svojih otročjih letih pel s svojo malo mlajšo sestrico. Zdaj je menda malo znana po slovenskih pokrajinah. Meni se še zdaj zdi ena izmed najlepših pesmi, kar se jih poje po svetu, dasi je tako preprosta, ali pa morda ravno zato. Pesem, kakor je ostala meni v spominu iz otročjih let, se glasi:

Sijaj, sijaj solnce,
oj ti solnce rúmeno! —
Káko bom sijalo,
ker sem silno žalostno!
Ako zjutraj zgodaj vstanem,
dekle mene kolnejo;
ako zvéčer pozno zajdem,
se pastirci jokajo.

Malo sta poznala življenja deček in deklica, ki sta tako iz polne duše pela to otožno pesem; videla sta bila, tako rekoč, le majhen košček sveta; ali to sta bila pa vendar že spoznala, da človeško življenje ni veden praznik; da svet ni velika zelena trata, po kateri v večni pomladi šumljajo bistri studenci, cvetó pisane cvetice ter se lahki metulji veselo zibljejo in letajo od cveta do cveta. Pa kaj jima je bilo treba pogledovati po širnem svetu! V domačem kraju, pod očetovo streho, v svojem srcu sta bila doživela dovolj, da sta spoznala to resnico. In kar jima je čutila mehka, mlada duša, to jima je odmevalo v otožnih glasovih iz te pesmi. Solnce, ki vsak dan obhodi in ogleda ves svet, vidi toliko trpljenja, toliko gorjá, da je samo žalostno, „silno žalostno“!

Četrto poglavje.

Tiho in mirno se je živelo na Mokarjevem domu. Da je zdaj pa zdaj petelin krepko zapel na vrtu, da je pokokodakala kokoš, ko je znesla jajce, ali pa da je zamukala krava v hlevu, to so bili skoro edini glasovi, katere je bilo čuti. Ali vse to se je izpremenilo, ko je prišel veseli čas, da so zaprli šole in so se začele vélike počitnice. Mokar je imel sinka v mestu, v latinskih šolah, tedaj v drugem letu. Ta

sinek je prišel zdaj domov na počitnice in z njim je prišlo glasno življenje na prej tako mirni Mokarjev dom. Tine je bil lep deček, malo šibak za svoja leta, ali zale postave, pa kaj ljubeznivega, drobnega obrazka. Največja lepota njegova pa so bili gosti, kodrasti, rumeni lasi. Nosil jih je vedno dolge, v sredi skrbno razprečane. Škoda odstriči jih; enkrat je bil to storil, ker mu sošolci niso dali miru, ali potem nikoli več. Pol lepote je bilo izginilo z njimi; težko je čakal, da so mu zopet dorastli in da je bil sam sebi podoben. Mati je bila vsa zamaknjena vanj; saj je bil ves njen. Najrajši ga je imenovala svojega angeljčka, kar ji ni bilo zameriti, pa gladila mu je z roko tiste mehke, rumene laske. Deček je pa tudi vedel, kako je lep; videl je, da ga vse gleda in rado ima. To pa ni bilo dobro. Ker se mu je vse dobrikalo, je mislil na zadnje, da je res kaj posebnega Mokarjev Tine in da torej sme marsikaj, kar ni dovoljeno drugim. Saj ni slišal nikdar hude besede, ne od starišev, ne od drugih. Razvajan je bil, postal je prevzeten, ničemuren in na zadnje celó poreden, če tudi ni bil iz srca hudoben.

Tudi v šoli se mu je dobro godilo. Posebno marljiv ni bil, toda kaj treba marljivosti tako bistri glavici, kakoršen je bil Mokarjev Tine! Kakor njegova postava, tako je bilo tudi njegovo vedenje nekako gosposko. Gosposka je bila tudi obleka njegova; za to je že skrbela mati. Znal se je prikupiti učiteljem in tovarišem; vse ga je rado imelo.

Kakor neki čudež z nebes ga je gledal oče, pa vesel ga je bil in ponosen, ponosen! Tako pridno ženo imeti, pa tako lepega sina! Kdo bi se mogel primerjati z njim! Ko je v nedeljo zvečer oblastno pri vinu sedel za mizo z možmi, je rad obrnil govorico na svojega sina, ki študira v mestu v latin-

skih šolah. Kaka glavica! Enkrat prebere eno stran, pa vse zna iz glave od besede do besede. Njegovi profesorji mu kar ne morejo navdolgati; pa čudijo se mu; skoro že več zna kakor oni. Posebno gostobeseden pa je bil, ko ga je že malo imel. Tovariši njegovi so pa zijali in poslušali. Pa drezali so ga radi, ker jim je, ko je bil posebno dobre volje in svojega fanta vesel, včasih tudi dal za vino. Radi so ga vprašali, kaj bo njegov sin Valentin, tako ga je namreč sam najrajši imenoval. Moj sin Valentin, to je bila prava zabela njegovemu govoru. Tega pa v svojem očetovskem ponosu ni čutil, da se njegovi vinski bratci malo norčujejo z njim. Če ga je kdo vprašal, kaj bode njegov sin, je vselej odgovoril z nekim posebnim poudarkom: Okrajni glavar! To se mu je zdelo nekako posebno imenitno.

Zdaj torej je bil Tine domá in dobro se mu je tu godilo, kakor vrabcu v prosu. Vse je bilo njegovo, vse ga je bilo polno. Oče mu je bil kupil boben in trobento v mestu; in zdaj je bobnal in trobil, da ni bilo čuti grmečega Boga, kakor pravijo pri nas. Pa nagajal je rad, komur je mogel, človeku in živali. Najrajši pa ubogemu Pavletu, ki se ni mogel ali smel braniti. Mogel bi se bil že, mogel; saj je bil, če tudi sam precej šibak, vendar močnejši od njega. Ali vedel je, da bi bili vsi križi doli, ko bi se ga dotaknil, ali mu pa tudi samo rekel hudo besedo. Mirno je torej trpel vse, dasi ga je včasih hudo vilo. Upal je, da ga bo s svojo potrpežljivostjo in prijaznostjo vendar toliko ukrotil in omečil, da se bo dalo živeti z njim. Ali to upanje se mu ni izpolnilo. Ta krotkost Pavletova je le še bolj netila njegovo prešernost in porednost. Kjer je le mogel, mu je storil kaj neprijetnega. Ko je videl, da ima Pavle tako rad ptiče, posebno pa kose, pobral je hitro

kamen, ko je katerega zagledal, ter ga vrgel za njim. Največje veselje pa mu je bilo, dražiti ga z Manico: da vedno skupaj čepita ter da bodeta kdaj mož pa žena. Berač in beračica, lepa dvojica! Naj ne pozabita povabiti ga na ženitovanje, to bo lepo! Ko je nekdanj smešil deklico ter ji dajal nagajive primke, ni se mogel Pavle več držati. Jeza mu je vzkipela, postavil se je predenj, sklonil se po koncu, pogledal ga srpo, kakor bi ga hotel prebosti z očmi, ter se zagrozil nad njim: „Tine, veš, Manico siroto mi pústi pri miru, če ne — —!“ Pa zapretil mu je s pestmi, da se je videlo, kaj misli. Mrmraje je počasi odšel porednež, kakor poparjen pes. Potem je bil mir nekoliko časa. Ali to je bil le mir pred hudo uro.

Čič ni mogel pozabiti svojega gospodarja. Nekdanj se mu je po mnogih poskušnjah in prizadevah vendar posrečilo, da je ušel ter jo popihal naravnost k njemu. Pavle je bil tisti čas ravno na paši. Pes je kar tulil od veselja, ko ga je zagledal, pa skakal je kakor nor okrog njega. Pavle pa ni vedel, naj bi se veselil ali jezil, prijazen pa je bil vendar z njim; saj ga vendar ni mogel pognati ali mu reči zle besede. Začel je premišljati, ali bi ne bilo vendar kako mogoče, da bi ta zvesta žival ostala pri njem. Zakaj pa ne? Pavle je bil zdaj že ves domač v Mocarjevi hiši. Tudi gospodinja ni bila več tako osorna z njim. V hiši seveda ne bo trpela mršavega cucka. Tega pa tudi treba ni. Sam je imel ves dan malo opraviti v hiši; spal pa je po letu na svislih, po zimi bo pa v gorkem hlevu. Tu mu pa vendar nihče ne bo branil pri sebi imeti svojega Čička. Za to bo pa že skrbel, da neljubi gost ne pride prevečkrat gospodinji pred oči. Bo že, bo že! Vesel je bil Pavle, ko je bil to sklenil; prijazno je gladil Čiča po glavi. Ta je ves

čas mirno sedel, pa gledal ga, kakor bi vedel, kaj ukreplje. Vse je kazalo, da se je stvar obrnila zanj na dobro. Tako sta bila oba zadovoljna in vesela.

Ali na nekaj pa vendar ni mislil Pavle v svojem premišljevanju. Mislil je pač na mater, ne pa na njenega sina. Ko je ta Čiča enkrat zagledal, ni mu dal več mirú. Dražil ga je in mu nagajal, kjer je mogel, pa pital ga z grdimi priimki. Čič ga je zdaj pa zdaj pogledal po strani, pa malo zarenčal, kakor bi hotel reči: Kaj sem ti pa storil, da me tako sovražiš? Potem je pa vse voljno trpel. Pavle je dečku prijazno na srce govoril, naj ima usmiljenje z ubogim Čičem; če tudi ni lep, pa je tako zvesta stvarca. Vse te besede so bile bob v steno; le še grje je poredni deček ravnal z ubogo živaljo; mati mu je pa dajala potuho.

To je tako trajalo nekaj časa, dokler se ni zgodilo nekaj, kar je storilo naglo vsemu konec. Bil je lep dan; Pavle je sedel na paši kraj potoka ter pletel košarico iz vrbovih mladik. Čič je malo v stran od njega ležal in dremal na solncu, kar mu je tako dobro delo. Kar se priplazi Tine ter zažene debel kamen naravnost psu v glavo. Ta milo zacvili, zgane se nekolikokrat, potem mrtev obleži. Ko Pavle to vidi, skoči kvišku, jeza mu zavre; kakor besen plane nad hudobneža, popade ga ter drži kakor v kleščah; jeza mu je podvojila moč. Deček se je otepal in branil; nič mu ni pomagalo. Pavle ga siloma zlekne, stisne med kolena, nategne mu hlačice, tiste gosposke, zgrabi vrbovico, precej debelo, in ko ga je imel tako v precepku, mu naloži lepo število gorkih. Ko je menil, da jih ima dovolj, ga izpusti, rekoč: „Tako, zdaj pa pojdi, pa povej materi; ti zgaga ti!“ Deček se je kar tresel kakor šiba na vodi od bolečine, še bolj pa menda od jeze. Njemu

kaj takega! Samo s pestjo mu je popretil. Rekel pa ni nič, nikar pa jokal; za to je bil preponosen. Molčé je šel proti domu, v njem je pa kar vrelo in kipelo od jeze in sovraštva, v žlici vode bi ga bil utopil. Moško po koncu je hotel stopati, kakor da bi nič ne čutil na svoji zadnji strani, ali poznalo se mu je pa vendar, da ga je nekaj zadelo in kam ga je zadelo. Domá še le, ko je mislil, da ga nihče ne vidi, se zgrudi na tla in odpre jez svojim solzam, ki so mu zdaj curkoma lile po licih. Slišala ga je mati; prestrašena priskoči ter ga poprašuje, za božjo voljo, kaj mu je! Deček si nevoljno briše solze z obraza. Človek bi mislil, da bo zdaj začel razkačen tožiti, kaj se mu je zgodilo, ter prositi mater, naj ga maščuje. Nič takega; sram ga je bilo; trmasto je molčal nekaj časa, potem pa se je hudomušno obregnil: Nič! Ali skrbna mati ni mirovala. Na njeno vprašanje: Ali te je morda Pavle? ni dal nič odgovora. To ji je bilo dovolj. Gladi ga po glavi in tolaži, da jo bo že dobil, ta potepuh; le čakaj!

Ko se je to godilo na Mokarjevem domu, je skrbel Pavle za svojega ubitega prijatelja. Ko je videl, da se več ne gane, mu izkoplje onkraj potoka, ne na Mokarjevem zemljišču, jamo; položi ga vanjo, zagrebe ga ter privali kolikor more težek kamen na tisto mesto. Nato si obriše solzico iz očesa ter se napoti pogumno proti Mokarjevi hiši. Vedel je, kaj ga čaka; jasno mu je bilo, da zdaj ne more več ostati tukaj. Prosil pa ne bo, ko bi tudi kaj pomagalo; ne, tega ne, rajši ne vem kaj! Žena ga je že čakala pri vratih. Ko ji je bil že blizu, zgrabi palico poleg sebe ter leti kakor besna nadenj. Pavle postoji ter se ne gane z mesta in brez strahú upira oči vanjo. Tega žena ni pričakovala; mislila je, da

bo zdirjal, ona pa za njim! Osupla malo postoji pred njim, desnica s palico ji je omahnila; potem pa zavihiti palico nad njim. Kaj pa Pavle? Kakor blisk poseže z desnico po palici, prestreže jo, izdere iz roke, prelomi jo, vrže daleč v stran ter reče mirno in moško: „Ne, tepsti se ne dam, če nisem zaslužil!“ — „Kaj? Ne zaslužil?“ zarohni žena razkačena nad njim; „kaj si pa ti našega Tineta?“ — „Zato, ker je zaslužil, še več zaslužil, kakor je dobil.“ — „Kako zaslužil?“ — „Ubil mi je, iz same hudobnosti ubil mojega Čička, ki mu ni nič storil.“ — „Prav je storil, saj ni bil drugega vreden.“ — „Žalostno, da mati tako govori; kaj bo iz takega otroka, če se čisto ne izpreobrne in poboljša!“ — „Kaj bo iz njega? Kaj to tebi mar, berač raztrgani!“ — „Sirota sem, siromak, res, ali berač pa nisem, ker ne prosim; in raztrgan tudi nisem, hvala Bogu!“ — „Kaj? Tako se govori z menoj? Zdaj se mi pa hitro poberi, in da mi nikdar več ne prideš pred oči! Ne stopi mi več črez prag Mocarjeve hiše; če ne, bo druga pela. Tisto tvoje siromaštvo, ki si ga prinesel v našo hišo, ti pomečem pred prag, da mi ne prideš več pod streho.“ Po teh besedah se žena obrne ter urno odide. „Zdravi ostanite!“ kliče Pavle za njo; „Bog vam povrni obilo vse, kar ste mi dobrega storili.“

Tako, zdaj je bil zopet prost. Rad bi se bil poslovil od gospodarja, tako tudi od hlapca in dekle, ki sta bila vedno prijazna z njim; posebno pa od ljube živinice, ki mu ni nikoli storila nič žalega. Ali mož je bil tisti dan s hlapcem z doma, dekla je delala Bog vé kje; živina pa je stala v hlevu in k njej ni smel, ker mu je bilo tako ostro prepovedano, priti pod Mocarjevo streho. Ne, da bi se bil koga bal, ali premoški je bil. Mocarica mu je res vse, kar je bil prinesel s seboj, pometala pred hišo,

in to z veliko silo in jezo. Ali rečem ni škodila ta sila in jeza. Nič se ni ubilo ali drugače pokvarilo. Bilo je nekaj obleke in perila in pa malo vrednega drobiža. Pavle je vse mirno pobral in povezal, kolikor se je dalo. Nato je obrnil hrbet neprijazni hiši ter šel svojo pot. Nasmehnil se je, ko v tem trenutku zaruka Dima v hlevu, krava, ki jo je najrajši imel — poznal jo je po glasu. Mislil si je z neko bridkostjo: Glej, saj vendar ne greš čisto brez slovesa odtod. Od Manice, ki je tedaj ni bilo blizu, se je hotel pozneje posloviti, o boljši priložnosti. Ždaj se mu je kar mudilo iz tega kraja. Ali kam? Tu ni bilo treba dolgega premišljanja; naravnost na Kukmako k Starčevim!

Starec je bil dober možiček, kakor žena njegova, ki je tako lepo skrbela za ubogega Pavleta. Ko jima je vse povedal, kako je bilo, sta mu pritrdila oba: Prav si storil. Posebno žena je bila silno huda na hudobnega Mokarjevega sina. Nič dobrega mu ni prorokovala, tako da jo je moral Pavle miriti in zagovarjati dečka, kolikor se je dalo.

Kaj pa zdaj? „Bodi brez skrbi,“ mu prigovarja žena; „toliko časa, da se kaj najde, ostaneš pri nas. Če tudi smo siromaki, toliko se bo vendar še dobilo pri hiši, da ti ne bo treba stradati.“ — „Pa pomagal bom, kjer bom in kolikor bom mogel,“ reče Pavle hvaležno.

Prvo nedeljo po tem je Pavle, kakor po navadi, pel pri maši na koru, učitelj je pa orglal. Po maši ga prijazno vpraša učitelj, ki je posebno rad imel Pavleta, kako je zadovoljen pri Mokarju. To je spravilo dečka v zadrego. Kaj je hotel? Moral mu je razodeti vso resnico, če tudi mu je bilo težko. Učitelj mu je molčé prikimal, rekel pa ni nič. Poznal je Mokarjevega sinka, zato se mu nič ni čudno zdelo,

kar mu je povedal Pavle. Rekel ni nič, ali zamišljen je stal nekaj časa, z desno držeč se za brado, kakor dela človek, ki premišlja. In res je premišljal mož, namreč kako bi se dalo pomagati ubogemu Pavletu, ki ga tako nesreča preganja. Kako rad bi mu on sam pomagal! Črez nekaj časa se mož zgane, kakor da mu je kaj v glavo padlo, ter reče Pavletu: „Videli bomo, kaj se dá storiti zate; zdaj pojdi mirno k svojim ljudem; če kaj zvem, bom te že poklical.“

Pavle se lepo prikloni in zahvali dobremu gospodu ter odide. Povedal pa ni nič Starčevim, da bi jim morebiti ne vzbudil kakega upanja, ki bi se lahko potem pokazalo, da je prazno. Njemu je pa vendar šla stvar malo po glavi. Drugo nedeljo že, zopet po maši, migne učitelj Pavletu, naj gre z njim na dom. Vso pot ni besede pregovoril z njim; ali držal se je mož nekako tako skrivnostno in imenitno, da je bil Pavle silno radoveden; to mu je bilo gotovo, da bo kaj posebnega. In res je bilo nekaj posebnega. Ko prideta v sobo, sede učitelj za mizo ter migne Pavletu, naj sede tudi on. Nekaj časa ga gleda molčé, kakor bi ne vedel prav, kako bi začel. Nato malo odkašlja in izpregovori:

„Pavle, poznam te, da si dober, priden deček, ki se človek lahko nanj zanaša. Poznal sem tudi, poznal in čislal tvojega očeta in tvojo mater; Bog jima daj dobro na onem svetu! Zdaj si sam, nikogar nimaš, da bi skrbel zate; sam si še premlad. Vese-lilo bi me, ko bi jaz mogel kaj storiti zate. Povej mi, Pavle, ali bi hotel iti v mesto?“

„Pa še kako rad!“ odgovori Pavle hitro z nekim posebnim veseljem.

„Veš, to je tako: jaz imam v mestu znanega gospoda; trgovec je, premožen in, kar je več vredno, dobra duša. Mislil sem: kaj ko bi ta mož mogel kaj

storiti zate? V mestu se laže kaj najde. Ta četrtek sem bil pri njem v mestu, pa sem mu razložil, kako in kaj. To si lahko misliš, da sem te toplo priporočil. Mož mi je rekel, da kar takoj pridi k njemu, potem se bo že videlo. Torej, kar jutri se napoti!“

Pavletu je kar veselje sijalo z obraza; samo, ko se mu je reklo, naj se takoj drugi dan že pokaže gospodu, šlo mu je malo po glavi, češ: Tak, kakoršen sem, naj grem v mesto, pa stopim pred gospoda? Oči povesi, pa ogleduje svojo obleko; nedeljska obleka njegova je bila res, ali tako kmetska, pa precej obnošena tudi. Učitelj precej spozna, kaj pomeni to ogledovanje, ter mu reče:

„Le pri miru bodi, pa tak pojdi, kakoršen si. Obleka tvoja je dobra, tudi za v mesto; raztrgana ni in umazana tudi ne, da bi te moralo biti sram. Gospod, ki pojdeš k njemu, je dober mož, kakor sem rekel, in pameten; zato naj te tudi nič ne skrbi, kako se boš vedel z njim, da ne bo zamere. Prav tako, kakor z menoj, pa bo dobro.“

Nato vzame iz miznice listič ter mu ga poda:

„Tukaj sem ti zapisal ime in stanovanje gospodovo, da se boš vedel kam obrniti; pa poprašaš tudi lahko koga, če bo treba. Saj v mestu si bil že.“

„Kaj pa da sem bil, že večkrat, z rajnim očetom. Nič me ni skrb, da bi zašel.“

„Ko prideš h gospodu, povej, kdo si, in reci, da sem te jaz poslal, pa da ga prijazno pozdravljam. Tako, zdaj pojdi lepo v božjem imenu; pošten in priden bodi, kakor si bil do sedaj, pa boče dobro. Upam, da bom skoro kaj dobrega slišal o tebi; pa sam mi kmalu piši ali poroči, kako se ti godi. Z Bogom, pa srečno pot!“

Pavle je bil ves zmeden od vsega tega, kar je slišal. Zdelo se mu je, kakor da bi se mu sanjalo.

Prisrčno se je hotel zahvaliti svojemu dobrotniku, ali najti ni mogel nič pravih besed, dasi sicer ni bil neroden v govoru. Od same hvaležnosti mu je hotel poljubiti roko, ali mož mu jo je odtegnil od ust, položil mu jo prav po očetovsko na glavo ter rekel ginjen: Z Bogom!

Poslovivši se od učitelja, je šel Pavle, kakor navadno po maši, na pokopališče poleg cerkve, molit na očetovem in materinem grobu. Tu je videl tudi svojo prijateljico, ki je klečala in v solzah molila kraj materine gomile. Ko sta odmolila in vstala, sta šla skupaj domov. Pavle jo je spremil blizu do njenega doma. Tu sta imela priliko, zopet malo pogovarjati se, kakor prej na paši. Zakaj in kako je zapustil Mocarjevo hišo, to je bil Pavle Manici povedal že tisto nedeljo prej ob enaki priložnosti. Tistega, kar je govoril ta dan učitelj z njim, ji ni povedal vsega; samo toliko, da pojde v mesto službe iskat. To je zbolelo deklico; žalostno ga pogleda in reče: „Po sedaj bom torej zopet čisto sama; nikogar ne bom imela, da bi mu potožila svoje trpljenje.“ Pavle jo tolaži: ko bi tudi res ostal v mestu, kar ni še gotovo, saj se bosta vendar lahko večkrat videla; kaj pa je njemu to, tri ure hodá! „Veš, Manica,“ ji reče končno, „naj bom živel kjerkoli na svetu, jaz te ne bom nikoli pozabil, nikoli zapustil.“

Nato sta se ločila.

Peto poglavje.

Lep jesenski dan je bil, ko je Pavle z učiteljevim listkom potoval v mesto. Ta listek mu je bil pravi biser; prepričan je bil, da mu prinese srečo.

Jasne, kakor nebo nad njim, so mu bile oči in jasno je bilo v njegovem srcu. Tako olajšanega se je čutil, kakor popotnik, ki je po dolgi, težavni hoji v vročini odložil težko breme v hladni senci. Še v poznih letih se mu je milo storilo, ko se je domislil tega lepega časa. Kako lepega časa? Sirota je bil, siromak, sam na svetu, res; ali bil je mlad, bil je zdrav in dobro vest je imel, pa veselje do dela. Kaj se mu pa more zgoditi?

V mestu mu ni bilo treba dolgo iskati. Lahko je našel gospoda, kateremu ga je bil priporočil učitelj. Hiša gospoda Janeza Plavca, trgovca, ni stala kje sredi mesta na velikem trgu ali v kakih imenitnih ulicah, kjer prebiva velika gospoda. Stala je bolj proti kraju mesta, kjer so hiše nižje in ljudje nižjega stanú. Tudi ni bila visoka; imela je pritličje in eno nadstropje, pa eno sobo pod streho. Pri tleh je bila prodajalnica s potrebnimi prostori za različno blago. V prvem nadstropju je stanoval gospodar sam s svojo družino; s svojo družino ni prav dobro rečeno. Gospod Plavec je bil sicer oženjen, ali brez otrok. Edini sinek, ki sta ga imela, jima je umrl v otročjih letih. Pod streho, v prostorni sobi, so imeli trgovski pomočniki ali „komiji“, kakor se jim pravi po gosposko, svoje stanovanje. Hiša ni bila velika, ne posebno lepa, ali imela je nekako prijazno lice; videlo se ji je, da se dá prijetno prebivati v njej.

Gospod Plavec je imel trgovino na drobno. Pri njem se je dobilo skoro vse za vsakdanjo domačo potrebo. Samo dobro blago, nizka cena, pa prijazna postrežba. Ni čudo torej, da prodajalnica „pri Zlati brani“, tako se ji je reklo, ni bila prazna od ranega jutra do poznega večera. Kupec je kupcu podajal vrata. Gospod je bil, kolikor se je dalo, v prodajalnici in ostro je gledal na to, da se je vsakemu kupcu

dobro in prijazno postreglo, tako da je bilo vse zadovoljno. Če je bilo veliko ljudi, pomagal je tudi pri opravi, da ni bilo treba čakati tako dolgo. Če pa že tega ne, imel je za vsakega prijazno obličje in prijazno besedo, posebno pa za otroke. Zato je pa hodilo vse tako rado k njemu kupovat, če je bilo morda tudi malo dalje. Zadovoljen je bil z malim dobičkom že zato, ker so bili njegovi kupci manj premožni ljudje. Vendar si je bil, dasi še ne prestar, s svojo kupčijo pridobil lepo premoženje. Imel je pa tudi pridno, varčno ženo, dobro gospodinjo, ki ni imela druge misli in skrbi, kakor lajšati in slajšati življenje svojemu ljubemu možu. To je bil zakon prav po volji božji. Ali kakor že ni popolne sreče na svetu, imela sta tudi onadva željo, ki se jima ni izpolnila. Otroka nista več dobila.

Zdaj je imel Pavle prvič pravo priliko pokazati, da se zna z mestno gospodo vesti, kakor se je učil v šoli. Potrkal je rahlo na vrata gospod Plavčeve sobe; vstopivši, ko se mu je velelo, priklonil se je lepo, približal se gospodu, ki je sedel pri mali mizici, voščil mu dober dan ter mu pomolil listek gospoda učitelja. Mož pogleda listek ter se prijazno obrne k Pavletu in mu potrka na ramo:

„Ti torej si tisti Pavle Smuk, o katerem mi je moj prijatelj pripovedoval tako lepe reči. Veseli me, da si me obiskal, in rad bi kaj storil zate. Sédi, da se malo pogovoriva.“

Ko sta sedela za mizo, govoril je dalje prijazni gospod:

„Da si bil v šoli priden, to sem slišal; močno te je hvalil moj prijatelj. Vendar bi rad vedel in videl, koliko znaš. Kako je z računanjem?“

„Menda smem reči, da dobro, gospod, ne da bi se sam hvalil,“ odgovori Pavle, in bralo se mu je

z obraza, da bi rad kar takoj pokazal možu, kaj zna. Te priložnosti mu ni bilo treba dolgo čakati.

„Poskusiva torej malo, najprej iz glave ali na pamet,“ reče nato gospod ter mu da neko precej lahko nalogo. Pavle ni mogel, da bi se malo ne nasmehnil, češ: kaj takega meni! In kakor bi kvišku pogledal, je bila naloga rešena. Nato mu da mož drugo, nekoliko težjo, in po tej tretjo, ki je bila že precej slana; ali to je bilo Pavletu, kakor bi lešnike trl.

„Zdaj pa poskusiva malo pismeno!“ reče gospod zadovoljno, „tu imaš papir in tam je pero in črnilo.“ Položivši predenj polo papirja, mu začne narekovati precej zamotano nalogo iz trgovskega življenja. Ko je bil pri kraju, reče Pavle: „To bi se dalo, ako treba, rešiti tudi na pamet.“ Ali mož mu je rekel, naj jo reši le pismeno. To se je tudi zgodilo, hitro in dobro, da se je mož kar čudil. Zdelo se mu je nepotrebno, dati mu še kako drugo nalogo.

„Zdaj pa poskusiva pisanje!“ Dá mu drugo polo ter mu začne narekovati neko kratko povestico. To je bilo Pavletu pravo veselje: pero, papir, črnilo, vse tako dobro, da se je kar samo pisalo, lepo pisalo in pravilno, brez napake seveda. Pač mu je mož, ki je bil še malo bolj po starem kopitu, pregledujoč pisanje, pokazal s prstom neko mesto ter ga pogledal pomenljivo, češ, da to ni prav, kakor bi imelo biti. Ali Pavle se ni dal ugnati v kozji rog. Spodobno mu je odgovoril, da se zdaj piše tako. Mož ni bil samoglašen; dal se je prepričati dečku. To je bilo vse dobro, ali izkušavanje še ni bilo pri kraju.

„Zdaj pa hočemo še videti, kako znaš sam kaj spisati, recimo kako pismo,“ reče mož ter mu veli, naj sestavi pismo, kakor bi ga pisal trgovec kupcu,

ki je naročil pri njem neko blago, katerega mu pa ta ni mogel poslati o pravem času. Ko je bil Pavle tudi to storil možu po volji, je pričakoval menda, da ga bode ostri sodnik malo pohvalil ali mu kako drugače pokazal svojo zadovoljnost; ali nič takega. Gospod Plavec je bil sicer dobra duša, prijazen s svojimi ljudmi, ali hvalil ni rad. Da ni grajal, to je že kazalo, da je zadovoljen; malo je prikimal, ali pa se nasmehnil, pa lepo človeka pogledal s tistimi prijaznimi očmi. Taki ljudje niso najslabši; človek se lahko zanaša na nje. Ko pride pohvala takemu možu iz ust, potem pa tudi kaj velja in kaj zaleže.

Po preskušnji se prime mož z levico za brado, kakor človek, ki kaj premišlja in ugiblje, gre enkrat gori in doli po sobi, nato se obrne k Pavletu:

„Ali bi rad hotel priti v mesto, ko bi se dobila kaka služba zate?“

„Pa kako rad, gospod!“ mu odgovori Pavle hitro.

„Kaka služba, pravim; seveda ne Bog vé kako imenitna in dobro plačana služba. Vsaj iz začetka ne. Mlad človek mora biti z malim zadovoljen; posebno pa, ko se mu je treba še le učiti. Tak učenec navadno ne dobiva nič plače; zadovoljen mora biti, če dobi stanovanje in hrano. Za drugo morajo skrbeti stariši ali drugi domači ljudje. Pri tebi seveda je to drugače. Ti nimaš nikogar, da bi skrbel zate, za obleko in druge male potrebe. Tu bo treba kaj posebnega.“

Nato stori mož zopet nekaj korakov po sobi, potem pa stopi blizu Pavleta ter reče z nekako naglostjo, kakor da mu je prišla dobra misel:

„Ali bi te veselila služba v kaki prodajalnici?“

„To bi bilo moje največje veselje, ko bi me zadela taka sreča.“

„Recimo: pri nas.“

Pavle kar zazija, ko to sliši; pa prikloni se globoko.

„Seveda za „komija“ ne boš precej; tega ne smeš misliti. Za pomagачa boš, če tudi ne prav za hlapca.“

„Jaz bom z vsem zadovoljen; vsako delo mi bo prav, da ga le zmorem, gospod.“

„Pridnih rok ti bo treba, pa urnih nog. Pošiljali te bomo zdaj tja, zdaj tja; na pošto po kaj, ali da komu kaj neseš na dom.“

„O to bo veselje!“

„Če se dobro obneseš, potem se bo že skrbelo, da se pomakneš više. Dalo se ti bo, kar bo prav, da boš mogel pošteno živeti in da ti ne bo sile. Mesto bo prazno konec tega tedna. Tvoj prednik, pošten in priden deček, je dobil mesto za komija.

Črez nekaj časa, če Bog dá srečo, utegne kaj takega doleteti tudi tebe. Prihodnji ponedeljek pridi z vsem, kar imaš. Upam, da boš zadovoljen ti z nami in mi s teboj. Tako, zdaj pa pojdi v božjem imenu!“

Pavle ni bil, da bi rekel, neroden deček. Tudi z besedo ni bil ravno okoren. Ali to mu je bilo preveč na enkrat; kaj takega se mu še sanjalo ni. Rad bi se bil spodobno zahvalil blagemu gospodu za toliko dobroto, ali najti ni mogel prave besede. Čemu pa tudi? Veselje in hvaležnost sta mu sijala iz bistrega očesa, s poštenega, če tudi ne posebno lepega obličja. To je videl gospod Plavec in bil je zadovoljen.

Treba je bilo odhajati, ali Pavle se je vendar še nekako obotavljal, kakor bi še nekaj rad. Gospod ga je hotel ravno vprašati, česa še želi, kar se odpró vrata in v sobo stopi hišna gospodinja, sama prijaznost! Pavle plane kvišku, gre ji naproti, prikloni se globoko ter ji lovi desnico, da bi jo poljubil,

kakor je slišal, da gre mestnim gospem. Ali Plavčeva žena ni bila izmed tistih milostnih gospá, ki si dadó tako rade lizati roko. Ko ti kaka taka imenitnica poda roko, gorje ti, ko bi jo prijel, pa stisnil, kakor je med moškimi navada, ne pa poljubil! Surov, neotesan kmet! bi si mislila in zamera bi bila velika. Plavčeva žena je podala Pavletu desnico; ali ko jo je prijel ter hotel potegniti k ustom, da bi jo poljubil, jo je potegnila krepko nazaj ter rekla:

„Že dobro, že dobro! Ti si torej tisti Pavle Smuk, ki mi je moj mož toliko lepega pravil o njem. Ali sta se že pogodila?“ reče, smehljaje se, svomeu možu.

„Vse v redu,“ ji odgovori mož.

Zdaj je bil pa zadnji čas posloviti se in oditi. To je tudi čutil Pavle in se je že odpravljajal na pot. Ali tu ga prime žena prijazno za roko ter reče: „Ne, tako ne smeš iti od nas; kaj bi si mislil, kakšni ljudje smo! Pojdi z menoj v kuhinjo; tam se bo že kaj dobilo, da si dušo privežeš.“ Gospod Plavec je bil dober mož, ali na kaj takega vendar ni mislil. Dá, žena, gospodinja, to je vse kaj drugega. Žena misli na vse in skrbi za vse; povsod ima svoje oči; tudi v želodec, ne bodi nelepo reči, vidi človeku. Pitati, to je prav posebno žensko, materino opravilo. Dobro se je godilo našemu Pavletu v Plavčevi kuhinji, da še nikoli in nikjer ne tako. Mrzle svinjine je dobil toliko, da bi je bila dovolj imela mala družinica, pa lepega belega kruha, kakor satovje, da se mu je kar samo smejalo. S konca se je malo obotavljajal; ali gospa mu je prigovarjala tako prijazno, da se je ujunačil in jel hrustati, da je bilo veselje. Njegovi krepki, beli zobje niso imeli še nikoli prej tako prijetnega opravka. Zakaj jih je pa imel! Gospa ga je gledala, vesela kakor on, pa popraševala ga

je to in ono. In kaj mu prinese še na zadnje? Kozarec vinca, rumenega in čistega kakor zlato, pa dobrega, da je kar zasijalo in zadišalo po kuhinji. Taka hiša, kakor je bila Plavčeva, si lahko privoščiči kaj takega ne samo o posebnih priložnostih in velikih praznikih, ampak v petek in svetek, kakor pravimo pri nas. Uboštvo ni največja nesreča na svetu; ali če človek ima vsega za potrebo in malo tudi še črez potrebo, hvaležen bodi Bogu, pa zadovoljen uživaj njegove darí! Kako prijetno ga je pogrelo po žilah, po vsem životu, ko ga je pokusil! Ali malo bal se ga je tudi. Toda žena ga je potolažila, da ne grize, in tako je počasi vendar izpraznil ves kozarec. Več pa ne, po nobeni ceni!

Zdaj pa je bilo treba res iti. Ali praznega ga gospa ni pustila od hiše. Kar mu je ostalo mesa in kruha, in tega je bilo še obilo, mu je zavila v snažen papir; pa ne dovolj tega. Skočila je urno doli v prodajalnico in iz nje mu je prinesla polno perišče tržaških fig, rožičev, rozin in drugih enakih slaščic, kakoršne so se dobivale v prodajalnici „pri Zlati brani“. Vse to mu je lepo spravila v vrečico ter mu dala, da bo imel kaj po potu, pa tudi še domá.

„Zdaj pa z Bogom, Pavle; srečno pot, pa kmalu pridi k nam!“

S temi besedami mu prijazno podá roko in ga potem še spremi do hišnih vrat. Pavle se je priklanjal in zahvaljeval, precej nerodno; bil je pijan, ali veliko bolj od veselja kakor od tistega vinca, dasi je bilo tako plemenito in dobro. Kakor v sanjah je prišel na svoj dom.

Šesto poglavje.

Prijetnejše službe si Pavle ni mogel misliti in želeti. kakor jo je imel pri gospodu Plavcu. Bil je pa tudi srečen in delal je, da je bilo veselje. Vesel je bil dela sam in veselje je bilo, gledati ga pri delu. Kakor postrv po potoku je smukal po hiši, tako da mu je nekdam gospodar šaljivo rekel, da se ne piše zastonj za Smuka. Pa uren je bil pri vsem; ko so ga kam poslali, so se vselej čudili, kako hitro je bil zopet nazaj; pa vse je lepo opravil, kakor se mu je reklo, včasih pa še boljše, če je bilo moči. Pa dobre volje je bil vedno in prijazen z vsemi. Kadar je bila sila, je pomagal že tudi pri prodajanju in od njega so ljudje najrajši jemali, posebno pa otroci, ki se je rad malo pošalil z njimi. Vse ga je rado imelo, posebno pa gospodinja. Rada se je pogovarjala z njim ter mu kaj dobrega stisnila v roko. Prav posebno pa se ji je priljubil s svojim petjem. Rekel sem že, da je imel kaj prijeten glas, in peti je znal prav človeku na srce. Kadar je utegnil, posebno pa v nedeljo popoldne, je moral priti v njeno sobo ter ji peti lepe narodne pesmi. Plavčeva žena je bila v mestu rojena in odgojena, vendar je imela posebno veselje do narodnega petja. Kar zamaknjena ga je poslušala, kakor poslušamo kosa v zelenem gozdu.

Ali popolnoma jasno vendar ni bilo nebo nad njim; siv oblak mu je zdaj pa zdaj zakril rumeno solnce, da mu je temna senca padla na srce. In kaj je bil ta sivi oblak? Skrb za ubogo Manico, ki ji je bil tako slovesno obljubil, da je ne bode nikdar pozabil, nikdar zapustil. Zdaj je bila še bolj zapuščena, ker ji je bila smrt vzela tudi še očeta. Ali kako bi ji pomagal? Kaj bi mogel storiti za njo?

Sam seveda nič; ali kaj, ko bi se kar naravnost obrnil do svoje dobrotnice? Dobra ženica bo gotovo rada pomagala ubogi siroti in njej to tudi ne bo težko. Znanja ima dovolj po mestu. S časom, če tudi ne precej, se že najde kaj v kaki hiši pridni deklici, za pomoč v kuhinji, za pestunjo, ali kaka druga mala službica. In to je tudi storil, ko je našel pravo priliko. Govoril ji je tako lepo na srce, da je bila žena vsa ginjena in mu je obljubila, da hoče storiti kar more za njegovo mlado prijateljico. Samo malo potrpljenja je treba. To je bilo Pavletu dovolj; potolažen in vesel se je ločil od nje. Poslej mu je bilo največje veselje misliti, kako lepo bo, ko bo tudi Manica v mestu, kje ne predaleč od njega. Povedal pa ni nikomur nič, tudi Manici ne. Tem večje bo veselje, ko ji bo mogel prinesiti kaj gotovega.

Da pa Pavle v svoji sreči tudi ni pozabil svojih ljubih starišev v hladni zemlji, ne svojih dobrotnikov, Starčevih, tega mi ni treba še posebno poudarjati, ker se umé samo ob sebi. Hvaležnost, ki se nahaja dandanašnji vedno bolj poredkoma, je bila ena izmed prvih lastnosti našega Pavleta, na njo se je človek lahko zanašal vsak čas.

Ni še prav preteklo leto, ko se je Pavle premaknil za eno stopnjo više, na imenitno mesto drugega komija. Prvi namreč, ki je dolgo časa služil pri gospodu Plavcu, si je ustanovil svojo lastno prodajalnico in na njegovo mesto je stopil drugi. Zdaj je bil naš Pavle na konju; ne bi bil menjal, ne vem s kom! Zdaj je delal s še večjim veseljem. In kako mu je šlo delo izpod rok! V svojem prostem času pa, posebno ob nedeljah in praznikih, ni pasel lenobe in pohajkoval; ampak učil se je iz bukev potrebnih reči, da je bilo skoro, kakor da bi hodil v šolo. To je posebno veselilo gospoda Plavca in

rad je pridnega mladeniča podpiral v tem hvale vrednem prizadevanju, kjer je mogel.

Ne dolgo potem se mu je izpolnila še druga želja. Plavčeva gospa ni mirovala prej, da je bila tudi Manica preskrbljena. Dobila ji je mesto pri neki znanki za pestunjo. Kako veselje, ko je mogel Pavle to veselo novico prinesiti svoji prijateljici! Manica je bila v tem času lepo odrastla, tako da je bila zdaj dovolj krepka in čedna deklica. Ker je bila tudi pridna in prijazna ter je znala prijeti za delo, je bila njena gospodinja prav zadovoljna z njo. Mačeha jo je pa tudi kaj rada dala iz hiše.

Drugo leto je prineslo našemu Pavletu novo, imenitno izpremembo. To je bilo pa tako. Prvi komij, Marinko, ni bil ravno hudoben človek; ali to ga je pa vendar peklo, ko je videl, kako je vse tako rado imelo tolikanj mlajšega, njemu podložnega dečka, veliko raje kakor njega samega; posebno pa gospod in gospa. Pisano ga je torej gledal in neprijazen, dà, celó večkrat osoren je bil z njim. Če si je Pavle še tako prizadeval, nikoli mu ni mogel ustreči, ničesa prav storiti. Kjer je le mogel, ga je pograjal; večkrat tudi krivično, iz same hudomušnosti. Gospod Plavec je to videl, vendar je molčal dolgo časa. Ko pa le ni bilo bolje, poklical je nekega dne Marinka ter ga ostro posvaril, češ, da kaj takega nikakor ne trpi v svoji hiši: ali mir ali pa —! Marinko je dobro razumel, kaj meni gospod; hotel se je zago-varjati in dolžiti Pavleta. Ali s tem je le še bolj razdražil moža, tako da mu je vrata pokazal.

Nekaj časa potem je bilo na videz boljše; Pavle je imel mir pred njim. Na videz, pravim, je bilo boljše. V srcu je kahal jezo in sovraštvo do dečka, ki mu je bil, po njegovi sodbi, kriv, da ga je gospod Plavec, ki je bil prej vedno dober in prijazen z njim, tako

hudo prijel. Tega mu ni mogel odpustiti. Premagoval se je, kolikor je mogel; ali to je le še bolj netilo njegovo sovraštvo. Če pokriješ lonec, ki vre, veš, kaj se zgodi, če ne pojenja ogenj. Zaprta sopara puhne siloma, da pokrov odleti, in krop zašumi ter se ulije iz posode. Tako se je godilo tudi Marinku.

Nekega dne veli, ali prav za prav ukaže, prav oblastno ukaže Pavletu, naj gre k nekemu gospodu ter mu poroči, da je prišlo tisto blago, ki si ga je bil naročil. Pavle je ravno nekaj zavijal, ali brez pomisleka pusti delo ter se urno napoti, kamor mu je bilo ukazano. Ker je videl, da je bil ta dan Marinko posebno hudomušen, podvizal se je še bolj kakor po navadi, da bi ne vzbudil njegove nevolje. Vrne se prej, kakor se ga je bilo nadejati, ter poroči, da je bil tam, pa da gospoda ni bilo domá.

„Ni res, da si bil!“ zagrmí Marinko nad njim; „lažeš, lažnivec!“

To je bilo Pavletu preveč. Toliko je bil že voljno potrpel in molčal, ali ta je bila prehuda. Ni se mogel dalje premagovati. Oči mu zabliskajo, prsi mu poljejo od pravične jeze; s krepkim glasom, toliko da ni vpil, mu odgovori:

„Jaz se ne lažem, gospod Marinko; nikoli se nisem, pa zdaj tudi ne. Recite mi, kar hočete, samo lažnivec ne!“

Kaj takega Marinko ni bil vajen, od krotkega in pohlevnega Pavleta pa že celó ne. To ga je še bolj razkačilo.

„Kaj?“ se zadere nad njim, „tako se govori z menoj? Jezik za zobmi, ti potepuh, ki si se izstradan in razcapan priklatil, Bog vedi odkod. Pa se sladkaš in ližeš kakor cucek gospodu in gospé ter ovajaš in obrekuješ poštene ljudi, da bi jih izpodrinil, ovaduh!“

Pri teh besedah šine Pavletu kri v glavo, približa se mu za en korak, pesti se mu krčijo in srdito zakriči:

„Gospod Marinko, jaz nisem ne lažnivec, ne prilizovalec in ovaduh. Tega mi ne sme nihče reči, tudi vi ne!“

Glas se mu je tresel, ko je govoril te besede, toda kaj pravim glas, ves život se mu je tresel od jeze.

„O ti žaba!“ zahrešči Marinko nad njim. „Ti mi hočeš groziti? Koliko te pa je?“

„Toliko, da se ne bojim nikogar, ki mi dela krivico!“ mu odgovori Pavle krepko, ali vendar malo mirneje.

Vendar razjarjenemu, tolikanj močnejšemu Marinku je bilo to preveč. Zavihti desnico, kakor bi ga hotel udariti; ali Pavle se ne gane in pravi:

„Ne, tepsti se ne dam; nikoli nihče me še ni, pa vi me tudi ne boste.“

„Bomo videli!“ zakriči Marinko ter zamahne.

Pri tej priči se odpró nanagloma vrata prodajalnice in vstopi gospod Plavec, ki je slišal zadnji tako glasni del tega prepira gori v svojo sobo v prvem nadstropju.

„Kaj je to? Bo li mir v moji hiši ali ne!“ se zagrozi proti Marinku obrnjen. Ta mu hoče odgovoriti, ali gospod mu migne z roko, naj molči, ter reče Pavleta:

„Govóri ti, kaj sta imela?“ Iz posebne prijaznosti namreč je še vedno kakor s konca tikal Pavleta, dasi je bil že zdavna raztrgal svoje prve hlače. Pavle mu mirno razloži vse, kakor je bilo, tako da mu Marinko ni mogel nič ugovarjati ali tajiti.

„Dobro!“ reče nato gospod ter migne Marinku, naj gre z njim. Ta je pač vedel, kaj ga čaka. Ko sta bila v sobi, mu reče gospod brez jeze, naj si išče druge službe, kjer bode bolj zadovoljen, kakor

je bil pri njem. Marinko se prikloni in odide, ne da bi rekel besedo.

Hudo je bilo Pavletu, ko je to zvedel. Šel je naravnost h gospodu ter ga lepo prosil, naj odpusti Marinku, češ, kako hudo mu je, da je on kriv njegove nesreče. Dolžil se je, da se je prenaglil, da se vendar ni vedel z njim, kakor se spodobi. Gospod Plavec pohvali njegovo dobrosrčnost, ali preprostiti se ne dá, češ, da je dobro preudaril, kar je storil.

Ko je bil čez štirinajst dni Marinko iz hiše, bil je, to si je pač lahko misliti, Pavle postavljen na njegovo mesto. Kaka sreča! Ali Pavle je ni mogel biti prav vesel. Veselje mu je grenila misel, da je njegova sreča drugega nesreča. Vedno je premišljal in premišljal, ali bi ne bil mogel vendar drugače ravnati v tistem nesrečnem prepiru. Sam sebi je bil oster sodnik, ali obsoditi se vendar ni mogel in mi ga tudi ne bomo. Ravnal je moško. Pohlevnost je lepa čednost, ali možu se vendar ne spodobi, da bi vse voljno potrpel, kar se mu stori ali reče. Dolžnost mu je, potegniti se za svojo čast. Kaj pa je človek brez časti in spoštovanja! Seveda kdor se laže, nima pravice, postavljati se po robu, če mu kdo reče: lažnivec. Kdor pa nima te grde napake, grde posebno moškemu, komur je resnica sveta, da se je drži, naj bode, kar hoče, ta sme terjati od vsakega človeka, da mu verjame, kar govori, in z lažnivcem se pitati ne dá. Grda, sramotna napaka je laž, dà, ali prav toliko vredno je tudi ovaduštvo. Kaj pa more biti bolj grdega in sramotnega, kakor če človek človeka ovadi in zatoži iz same nevoščljivosti in samopridnosti, da bi njemu škodil, sebi pa koristil! Kaj pa še celó, če kaj takega stori iz samega veselja, da pripravi svojega bližnjega v nesrečo!

Toda pustimo to neprijetno premišljevanje in vrnimo se zopet k Pavletu! Veste, kaj je bilo prvo, kar je storil v svoji sreči? Zdaj je bil na konju; kaj si je pa mogel še želeti? Imel je prijetno službo, da si skoro prijetnejše ni misliti mogel, in lepo plačo. Že prej, ko ni še toliko služil, si je bil nekoliko prihranil; več ni mogel, ker mu je bilo treba obleke in drugih stvari v novem stanu. Zdaj je pa že lahko precej denarca na stran dejal vsak mesec. Ne záse; mislil je vedno na Manico; za njo skrbeti kakor brat za sestrico, to se mu je zdela prva dolžnost. Saj sirota ni imela žive duše na svetu, da bi bila mislila na njo.

Preskrbel ji je bil, kakor smo videli, službo; ona je bila zadovoljna, on pa ne. Meril je više. Zdavna že, ko sta se nekđaj pogovarjala po otročje, kaj bi rada, mu je bila razodela svojo gorečo željo, da bi bila najrajši šivilja. Ko bi se mogla tako le v mestu izučiti, da bi znala delati obleko ne samo za kmetice, ampak tudi za mestne gospé, to bi bilo njeno največje veselje. Ali kaj takega še misliti ne gre, nikar pa upati! To je šlo Pavletu vedno po glavi, in zdaj — káko veselje! — ji je mogel izpolniti to srčno željo. S popraševanjem je zvedel za žensko, ki je imela nekako šolo, kjer so se šivati in obleko delati učile mestne deklice. Z njo je dogovoril vse, kar je bilo potrebno. Potem pa k Manici. Seveda se je najprej obrnil do njene gospodinje ter ji vse lepo razložil. Govoril je, „kakor bi rožice sadil“, in s svojo odkritosrčnostjo in blagostjo se je dobri ženi tako prikupil, da je storila za ubogo siroto veliko več, kakor bi se bil Pavle kdaj nadejal. Najeti je hotel svoji mladi prijateljici majhno stanovanje in poskrbeti ji za potrebno hrano, dokler se bo učila; in to bode trajalo, kakor se mu je reklo, blizu leto dni.

Ali blaga žena je hotela tudi kaj storiti za siroto, ki se ji je tako smilila, ker ni imela ne starišev, ne brata in sestre na svetu. Rekla mu je, naj deklica ostane kakor doslej v njeni hiši, če tudi brez opravka. Če bo hotela v svojem prostem času kje kaj pomagati, prijeti za kako lahko delo, dobro, če ne, pa tudi.

Tako je bila stvar seveda najbolje rešena. „Ženske smo v takih rečeh vse bolj prebrisane, kakor ste moški.“ S temi besedami in s prijaznim nasmehom je žena končala ta imenitni pogovor. Pavle, ki je prej tako lepo govoril, je bil zdaj v veliki zadregi, kako bi se spodobno zahvalil za tako dobroto. Žena mu je pomogla iz stiske. Podá mu prijazno roko, ali ne pusti, da bi jo poljubil, ter mu reče: „Že dobro; zdaj pa le hitro k Manici!“

Tega si Pavle ni dal dvakrat reči; saj je sam že komaj čakal, da je mogel svoji prijateljici prinesiti to veselo novico.

To je bil Manici najlepši dan, kar jih je bila doživela do tistega časa. Ali nekaj neprijetnega je pa vendar bilo pri vsem tem. Spala ni prej še nikoli tako malo in slabo kakor tisto noč. Vedno je premišljala in premišljala svoje novo stanje ter ugrabala in preudarjala, kako bo to, pa to. Ko so ji slednjič od truda vkup padle oči, je pa v sanjah merila in rezala ter šivala in vbadala na vse pretege. Pa kakor je pazila, vendar se ji je vedno kaj izkazilo, tako da je že hotela obupati. Nobenega dela ni mogla končati. Prav hudo ji je bilo. Uboga Manica! Ali le čakaj, skoro ti bode jutranje solnce posijalo na posteljo; neprijetne sanje ti zbežé in novo veselo življenje se bode razgrinjalo pred tvojimi očmi.

Sedmo poglavje,

Tako je minilo Pavletu leto za letom brez posebne imenitnih dogodkov. Manica se je bila izšolala, še predno je preteklo leto. In dobro izšolala in izučila. Česar se človek loti z veseljem, to mu gre tudi dobro od rok. Gospa, ki ji je dajala stanovanje in hrano, ji je tudi skrbela, da je dobivala dela zadosti in dobrega zaslužka. Ko si je bil Pavle dovolj prihranil, kupil ji je tudi za god tisto koristno orodje, brez katerega dandanašnji težko hodi šivilji in krojaču — po slovensko mu pravimo šivalnica. S tem so bile deklici izpolnjene vse želje; česa bi pa mogla še želeči?

Srečna je bila Manica, ko ji je šlo vse tako po volji. Vesel je bil Pavle, ko jo je videl tako srečno in zadovoljno; ali nekaj mu je vendar kalilo to veselje. Nekaj časa že se mu je zdelo, da deklica ni več tako krepka in živa, kakor je bila poprej. Z veliko skrbjo je opazoval, da ji od dne do dne bolj upadajo lica. Šivanje sploh ni zdravo opravilo, posebno pa, če je šivilja, kakor je bila Manica, preprična in si ne privošči dovolj potrebnega počitka. To Pavletu ni dalo mirú. Govoril je najprej z njeno gospodinjo. Tudi njej se je zdelo tako. Treba je bilo premembe. Pavle se ni dolgo pomišljal. Govoril je z Manico. Ta se mu je s konca smejala, malo posiljeno smejala in dejala: „Kaj meniš res, da sem že bolna, ker nisem okrogla, pa rdeča kakor makov cvet?“ — „Saj ne pravim, da si že,“ ji odgovori Pavle, „ali treba je za časa skrbeti, da, kar, hvala Bogú, še ni, tudi ne bo.“

„Kako pa to misliš, Pavle?“

„Veš, Manica, mesto, to že vidim, ni záte. Prešibka si; prišla si s kmetov in na kmete moraš zopet; čistega, krepkega zraka ti je treba.“

„In ti, Pavle?“

„Tudi jaz nisem hrust, vem; ali krepkega se pa vendar čutim, tako da se mi ni ničesar bati, hvala Bogú! Ti pa si kaplja na veji!“

„No, no, tako hudo pa vendar še ni! Če moram res iz mesta, kam pa?“

„Kam? Kako moreš vprašati? K Starčevim! Vse bom jaz preskrbel; le mirna bodi!“

„Če meniš, da bo tako prav, pa bodi! Ali kaj pa delo? Odkod bom dobivala dela?“

„Tudi za delo ti bom skrbel jaz, pa gospá, ki je do zdaj tako lepo skrbela zate, kakor mati za svojo hčer. To ti pa pravim, Manica, in tudi Starčevim bom naročil, da naj gledajo na to: delati mi, vsaj od začetka, dokler se do dobrega ne okreпчаš, ne smeš preveč, samo tako rekoč za kratek čas.“

„Toliko pa vendar, da si zaslužim, kolikor potrebujem, saj ne veliko; drugače bi me nič ne veselilo vse moje šivanje. Zakaj sem se ga pa učila, kakor zato, da si morem pridobivati kruh z delom svojih rok. Veš, Pavle, zdaj ti moram vendar enkrat povedati, kar me že toliko časa teži. Ti si tako dober, toliko si storil zame, ubogo siroto, dasi sem ti čisto tuja. Hvaležna sem ti, Bog vé, kako sem ti hvaležna!“

„Hvaležna, hvaležna, svojemu dobrotniku, tujcu!“

„Pa rada te imam, Pavle, tako rada. Sestra menda ne more bratca rajši imeti.“

„No, če me imaš malo rada, potem pa mirno trpi, da malo skrbim zate, saj tako rad. Za kóga pa naj skrbim, ker nimam žive duše svoje na svetu.“

„Skrbeti že smeš, ali denarja mi ne pošiljaj, prosim te, Pavle! Zaslužen kruh diši še enkrat tako dobro.“

„No, če si tako moška, da ne rečem prevzetna, pa bodi; vrival se ti ne bom. Ali Starčevim pa

vendar smem malo pomoči ter jim malo polajšati življenje, ko so mi storili toliko dobrega.“

„Tisto pa tisto! Tudi mene bo veselilo, če jim bom mogla zdaj pa zdaj dati malo kaj priboljška.“

„Lepo; ali najprej skrbi sebi za priboljšek, ki ga tako potrebuješ. Toda dovolj prepira, mir besedi! Le vse meni prepusti; preskrbel bom vse, kakor gre. Precej jutri pojdem k Starčevim; in kadar bo vse v redu, pa ti pridem povedat, da se hitro odpraviš in odrineš iz tega nezdravega mestnega zidovja.“

„Ti pa ostaneš!“

„Jaz pa ostanem; zame se nič ne boj! Moje opravilo je zdravo; ves dan se premičem in gibljem in smučem — pravi Smuk! Kakor postrv v potoku. Jaz ne sedim, kakor uboga šivankarica, ves čas sključen pri delu, pa dobra pljuča imam; to je poglavitno! Pa to ti še priporočam: kolikor moči, bodi na prostem; kadar le količkaj utegneš, hajdi v gozd! Po smrečju se pridno izprehajaj, pa dihaj prav globoko! Pa na oči mi pazi, da si jih ne pokvariš pri šivanju. Tudi za oči je dobro, izprehajati se po zelenem. Tako, zdaj imaš dobrih naukov dovolj, le glej, da jih ne pozabiš in da se ravnaš po njih.“

Manica prikima ter mu seže krepko v roko; to je bila njena obljuba.

Pa še za nekaj ji je skrbel Pavle. Človek ne živi samo ob kruhu; treba mu je tudi dušne hrane. Manica je bila bistra glavica; brala je rada in brala je z razumom; ne samo za kratek čas. Lepa knjiga ji je bila najljubše darilo. To je bilo Pavletu prav po volji. Ko je imel svoj prvi zaslužek, je pristopil družbi sv. Mohorja. Knjige je prebral najprej sam, potem pa jih poslal Manici. Pozneje ji je kupoval tudi drugih knjig, iz katerih se je učila mnogo-vrstnih stvari.

Nekaj časa potem je prišel Pavletu imeniten čas, to je tisti čas, ko mora mladenič iti „na stavo“, da ga tam srpogledi gospodje, kakor kupci živino na sejmu, izmerijo, pregledajo in preskušajo, ali bo dober za vojaka.

Vojak, vojska, boj! Te besede imajo nekak poseben glas, zlasti neprijeten glas starišem, ki imajo odrastle sinove. Kdo bi ne bil vesel dobrega sina, ali če ga na stavi spoznajo za dobrega, to pa že ni več veselje. Malokateri dan menda vzhajajo, zlasti iz materinih src, tako goreče molitve iz te solzne doline proti nebesom, kakor tisti dan, ko gredó krepki mladeniči v praznji obleki, s pisanimi trakovi in cvetličjem za klobukom, kamor jih kliče na stavo deželske gosposke ukaz. Pojó in ukajo in razgrajajo, da so videti ne vem kako veseli; ali pravo veselje menda to ni. „Lepo je cesarja služiti,“ res, kakor pravi tista narodna pesem o sv. Izidorju, ali težka je ta služba, težka! Ko si enkrat oblekel vojaško suknjo, slekel si za tri dolga leta prejšnjega človeka. Slovo je treba dati svoji volji, pokoren biti, pa jezik za zobmi, naj se godi, kar hoče! Ali častna tudi je ta služba. Častno je, ko pride od zgoraj povelje, da je odriniti na vojsko, „puško na ramo, pa sabljo za pas“, iti nad sovražnika, hrabro boriti se z njim in, ako mora biti, tudi kri preliti za drago domovino. Kar se tiče junaštva in hrabrosti v boju, Slovenci, to smemo reči, niso zadnji med narodi. To so pokazali zlasti v bojih z divjimi Turki, ko so jih tolikokrat s svojim preprostim, slabim orožjem, brez vojaške izurjenosti, brez tuje pomoči s krvavimi glavami zapodili iz dežele.

Časten stan je vojaški stan, res, in ponosen bodi mladenič, kateri je dober za ta stan, in delaj mu čast; ali žalostno in grozno je vendar videti,

ali pa tudi samo slišati, kako si v vojski nasproti stojé zgolj izbrani, čvrsti, mladi možje ter se na povelje spopadejo in sprimejo ter se pobijajo in koljejo kakor divje zveri, in to za kos zemlje, za gospostvo v deželi, ali pa za samo puhlo slavo! Koliko nesreče in trpljenja, koliko prelite krvi in solzá in siromaštva napravi ena sama vojska!

Vojska! Ali vojske morajo biti? Nekateri veljavni možje, ki se jim ne more reči, da so nerazumni ali celó hudobni, pravijo vsemu svetu: Vojske so bile in bodo, dokler bode človeštvo tako, kakoršno je; tako pa bode do konca dni. Prvo jim veljaj, drugo pa nikakor ne. Mi upamo, in to upanje nam je tolažba, da se bode s časom človeštvo popolnoma iznebilo še tistega divjaštva, kar mu ga je ostalo; upamo, da pride čas, če ga tudi mi ne bomo doživeli, ne otroci naši in menda ne naših otrok otroci, čas, ko se ne bode več dejalo: „človek človeku volk“, temveč človek človeku brat, kakor nas tudi uči krščanska vera. Onim črnogledim možem nasproti vstajajo in povzdigujejo navdušeni svoj glas blagi možje in med njimi tudi plemenite žene, govoreč: Največja nesreča in prava sramota človeštvu je vojska. Če nastane med dvema narodoma kak prepir, naj ne zgrabita srdito za orožje in se pobijata dotlej, da eden obleži, ali pa oba. Pravdo jima naj rzsodi po pravici neka višja sodba, sestavljena iz pooblaščenecv vseh držav. Vsaka vojska, tudi zmagovita, je velika nesreča narodu; tako govori neki sloveč nemški vojskovodja.

Zdaj pa bodi konec tega neveselega modrovanja; povrnimo se k Pavletu! Vidimo ga, ko gre ravno na stavo. Brez pisanih trakov, brez cvetličja za klobukom koraka, ne vesel, ne žalosten, kakor človek, ki gre izpolnit svojo dolžnost, bodi mu prijetna ali neprijetna. Tudi njemu je bil pišel tisti imenitni

dan, ki je nekaka globoka zareza v moškem življenju. Po postavi je oproščen vojaštva edini sin, ki mora skrbeti za svoje onemogle stariše. Pavle je bil pač edini sin, ali stariši njegovi so bili preskrbljeni za vselej. Tudi svoje kmetije ni imel, da bi jo bil moral sam oskrbovati. Kar mu je bilo ostalo po stariših, ni bilo imena vredno. Moral je torej na stavo.

Tisti dan popoldne je korakal ravno tako proti svojemu domu, nepotrjen. Žalosten? Ne; dasi se ni bal vojaščine, bilo bi mu vendar hudo, pustiti ali celó izgubiti tako lepo službo. Vesel? Tudi ne prav; neprijetno je moškemu vendar, ko se mu reče: za ta in ta stan ti nisi dober; ne more si kaj, da bi se ne čutil nekako zavrženega. Visočino je imel, še morda kak palec črez; ali prešibak je bil še tisti čas po zdravnikovi sodbi, posebno v plečih. K letu se bode zopet videlo, ali je godan.

Bilo je prav tako k letu; samo da se je zdravnik nekoliko pomišljal, predno ga je zavrgel; pa ne dolgo. Gospodje, ki nabirajo vojake, so pri nas lahko malo bolj izbirčni, ker ima naša domovina toliko krepkih fantov.

Ko je pa šel črez leto v tretje na ogled, bil je prepričan, da ga zdaj potrdijo. Zakaj pa ne? Bil se je tako okrepečal v tem času, da ga je bilo lepo videti. Ali zdaj je pa imel posebno srečo. Letina je bila takrat nenavadno dobra; predno so prišli do njega, imeli so jih že število polno. Pobrli so svoja pisanja ter odrinili; Pavleta in še nekaj drugih so pa pustili.

Tako je bil Pavle, izpolnivši svojo dolžnost, vojaščine prost. Na tisto „črno vojsko“ še misliti ni.

Ne dolgo potem je gospod Plavec obhajal zopet svoj god; to je pa bil nekak poseben god, kakoršnega

človek ne obhaja dvakrat v svojem življenju: praznoval je svojo sedemdesetletnico, svoj sedemdeseti rojstni dan. Ta dan navadno, kdor more, obhaja s posebno slavo in bliščobo; gospod Plavec pa ga je hotel praznovati na tihem brez kakih nepotrebnih priprav. Tem bolj se je čudil Pavle, da pri obedu tisti dan ni bilo razen njega nobenega gosta. Pa vse je bilo tako nekako praznično. Tudi pri obedu se je malo govorilo, ko sta bila sicer gospod in gospa pri mizi kaj zgovorna. Ko so bili lepo použili dobre božje darí, veli gospod prinesiti boljšega vina, natoči vsem trem kozarce, povzdigne svojega ter napije najprej svoji ženi, potem Pavletu: „Na zdravje!“ Žena ne reče nič, solze ji zaigrajo v očeh ter molče objame svojega moža. In Pavle? Ta si je bil že dolgo prej za to priložnost izmislil in zložil tako lep govor; ali zdaj, ko je bilo treba usta odpreti in s tistim lepim govorom pozdraviti gospoda, katerega je tako čislal in rad imel, mu ni hotela beseda iz grla; tako nekako tesno mu je bilo. Toliko, da ga niso posilile solze, tako ginjen je bil. V svoji zadregi prime kozarec ter možu napije: „Bog vas živi!“ Pa glas se mu je tresel pri teh treh besedah, ki so mu prihajale prav iz globočine srca in so bile morebiti več vredne kakor najlepši govor.

Nekaj časa je bilo vse tiho. Potem pa se gospod Plavec obrne proti Pavletu, podpre si z obema rokama glavo in ga gleda s tistimi lepimi, prijaznimi očmi, ki jih je bila sama dobrotá. Tu imamo priliko, malo bolj natanko ogledati moža. Gospod Plavec je bil možiček, ki je imel komaj vojaško mero; ali bil je trščat, krepkega in gibčnega života. Na širokih plečih lepa glava, okrogla, rdeča lica, gladko čelo, pa gosti beli lasje. Rdeča lica, pa beli lasje, to je bilo kakor jablanov cvet. Nikakor se mu ni poznalo,

da nosi na hrbtu svojih sedemdeset križev; pešec je bil tak, da ga je malokdo dohajal. Ko je tako nekaj časa molčé gledal Pavleta, kazalo je vse, da pride zdaj nekaj imenitnega na vrsto. Ni bilo treba dolgo čakati; počasi začne:

„Pavle, moji dnevi se bližajo koncu — —.“

Pri teh besedah ga žena prijazno pogleda ter ga smehljaje se potrepnje po rami:

„Oho!“

Tudi Pavle odkimava, da ne odobrava njegovih besed, ali mož se ne dá motiti:

„Le pustita! Ko je človek doživel svoje sedemdeseto leto, česa pa naj še pričakuje po pameti? In če mi Bog res še pridá nekoliko dni, čas je vendar, da oskrbim svojo hišo, kakor se pravi, da morem potem mirno oditi.“

Pri teh besedah ga žena zopet pogleda, ali zdaj tako milo, da jo je moral malo potolažiti, predno je govoril dalje:

„Bog je blagoslovil moj trud, pa moja Ana mi je pomagala; bila mi je vedno zvesta družica in pomočnica. Pridobila in prihranila sva si z božjo pomočjo toliko, da greva na stare dni lahko v pokoj. To pa lahko rečem: nepoštenega vinarja ni v Plavčevem premoženju. Pa to tudi, ne da bi se hvalil: pomagal sem rad, komur sem mogel. Bližnjih sorodnikov nimava potrebnih, ne jaz, ne moja žena. Lahko rečem, da je vse preskrbljeno. Edinega otroka, ljubelega sinka, ki ga je bil nama Bog dal, je vzel že v mladih letih zopet k sebi. To je bil hud udarec! — Tiho, tiho, ljuba Ana; saj se bomo skoro zopet videli tam gori, kjer ni ločitve! — Moja Ana pravi, da si mu ti podoben; prav take oči imaš, pa tako dober in priden si, kakor je bil on. Zato se te je precej tako oklenila s svojo materino ljubeznijo. In

kaj sem hotel pa jaz! Saj si menda kmalu zapazil, da njena volja velja v Plavčevi hiši. — No, no, kaj mi boš pretila s prstom, ker je resnica, kar pravim. — Rač sem te moral imeti tudi jaz, kar mi pa, to moram reči, ni bilo pretežko. Pa za rabo si bil tudi. Zdelo se je, kakor da je prava sreča prišla v našo hišo s teboj. Le prevzeti se ne! Toda to ni tisto, kar sem hotel reči. Da govorim naravnost: Zdaj, ko odhajam v pokoj, je moja zadnja skrb, da pride moja hiša s trgovino vred v dobre roke in da ostane na dobrem glasu, kakor je bila, to smem reči, do sedaj. Boljših rok za to pa ne najdem, kakor so tvoje, ljubi Pavle! Le pri miru bodi, pa poslušaj! Veš, to misel mi je prav za prav vdihnila tá-le, ki sedi poleg mene. Njena volja moja volja. Če hočeš komu hvaležen biti, bodi hvaležen njej, ne pa meni! Mislila sva nekaj časa vzeti te za svojega otroka, posinoviti te, kakor se pravi. Potem sva se pa premislila. Kaj bi ti jemala tvoje in tvojih starišev pošteno ime! Ohrani ga, pa delaj mu čast pred Bogom in pred ljudmi! Za naju ti ne bo treba skrbeti; česar potrebujeva, imava. Na potu ti ne bova. Veš, Pavle, jaz sem kmetskega rodú, kakor si ti; zató me je ves čas mojega življenja v mestu mikalo in vabilo na kmete. Prav tožilo se mi je po preprostem mirnem kmetskem življenju. Vsaj svojega življenja večer sem želel preživeti na deželi s to svojo zvesto družico, ki sicer ni kmetskega, ampak bolj gosposkega stanú, pa ima vendar veliko veselje do selskega življenja. Zdaj je prišel tisti čas, ko bom mogel zapustiti hrupno mesto ter ves čas, kolikor mi ga Bog še dá na tem svetu, preživeti v svoji ljubi hišici — ljudje ji pravijo gradič, menda, ker je tako lepo bela, pa velika okna ima — saj tebi tudi dopada.“

„Pa kako!“

„Ravno v pravi daljavi je od mesta, ne preblizu, ne predaleč. Če se nama bo kdaj zljubilo iti v mesto, menda boš tako dober ter nama odkazal kako majhno izbico, da ostaneva v njej tudi čez noč, ako treba.“

Tu se ubogemu Pavletu, ki je prej mirno poslušal moža, ne da bi mogel izpregovoriti besedo, razveže jezik, da reče:

„Vsa hiša je vaša!“

„Nič ni moja, odslej je tvoja!“ ga zavrne gospod. „Mož beseda. Za potrebno pismo bomo takoj skrbeli. Veliko skrbi in preglavice, veš Pavle, boš imel v svojem novem stanu; kar sem sebi odvalil, navalil sem tebi. Ali ti si mlad in krepak, vse boš lahko zmagal. Midva bova pa lepo brez skrbi kmetarila, je li, Anka? Jaz bom kopal, sadil, obrezoval; ti boš pa presajala, plela in zalivala. Jaz moška dela, ti pa ženska! Tako; zdaj sem pri kraju. Toliko nisem morda še nikoli govoril zaporedoma. Zdaj pa ti govori, Pavle! Kaj molčiš tako trdovratno? Ali ti ni kaj po volji?“

Pavletu je bilo pač vse po volji, pa kako! Ali bilo je videti, kakor da bi se bal ganiti se, da se ne predrami in vzbudi iz tako lepih sanj. To je bilo vse prav tako, kakor v tistih ljudskih pripovedkah, ko se siromaški pastir mahoma izpremeni v svetlega kralja! Na zadnje se vendar ujunači, vstane ter se globoko prikloni pred obema, potem jima poljubi roko. Tega se nista mogla ubraniti.

„Bog vam povrni, jaz vam ne morem. Priden hočem biti in za vas moliti. Bog vam daj srečo!“

To je bilo vse, kar mu je moglo iz ust, dasi mu je bilo srce tako polno.

„Pa tebi tudi, saj si je vreden; na tvoje zdravje!“ reče gospod Plavec, vzdigne kozarec ter ga izpije.

„Na zdravje,“ reče tudi ona in stori prav tako. Žena je skoro ves čas molčé sedela, pa pogledovala zdaj svojega moža, zdaj Pavleta. Sreča ji je sijala iz prijaznih oči in lepega, še skoro mladega obraza. Tako nekako sedi preprosta kmetska mati v prvi klopi v cerkvi ter zamaknjena gleda svojega sinka, ki prvi sveti dar daruje Gospodu pred oltarjem. Gospod Plavec se ga je bil pa skoro malo nalezal, česar mu pa ne bomo zamerili ob taki priliki! Kaj pa Pavle? Tudi on je bil nekako zmeden, pa ne od vina, ampak od prevelike sreče. Sreča ga je bila obiskala tako nenadoma, še potrkala ni na duri, kar stala je pred njim kakor jasna prikazen. Nič ni bilo pripravljenega za njo; v zadregi je bil, kako naj bi se védel z njo; védel ni, kam naj bi se dejal.

Osmo poglavje.

Dolgo, dolgo ni mogel ubogi Pavle zaspati tisto noč potem. Misli so mu rojile po glavi, kakor ko se ribice zigravajo in švigajo sem ter tja po bistrem potoku. Pa veste, katera mu je bila prva misel, ko se je nekoliko zavedel? O ko bi mu bili oče in mati doživeli to srečo, da bi jo mogel uživati z njimi! Potem bi bila še le prava sreča. Milo se mu je storilo, da ga je jok posilil. Ali ta jok mu je dobro del; nekako olajšanega se je čutil potem. Nato mu je prišla pa neka druga misel, pa nočem povedati, katera; morda jo uganete sami, če ste tako bistroumni. O tem bomo obširneje govorili malo pozneje.

Sam svoj gospod in gospodar! Nikogar imeti nad seboj, da bi se bilo treba priklanjati mu in ravnati po njegovi volji, razen Boga seveda ter de-

želske gosposke! Tako mu je šlo po glavi. Imel je res prijetno službo do sedaj, ali služabnik je vendarle služabnik, naj ima še tako dobrega gospoda! Zdaj bo imel sam svoje služabnike in on jim bo gospod, res dober gospod, ali veljala bo vendarle v vsem samo njegova volja. Pa hišni gospodar z lepo lastno trgovino; kupec kupcu podaja kljuko od vrat prodajalnice, tako da se ne ohladi ves dan. Pa zdaj bo še boljše, ko bo mogel delati vse po svojem preudarku. Svoj gospod! Zdaj bo lahko vstajal in legal, kadar se mu bo ljubilo. Potoval bo lahko, kamor ga bo veselilo, na Dunaj ali v Pariz! Jedel bo in pil, kar mu bo dišalo; pa oblačil se bo, da ga bo vse gledalo, ko bo moško korakal po ulicah. Pa vse ga bo čislalo, tako premožnega moža! Nič truda, nič skrbi; delali bodo drugi, on bo pa užival. Drug človek, drugo življenje! In precej jutri se začne to drugo življenje.

Mi pa, ki poznamo Pavleta, vemo, da ne bo nič iz vsega tega. Mož, zdaj mu že smemo reči mož, bo živel kakor doslej; jedel in pil ter oblačil se bo prav tako. Zgodaj bo vstajal in redno bo hodil spat kakor do sedaj; delal in skrbel bo pa še več.

In tako je bilo tudi v resnici. Prva skrb njegova je bila trgovina, prodajalnica. Velike izpremembe tu pač ni bilo potreba. Dobro blago, dober kup, pa prijazna postrežba, to bode veljalo pri Smuku, kakor je veljalo prej pri Plavcu. Tako se tudi najbolje izhaja. Kupec, zadovoljen, pride zopet; kaj bi hodil drugam? Pa tudi drugim rad priporoča takega trgovca. Če je dobiček malo manjši, zato je pa gotov. Ali nekaj drugega je bilo pač treba. Pri Plavcu jih je bilo zmeraj troje za prodajalnico: dva komija pa učenec, razen hišnega hlapca, ki je bil bolj za težka dela. Zdaj je bilo izpraznjeno mesto prvega komija.

Najti pripravnega človeka za to službo, ni bilo težko. Dober delavec, dobra plača; tega pravila se je hotel držati Pavle kakor Plavec. Pomišljajal se ni dolgo, kje bi ga iskal. Tisti dogodek z Marinkom mu ni hotel iz spomina; dasi mu vest ni očitala ničesar, ga je vendar vedno peklo, da je bil on, če tudi nehoté, njegove nesreče kriv. Nesreče, pravim; izgubiti tako dobro in prijetno službo, kakor jo je imel Marinko pri Plavcu, je res nesreča; to je tudi dobro čutil. Res je dobil s časom drugo službo, ali táko, da ni bil kar nič zadovoljen z njo; pa gospodar tudi ne z njim, ker ni ničesar delal s pravim veseljem; vedno se mu je tožilo po izgubljeni službi. To je vedel Pavle. Zdaj je bilo lahko pomagati obema. Novi, mladi gospodar se neutegoma napoti k svojemu prejšnjemu višjemu. Debelo ga je gledal ta, ko mu pove, po kaj je prišel, ter ga prijazno vabi, naj se vrne v svojo prejšnjo službo. Tudi plačo mu je povišal. Marinko ni prav vedel, kako naj bi se držal; vesel je bil take ponudbe; pa sram ga je bilo. S svojo ljubeznivo prijaznostjo mu je Pavle kmalu pomogel iz take zadrege. Trpel ni nikakor, da bi ga Marinko prosil zamere, kakor je poskušal. Hitro je bilo vse lepo poravnano tako, da sta bila oba popolnoma zadovoljna.

Tudi poslej je bil Pavle najrajši v svoji prodajnici ter je zdaj pa zdaj tudi sam postregel kakemu kupcu, kar je posebno dobro delo ljudem, zlasti pa ženskam. Za vsakega je imel prijazno, če je bilo primerno, tudi kako šaljivo besedo. Vedno je bil dobre volje; ali vendar nikoli ne tako, da bi bil neslane burke uganjal ali norce bril, kakor se pravi.

Gospodar torej je bil zdaj naš Pavle. Ali kaj je gospodar brez gospodinje, zlasti pa, kjer je treba oskrbovati celo hišo! Gospodinje torej, žene je bilo

treba mlademu gospodarju. Mlademu, sem rekel; prav pravi mladenič ni bil več Pavle, ali ravno godán je bil za sveti zakonski stan. Ženiti se ali možiti ne kaže ne prezgodaj, ne prepozno. Vsaka stvar ima svoj čas; kakor setev in žetev, tako tudi ženitev ali možitev. Ženitev! To ni nič težkega; žena se kmalu najde, posebno če je ženin, kakor je bil naš Pavle, v najlepših letih, pa zdrav, čeden in prijeten človek, čislán in spoštovan mož, zraven pa, kar ni zadnje, tudi petičen. Takemu ni treba dolgo iskati, da najde ženo pošteno, čedno in tudi premožno; ali pa tudi pravo? To se pokaže pozneje, ko je že prepozno, ako ni prava. Tu je treba dobrega in dolgega premišljanja, da se človek ne prenagli.

In vendar Pavletu ni bilo treba premišljati; pri njem je bilo že zdavna sklenjeno, če se bode kdaj ženil, da vzame njo, nobene druge na svetu!

Bil je lep pomladanji dan popoldne, ko se je Pavle v praznji obleki bližal Starčevi hišici. Od daleč že se je slišalo brenčanje in brnenje šivalnice s Starčevega vrtca. To je bilo pa tako. Pavle je skrbel za to, da je bila Manica, tudi pri delu, kolikor moči, na prostem zraku. Zato ji je bil dal napraviti prijazno lopico pred hišo na vrtu. Tu je sedela, če je bilo količkaj vreme, skoro ves dan; tu je imela tudi svojo šivalnico. To ji je pa tudi dobro delo. Popravila se je bila in okrepčala, odkar je prebivala na kmetih, kar čudovito. Lice ji je bilo zopet rdeče in polno, oko bistro in žareče; pa zdrava in močna je bila, da jo je bilo gledati veselje. Bila je, to se sme reči, ne da bi se ji človek prilizoval, zalo dekle. In vse to, ker se je vestno raynala po Pavletovem svetu, da ne rečem ukazu. Šivala je samo tako rekoč za kratek čas. Najrajši in največ pa je, če ni brala, delala na vrtu, s katerim je imela veliko

veselje. Zato je bil pa tudi tako lep, kakor je težko kateri na kmetih. Kar poznal ga ni, kdor ga ni videl nekaj časa. Pa tudi hišica je bila vsa izpremenjena. Čisto drugo lice je imela, dasi ni bila Bog vé kako predelana. In kaj jo je najbolj izpremenilo in ji dajalo tako prijazno lice? Okna, prej tako majhna, da je človek stežka glavo skoz pomolil, ali pa še ne, so bila zdaj primerno visoka in široka. Okno pa je hiši nekako tisto, kar je oko — to kaže sama beseda — človeškemu obrazu. Pa vse tako snažno! Hišica prej, pa zdaj, to je bilo nekako tako, kakor otrok umazan in ves zanemarjen — potem pa v nedeljo, ko gre v cerkev, umit, počesan in čedno oblečen; ves drug otrok! Prav prijetno se je dalo zdaj prebivati v tej kmetski hišici. Starčevim se je zdela kar gosposka; saj gospoda dandanašnji kaj rada po letu prebiva v lesenih, podzidanih hišah, kakor je bila Starčeva; žene in hčere se pa šopirijo v kmetski obleki in se, kolikor moči, obnašajo po kmetsko.

Hitro je Manica ustavila šivalnico, ko je zagledala že blizu sebe Pavleta. Ko sta se bila pozdravila kakor po navadi, ji reče Pavle:

„Manica, jaz grem zopet enkrat svoje stariše obiskat; pojdi z menoj, pa tudi ti malo pomoli z menoj na njih grobu, če tudi jih nisi poznala. Prej seveda pri svojih.“

„Prav rada,“ odgovori dekle, „samo malo potrpi, da se nekoliko preoblečem.“

Dolgo res ni bilo treba čakati. Kmalu potem sta bila na potu proti pokopališču. Molčé sta stopala in počasi. Manica je čutila, da ima njen prijatelj nekaj na srcu, kar mu noče še na jezik; ali da bi ga vprašala, ne! Saj je vedela, da ji bo že sam razodel, kar je za njo. Če ima pa kako skrivnost, ne sme mu biti nadležna. Tako nekako čuden je bil,

da ga nikoli poprej še ni videla takega. Tako zamišljen je bil!

In res je bil zamišljen. Kako bi pa ne bil? Kar je imel v mislih, kar je nameraval, to je bilo preimenitno za življenje. Ko si mladenič izbira in voli zvesto družico za vse žive dni, posvetuje se s svojimi stariši, s svojimi sorodniki. In ko jo je že izbral, pripelje jo pred svoje stariše, naj jo blagoslové in sprejmó za svojo hčer. Tega Pavle ni mogel; mogel je pa, in to je tudi hotel, s svojo izvoljenko poklekniti na njihov grob ter jim v duhu reči: 'Tá-le je, ki sem jo izvolil; blagoslovite jo! Ko je bila Manica odmolila pri svojih stariših, prišla je in pokleknila poleg Pavleta. Ko sta tako klečala in tiho molila na posvečenem mestu, kjer sta v hladni zemlji Pavletu počivala oče in mati, bilo mu je srce prepolno; milo se mu je storilo, da so mu solze silile v oči. Vendar se je premagal, da bi ne žalostil svoje tovarišice. Potem pa se mu je zopet zdelo, kakor da s svojo nevesto pri poroki kleči pred oltarjem, oče in mati pa z nebeške višave veselo gledata ženina in nevesto. Olajšan in pomirjen vstane in Manica za njim. Med groboma pri vzglavju je stal lep spomenik iz gladkega belega kamena z zlatim napisom. Pred ta spomenik je Manica položila lepih, dišečih cvetlic, kakor prej pod lepi križ nad grobom svojih starišev.

Zunaj pred pokopališčem je stala na vsaki strani vhoda po ena košata lipa in klop pod njo. Koliko solzá se je prelilo na teh klopeh, koliko bridkega joka sta čuli te dve lipi, odkar stojita!

Na eno teh dveh klopi sede Pavle in povabi Manico, naj prisede k njemu. Nekaj časa sta tako molcé sedela. Manica je čutila, zdaj, zdaj pride tisti trenutek, ko bo izpregovoril, ko bo zvedela, kaj ima

na srcu. O Bog, kaj bo pač tisto! Čakala ni dolgo; Pavle jo prime za roko ter izpregovori:

„Manica, nekaj prav imenitnega ti imam povedati.“

„Vem,“ odgovori mu deklica, „saj že težko čakam; govóri, Pavle!“

„Ker je to nekaj posebnega, prav posebnega, šel sem s teboj sem na to mesto, kjer sva blizu tvojih in mojih starišev. Blizu njih, da ne rečem vpričo njih bom govoril. Manica, pri meni se je vse izpremenilo; začelo se mi je čisto drugo življenje. Jaz nisem več pri Plavcu v službi, v nobeni službi več. Nič se ne plaši, Manica, mirna bodi; sam svoj gospodar sem zdaj, sam svoj gospod, nikomur podložen in pokoren. Gospod Plavec mi je podaril vse: hišo in trgovino.“

Čudno je bilo pri teh besedah videti Manice obraz. Veselje se je z žalostjo borilo na njem. To je zapazil tudi Pavle in bolelo ga je malo, tako da ji reče:

„Moja sreča te nič kaj ne veseli, kakor vidim.“

„O veseli me že, veseli, Pavle; ali veš, tako nanagloma je to prišlo, da sem nekako zmedena. Taka sreča! Pa saj si je tudi vreden, Pavle! Tako priden, tako dober.“

„Kar je pa poglobitno: gospodinje mi je treba, ženiti se moram.“

Beseda „ženiti se“ je zbodla Manico v srce, da se je kar zdrznila. Dobro, da Pavle ravno v tistem trenutku ni gledal na njo; ustrašil bi se bil, kako je obledela, pa tresla se je. Toda to je hitro minilo. Posiljeno mirno mu odgovori:

„Seveda se boš moral ženiti, Pavle; Bog daj, da najdeš pravo, kakoršne si vreden in kakoršna je tebe vredna.“

„Kako čudno govoriš, Manica! Pravo naj najdem, praviš, ko vendar veš, da sem jo že zdavna našel. Manica!“

Tega imena ni bil nikoli prej izgovoril tako sladko, tako iz globočine srca, pa nikoli prej je ni pogledal tako milo in ljubo, kakor tedaj. Neka sladka groza obide deklico, pa v srcu ji je bilo tako milo, tako gorko! Z mehkim glasom mu reče:

„Veš, Pavle, ko bi živela še tako dolgo, tega ti ne bom nikdar pozabila, kako dober si, kako blag! Zdaj, ko jih imaš na izbero, lepih, bogatih, gosposkih deklic, gospodičen; kamor potrkaš, povsod se ti bo odprlo z veseljem, zdaj se spominjaš ubožne, zapuščene, nevedne kmetske sirote in jo hočeš posaditi sebi na desno. Pavle, to je lepo, to je blago! Veš, da se ti izpovem, ne bodi mi hud: misel se me je bila polastila, da si prišel — slovo jemam od mene! In ko bi mi bil res rekel: Manica, veš, ženiti se moram, bodi pametna, saj bi rad, ali — — — bolelo bi me bilo, veš, Pavle, strašno bolelo; ali, Bog mi je priča, premagala bi se bila in molčala; saj ne želim drugega kakor tvoje sreče. Tako ali tako, da boš le srečen, pa bom jaz tudi. Jaz sem zdaj že srečna, da si me hotel izvoliti za svojo družico; hvaležna sem ti in hvaležna ti bom, ali žena tvoja ne morem biti.“

„Manica! Tako govoriš? Nikoli me nisi rada imela, pojdi!“

„Rada imela! Veš, Pavle, kar si zdaj rekel, tega sam ne verjameš. Rada imela! Koga pa, če ne tebe?“

„Bog vé, koga!“

„Béži, béži, Pavle; to je bila že zopet tako neka beseda, ki človek ne vé, kam bi z njo. Saj dobro veš, da imam tebe samega rada, in pa kako rada! Pavle, podaj mi roko in bodi zopet dober, pa mirno me poslušaj!“

„Kaj pa še?“

„Pametna bodiva, po pameti ravnajva, pa bo obema prav. Verjamem ti, da me res hočeš vzeti že iz usmiljenja.“

„Že zopet tisto tvoje usmiljenje, kakor da bi ne bilo drugega na svetu!“

„Pa recimo, tudi to ti verjamem, da me imaš zdaj res rad in me želiš za ženo. Ali, Pavle, človek nima samo srca, ima tudi oči, neusmiljene oči; te vidijo, gledajo in primerjajo — —. Pavle, ko bi spoznala kdaj, da se kesaš — o ko bi mi še tako prikrival in tajil, ko bi bil še tako prijazen in ljubezniv s svojo preprosto, neolikano kmetsko ženo — to bi bila moja smrt! Zato te prosim, ljubi Pavle, Bog vé, kako mi je težko, ali vendar te prosim, premisli se!“

Pri tej priči Pavle siloma iztrga svojo roko iz njene, skoči kvišku, se obrne nevoljno v stran ter reče srdito:

„Dovolj! Klečal ne bom pred teboj. To je torej konec mojih misli in želj in vsega mojega truda od mladih nog do tega nesrečnega dne! Ko sem bil še otrok, kolikokrat sem sanjaril in si mislil: ko bom enkrat velik, pa se bo treba ženiti, Manico, ali pa nobene! Ta misel me je spremljala pri vsem, kar sem počel. Izpodbujala me je in tolažila, ko sem omagoval. Zdaj pa to! Zdaj me nič več ne veseli. Kakor gotovo sem Pavel Smuk, naravnost grem h gospodu Plavcu ter mu vržem nazaj vse, kar mi je dal. Potem pa v Ameriko! Z Bogom!“

Pri teh bridkih besedah plane Manica kvišku, zgrabi ga za roko, stopi predenj, položi mu roko okoli vrata, pogleda mu v oči ter reče:

„Pavle, moj Pavle!“

Ta pogled, pa ta glas! Storila sta pravi čudež. Vendar se motite, če mislite, da ji je Pavle nato

prav lepo, medeno odgovoril; ne, plosknil je z rokama, zgrabil svojo nevesto čez pas ter jo dvignil kvišku:

„Juhé! Danes zaročena, čez tri tedne poročena, to je življenje!“

Za roko držeč se, sta šla zopet po tistem potu nazaj proti Starčevemu domu. Pot je bila ravno tista, ali hoja je bila vsa drugačna. Tudi prej je solnce veselo sijalo z jasnega neba; kamor je pogledalo oko, vse je zelenelo, klilo in cvetelo; škrjanček je gostolel v višavi nad poljem, pisani metulji so se zigravali, čebele so brneč letale od cveta do cveta. Povsod življenje in veselje! Tako prej, tako zdaj; ali zdaj je bilo vendar vse lepše; pomlad je bila zdaj tudi v njunih srcih. Kako je življenje vendar lepo!

* * *

Minilo je leto. Bil je zopet tako lep pomladnji dan, ko je na vrtu pred Plavčevim gradičem pod cvetočo črešnjo sedelo četvero srečnih ljudi. Imenovati mi jih pač ni treba. Četvero, sem dejal, ne, bilo jih je petero: v naročju je Manica imela prav majhnega Pavelčka; pa štirje veseli obrazi so bili obrnjeni vanj, kakor cvetice svoje glavice obračajo proti solncu. Mladi junak pa se je modro držal in oči upiral v cvetoče drevo, pa poslušal, kako so čebele brnele po cvetju. Sladko se zasmije vsa družbica, ko prileti zviška bel listič dečku naravnost na nosek, on pa mahne s tisto drobno ročico po njem!

Deveto poglavje.

Tako bi bilo konec naše povesti. Lep konec, gotovo; upati smemo, da bo imel naš Pavle še dalje srečo v vsem, kakor jo je imel do sedaj. Konec, pravim, bi bilo naše povesti, ko bi se ne spominjali Mocarjevega Tineta, tistega, ki je bil Pavletu iz gole surovosti ubil psička, Čiča po imenu. O njem ne morem povedati nič veselega, on ni imel sreče, ali da bolje rečem, stariši niso imeli sreče z njim.

Ko je bil dovršil latinske šole, poslal ga je oče Mocar na Dunaj, da bi se tam na visoki šoli izučil za „okrajnega glavarja“, kakor je rad mastito govoril mož. Zakaj pa ne? Tine je imel dobro glavo in očetu tudi ni bilo težko, pošiljati mu na Dunaj toliko, da bode lahko živel in da mu ne bode treba, kakor mnogemu drugemu slovenskemu mladeniču, s poučevanjem služiti si kruha in zraven pa vendar še pomanjkanje trpeti. Tine je dobival od očeta toliko, da je imel vse, česar mu je bilo potreba, in poleg tega tudi še, kar more veseliti mladega človeka. In menda ravno to ni bilo dobro zanj. Veliko mesto kakor Dunaj ima veliko izkušnjav in nastav za mladega človeka, ki se mu predobro godi, pa ni dovolj utrjen v dobrem. Koliko se jih je že tam pogubilo dušno ali telesno, ali pa oboje skupaj! Mocarjev Tine je bil razvajen od mladih nog, od vseh strani razvajen; on ni vedel, kaj je hudo na svetu. Truda ni poznal, vsak dan mu je bil praznik. Življenje mu je vedno obračalo jasno, veselo lice.

Na Dunaju je bil prost kakor žrebe na paši in tudi prešeren kakor žrebe. Z ukom se ni trudil; zanašal se je na svojo dobro glavo, češ, za to je še čas; kadar bo sila, bomo pa potegnili. Veselih tovarišev mu ni bilo treba iskati; radi so se zbirali

okrog njega. Vedno dobre volje je bil, pa rad je dajal za vino. Zakaj pa ne, ker je imel takega očeta! Stari Mokar je bil res dober oče, le predober. Pridno mu je pošiljal svoje poštene slovenske denarce v daljno mesto dunajsko; če se mu je včasih zdelo nekoliko preveč, če je bil že malo nepotrpežljiv, znal mu je sinek tako lepo pisati in ga potolažiti, da je bilo zopet vse dobro. Če je pa kdaj odjenjal oče, priskočila je hitro mati na pomoč.

Tako mu je preteklo leto za letom; vedno globlje se je pogrezal in naposled je čisto obupal, da bi se mogel kdaj zopet izkopati iz močvirja. Vedno težje je bilo očetu pošiljati mu, kolikor je potreboval. Začel je dolgove delati in na posodo jemati, kolikor je mogel, in na zadnje prodajati, kar se je dalo. Še vedno je upal mož in svetu je prikrival, kolikor je mogel, svojo nesrečo, tako da se ni nič prav vedelo, kako je z njegovim sinom.

Ko je naposled popolnoma opešal, ko je moral poročiti svojemu sinu, da mu ne more ničesar več poslati — to je bila najhujša ura v njegovem življenju. In sin? Opešal, onemogel je bil tudi on dušno in telesno. Neredno življenje mu je izpodkopalo zdravje. Prijela se ga je sušica, tista bolezen, ki razsaja posebno po Dunaju in je tudi pobrala že marsikaterega slovenskega mladeniča v tem mestu. Vendar je še lazil za silo. Na zadnje je stanoval pri neki stari vdovi. Ko ni mogel več plačevati stanovanja, imela ga je dobra ženica iz golega usmiljenja zastonj pri sebi in dajala mu je tudi hrane, kolikor je ntrpela pri svojem uboštvu. Prav kakor mati je skrbela zanj. Ali moči njegove so pojemale; čutil je, da mu ni več pomoči. Predno je legel za trdno, zbral je še enkrat vse svoje moči, da bi pisal svojim starišem zadnje pismo. To je bilo žalostno pisanje!

V tem trenutku se je pokoril za vse svoje grehe. Bridka žalost ga je obšla, bridko kesanje. Prepozno, prepozno! Za sabo je videl svoje izgubljeno, zapravljeno življenje; videl je in globoko je čutil vso nesrečo in sramoto, polno mero bridkosti, katero je s svojo lahkomiselnostjo nakopal svojim ubogim starišem, ki so ga tako radi imeli, le preradi! O da bi jih mogel videti še enkrat ter prositi jih odpuščanja, predno pride ponj „božja dekla, bela smrt“, ki že stoji in čaka zunaj pred vrati!

Vse to jim je pisal jokaje. Nato pa se je čutil tako slabega, da je moral v posteljo. Gospodinja njegova je hitro šla po zdravnika. Ta pa, ko ga je samo pogledal: „Le hitro v bolnišnico, zadnji čas!“ To je tudi poskrbela ženica, dasi ji je bilo hudo; saj je videla, da je bolniku treba strežbe, kakoršne pri njej ni mogel imeti. Sklenila je pa in obljubila mu, da ga hoče prav pridno obiskovati in, če že drugega ne, vsaj tolažiti.

Kakor bi bila strela pred njim udarila v hišo, tako je bilo ubogemu Mekarju, ko je prebral pismo svojega nesrečnega sina. Žena je pa stala pred njim in v strahu čakala, da ji pové, kaj govori pismo. Mož ne reče nič. Podati ji je hotel pismo, ali tresel se je tako po vsem životu, da mu list pade iz roke na tla. Žena ga trepetaje pobere, in ko ga je naglo prebrala, bilo ji je prav tako kakor njemu. Govorila nista nič tisti večer, na tihem sta jokala in vzdihovala vsak v svojem kotu. Eno samo željo sta imela oba, eno hrepenenje: še enkrat videti svojega nesrečnega otroka. Ali kako?

To je šlo možu vso noč po glavi. Kar mu pride misel: tako bi bilo edino mogoče. Omečila se je bila trda skala; vse njegovo moštvo je ležalo na črepinje razbito pred njim. Rano zjutraj se napravi in se na-

poti — ženi ne reče nič — v mesto naravnost k — Pavlu Smuku, trgovcu „pri Zlati brani“.

Kako se je prestrašil Pavle, ko je videl prej tako krepkega in ponosnega moža zdaj tako potrtega in ponižanega pred sabo. Komaj ga je spoznal. Pozdravi ga prijazno:

„Dober dan, oče Mokar; kaj pa vas je pripeljalo pod našo streho?“

Mož mu molčé podá pismo.

Prebravši ga, Pavle nekaj časa stoji zamišljen. Videlo se mu je na obrazu, kako hudo ga je zadela ta žalostna novica. Nato se vzdrami in reče naglo:

„Kaj tu stojiva? Hitro na Dunaj!“

„Ali kako?“

„Moja skrb! Vi le hitro domov; napravite se na pot vi in mati, potem pa kar najhitreje moči zopet k meni!“

Drugi dan pride mož sam.

„Zakaj pa ni matere?“ ga vpraša Pavle.

„Ne more; leži!“

„Pa pojdiva sama!“

Manica je hotela tudi z njima, ali Pavle ji reče:

„Če bi že tako rada videla Dunaj, saj že še pride priložnost.“

„Ali meni ni za Dunaj, ampak za ubogega Tineta.“

„Bolje tako!“

S tem je bilo mir besedi.

* * *

To je bilo žalostno potovanje, ko sta si Pavle in Mokar nasproti sedela v železničnem vozu. Govorilo se je malo. Ali kakor se je Pavletu smilil mož, vendar si ni mogel kaj, da bi mu ne očital, zakaj ni prej prišel k njemu iskat pomoči.

„Nisem mogel,“ mu odgovori Mekar na kratko. Pavle je dobro razumel, zakaj ni mogel, kaj mu je branilo iskati pri njem pomoči, ali rekel ni nič. Saj se je mož hudo pokoril.

Drugi dan že sta bila v bolnišnici ter stala pred bolnikovo posteljo. To je bilo žalostno, kako sta se čez toliko časa zopet videla oče in sin! Prej oba zdrava in krepka; zdaj oče potrč, sin bled kakor zid, sama kost in koža, z upadlimi lici, vdrtimi očmi. Pavle se je prestrašil, ko ga je videl takega; spoznal je takoj, da ni nič upanja.

Vznak je ležal, pa v strop upiral oči, ko ga oče ogovori:

„Tine!“

Bolnik, ko to sliši, se obrne proti njemu, žarek veselja mu šine čez blede obličje; podá mu roko — strašno je bilo videti to skoro mrtvaško roko!

„Oče, ste vendar prišli? Kaj pa mati?“

„Ni mogla!“

„Oče, odpustite!“

„Tiho, Tine, moj sin!“

„Ko pridete domov, recite materi, da jih pozdravljam. Videl jih ne bom več, nikoli več!“

To je bilo ubogemu očetu preveč. Kakor se je premagoval, vendar ga je posilil jok. Z obema rokama si je pokrnil obraz, da bi ustavil solze, ki so mu vrele iz oči. Tudi Pavleta so zabolele bolnikove besede, tako da je zastokal. Zdaj še le bolnik obrne vanj oči in ga gleda, kakor da bi ga ne poznal. Tedaj mu reče oče:

„Gospod Pavel Smuk.“

Pri teh besedah se zdrzne bolnik, potem pa počasi iztegne izpod odeje roko ter jo podá Pavletu. Pa pogleda ga tako milo in tako hvaležno! Ko bi

bilo Pavletu v srcu ostalo kaj sovraštva, ta pogled bi bil vse izbrisal popolnoma!

Ves ta čas je stala usmiljena sestra, ki mu je stregla, pri vznožju bolnikove postelje. Zdaj pa se približa Pavletu ter mu reče, da morata oditi, bolnik da potrebuje najbolj pokoja, že preveč je govoril. Res je bil tako oslabeled, da ga je spanje obšlo. Predno odideta, vpraša Pavle usmiljeno sestro — toliko je že znal po nemško — kaj pravi zdravnik. Žena ga žalostno pogleda ter reče:

„Od danes do jutri.“

Še en pogled na bolnika, potem odideta, jutri pa prideta zopet.

Pavle je mislil na vse, tudi na blago ženico, ki je tako lepo skrbela za bolnika. Od usmiljene sestre je bil zvedel, kje prebiva; šel je k njej, zahvalil se ji, pa ne s prazno roko.

Prišla sta drugi dan, ali našla ga nista več živega. Da bi vsaj nekoliko olajšal nesrečo ubogemu očetu, sklenil je Pavle mrliča s seboj vzeti, da bode vsaj po smrti počival v domači zemlji.

To se je tudi zgodilo s privoljenjem oblastva. Ko so prišli v domovino, spremil je Pavle očeta z mrtvim sinom do doma, da bi tam, kolikor moči, potolažil tudi nesrečno mater. Pri slovesu je obljubil možu, da hoče vse storiti zanj, da si opomore in se zopet spravi na noge.

* * *

Še enega moža ne smemo pozabiti, predno končamo, pravega začetnika Pavletove sreče, učitelja Brezovarja. Pavle ga ni pozabil, in kolikor je mogel, izkazoval mu je svojo hvaležnost. Pogosto ga je obiskoval in vselej mu je prinesel kaj, kar je menil,

da bo veselilo prijaznega starčka. Dà, starček je bil tisti čas učitelj Brezovar. Ko je prišel Pavle prvič v šolo, imel je že mož, posebno ob sencih, sivkaste lase; zdaj je pa bil že čisto bel. Ali zdrav je bil in krepak, pa vedno dobre volje. Ženiti se je bil čisto pozabil menda. Pred kratkim je bil do-sluzil svoja leta in šel v pokoj, ki ga je bil tako pošteno zaslužil. Z otročaji moškega in ženskega spola je imel veliko preglavice, pa še več veselja. Zdaj je imel mir. Kar pride Pavletu dobra misel, da hoče ljubega starčka k sebi vzeti v mesto, da tu brez truda in skrbi mirno in prijetno preživi svoje stare dni. Ali mož tega prijaznega vabila ni bil videti nič kaj vesel. Težko mu je bilo, vendar mu je moral reči naravnost, da ga mestno življenje nič kaj ne mika, ker se je že čisto pokmetil. Nato pa pride Pavletu druga misel; reče mu:

„Veste kaj, če že nočete v mesto, tudi dobro; pa ostanite na kmetih in vendar nekako pri meni. Šaj morda veste, da sem na mestu, kjer je stala moja očetova koč, dal sezidati hišico, da bom, kolikor bo moči, s svojo družinico v njej prebival, posebno po letu. Težko mi je bilo, staro podreti, ali ni ji bilo več pomagati. Nova je zdaj dodelana, tako da se že lahko stanuje v njej. Prazne ne morem pustiti ves čas. Gospod Brezovar, storite mi še to dobroto: preselite se vánjo, pa gospodarite v njej s hlapcem, ki vam ga dam, da bo za delo.“

„To pa to!“ mu odgovori starček vesel. „Hišico poznam, meni kaj vseč; samo vrta ji je še treba. Za to bomo pa mi skrbeli. Za delo hlapca! Kakor bi jaz ne bil več dober za delo! Za pomagača pa bodi! Tako bo stari Brezovar vendar še komu nekoliko za rabo. Kaj boljšega bi si ne mogel želeti. Vrtnarili bomo, da bo veselje! Mož beseda!“

Nato mu udari, da je kar plosknilo, z roko v roko, češ, tu vidiš, da nismo še tako slabi.

Boljšega vrtnarja bi Pavle Smuk ne bil mogel najti. Stari Brezovar je imel razen potrebnega znanja veliko veselje do vrtnarstva, posebno do sadjarstva; brez tega ni pravega uspeha pri tem opravilu. To veselje je pa tudi, ko je bil učitelj, vzbuja pri otrocih. V šolskem vrtu je imel nasad plemenitega sadnega drevja. Kazal je otrokom, kako se drevje sadi, cepi in obrezuje, sploh kako je ravnati z njim, da obrodi obilo in dobrega sadú. Pa ne samo to; posebno pridnim je dajal mlada drevesca, da so jih vsajali v domače vrte. To je bilo otrokom na veliko veselje in od otrok so se učili njih stariši. Veselje je bilo, v tistem kraju povsod videti lepe vrte, kjer je prejšlo malo pridno, zanemarjeno drevje.

Tudi Pavle Smuk je imel veselje do vrtnarstva; rad bi bil imel lep vrt pri lepi hiši. Ali ker mu je manjkalo za to potrebnega časa in tudi ni vedel za pripravnega moža, bila mu je Brezovarjeva ponudba kaj po volji. Ta mu je še tisto jesen zasadil vrt, prav po svoji volji in želji, da ga ni bilo enakega daleč okoli. Težko je bilo reči, kdo ga je bil bolj vesel, on ali gospodar Pavle Smuk.

III.

Igrokazna prizora.

Materin god.

O s e b e :

Marijana, vdova. **Jerica** (15letna), **Jožek** (12leten), njena otroka.

Navadna kmetska soba. Jutro.

Prvi prizor.

Marijana. Malo pozneje Jožek.

Marijana (za mizo sedé krpa hlačice; čez nekaj časa preneha, si podpre glavo s komolcem ter gleda zamišljeno. Na obličju se ji vidi, da je mnogo pretrpela. Slednjič vzame zopet delo v roke in vzdihne): Kakor je volja božja! *(Začujejo se koraki; hitro si obriše solzne oči.)*

Jožek (vstopi, nekako v zadregi): Dobro jutro, mati!

Marijana: Bog ga daj!

Jožek: Že zopet šivanje?

Marijana: Če je pa potrebno!

Jožek: In zopet záme, zmeraj; da toliko raztrgam!

Marijana: Kaj se hoče? Vsaka stvar trpi le nekaj časa.

Jožek: Saj pazim in gledam, kolikor morem, da bi prehitro ne raztrgal obleke. Vem, kako težko se kupuje.

Marijana (*pokaže hlačice*): Za nekaj časa, upam, bodo še; popravila sem jih, kolikor sem mogla.

Jožek: Pa tako žalostni se mi vidite, mati.

Marijana: Žalostna? Menda taka sem, kakor navadno.

Jožek: Danes, ko je vaš god!

Marijana: Moj god! Ali se še kdo spominja godú uboge vdove?

Jožek: Če drug nihče ne, jaz, mati! Veste, mati, dolgo sem preudarjal in ugibal, kaj bi vam dal za god, da bi vas nekoliko razveselilo. Vezila pač nimam, pravega vezila.

Marijana: Kako bi pa mogla pričakovati kaj takega od tebe?

Jožek: Ali za voščilo sem si pa nekaj izmislil.

Marijana: Kaj treba voščila? Saj vem, Jože, da mi voščiš in želiš vse dobro.

Jožek: Vendar prosim vas, poslušajte malo, mati. (*Stopi malo nazaj ter se postavi, kakor bi hotel govoriti. Odpró se vrata; Jerica vstopi, držeč nekaj v papir zavitega v roki.*)

Drugi prizor.

Prejšnja. Jerica.

Jožek (*nevoljen*): Pa ravno zdaj moraš priti!

Jerica: Ali motim?

Jožek: Seveda motiš. Toda — nič se ne dajmo motiti! (*Proti materi obrnjen s povzdignjenim glasom*):

Kaj naj dam za god vam, za vezilo,
mati, da bi vas prav veselilo? —
Kar najboljšega imam,
srce svoje v dar vam dam.
Mnogo, mnogo let življenja,
brez skrbi in brez trpljenja
na tem svetu Bog vam daj
in na onem sveti raj!

Marijana (*mu ginjena poda roko ter ga pogladi po licu*): Lepo, prav lepo, ljubi moj Jožek!

Jožek (*potegne nekaj iz prsnega žepa ter podá materi*): To sem vam tudi zapisal, in sicer, da bi bilo kaj posebnega, ne na papir, ampak na brezov lub.

Jerica: Na brezov lub! Kaj takega!

Jožek (*malo nevoljen*): Kaj takega! Saj pravim, da sem hotel kaj posebnega, pa nič kupljenega, vse moje!

Marijana (*je prebrala vrstice ter ogleduje z veseljem darilce*): To je bila pa res dobra misel; bistra glavica, naš Jožek. Pa kako čedno je pisano! Pa ta okvirček; kako se vse lepo prilega! Poglej, Jerica!

Jerica: Nič napačno!

Jožek: To je pa zopet beseda! Tebi ni nič prav, kar je od mene. Nič napačno! Pa poskusi ti! Koliko časa sem iskal po gozdu, da sem dobil kaj pripravnega. Kaj meniš, da je to kar tako? Potem pa pisati na lub! Tega menda še nihče ni poskusil. Kako lahko se zalije kaka črka!

Jerica: Kakor tá-le e!

Jožek: Ti pa tudi vse vidiš! Potem pa strži in briši in gladi, ali pa vse stran vrzi! Na zadnje se mi je pa vendar posrečilo. Veste, mati, to se bo obesilo nad vašo posteljo, pri vzglavju.

Marijana: Saj res! Kaj takega ne more imeti vsaka mati, ker nima tako prebrisanega sinka.

Jerica: Vse je tvoje, praviš; kaj pa besede? Tudi tvoje?

Jožek: Tudi moje, vse moje.

Jerica: E beži, beži, tega ti pa ne verjamem.

Jožek: Če mi ne verjameš, pa pusti!

Jerica: Iz kakega berila si pesmico pobral?

Jožek: Ko bi jo bil, pa bi povedal, da sem jo samo prepisal; saj bi ne bilo nič napačnega. Če pa pravim, da sem jo sam zložil, mora se mi verjeti. Jaz se ne lažem.

Jerica: No, no, ne tako naglo; bom ti pa verjela, če ni drugače.

Jožek: Veš, na eno stran me pa veseli, da mi nisi hotela precej verjeti.

Jerica: Kako to?

Jožek: To mi kaže, da se ti pesmica ne zdi slaba.

Jerica: No, veš, kaj tako posebnega pa tudi ni.

Jožek: Pa ti naredi boljšo!

Jerica: Ta beseda pa ni kaj modra, ljubi moj Jožek!

Jožek (*malo osramočen*): Kaj ti pa ni prav?

Jerica: Že to: prvi dve vrstici sta daljši, kakor druge.

Jožek: Res, ali to nič ne dé; tudi pri drugih pesmih se nahaja kaj takega, pa še hujšega, tako da so ene vrstice še enkrat tako dolge kakor druge, ali pa še daljše.

Jerica: Bodi! Ali dalje: „Mnogo, mnogo let življenja, brez skrbi in brez trpljenja“ ... Ta „mnogo let življenja“ mi ni nič kaj po volji, če tudi ne morem prav povedati, zakaj ne.

Jožek: Veš, da ti prav odkritosrčno povem: tudi meni ne. Sploh te dve vrstici sta mi prizadeli več truda in preglavice, kakor vse druge. To je ravno tako, kakor ko človek drva cepi, pa pride do grče, ki se kar ne dá. Na zadnje jo vendar zmoreš z velikim trudom, ali grčav je vendarle tudi drobiž.

Marijana: Meni se pa zdi vse prav lepo. Ali povej mi, Jožek, kako ti je pa prišla ta misel, da si se lotil tako težkega dela?

Jožek: Veste, mati, to je malo težko vam razložiti. Jaz sem sploh nekak čuden človek: ne veseli me hoditi za drugimi; vedno me mika kaj posebnega, česar ne more vsak. V prodajalnico iti, kupiti lepo ozaljšan papir, kakoršen se prodaja za take priložnosti; potem v kaki knjigi poiskati primerno pesmico ter jo lepo prepisati na tisti praznični papir — to je kaj pravega! Potem sem pa mislil še tako: Vsako pesmico je vendar nekdo zložil; same niso zrastle kakor cvetice na polju. Ne samo pesmi, ki jih čitamo v knjigah, ampak tudi preproste pesmi, ki se imenujejo narodne. Samo da pri teh ne vemo, kdo je katero zložil.

Jerica: Vso to učenost in modrost seveda imaš iz šole.

Jožek: Ne bom tajil; naš novi učitelj, gospod Koren — silno učen in bistroumen mož, dasi še tako mlad — so nam to razlagali, ko so govorili o narodnih pesmih.

Jerica: Vi ste pa debelo gledali!

Jožek: Kako drugi, meni nič mari; mene pa take stvari posebno veselé. Pa sem si mislil: Zakaj bi pa ti ne poskusil enkrat? Saj nisi tako neroden! Pa sem začel, v šolo ali iz šole gredé, ali pa na paši, ugibati in preudarjati; in na zadnje sem res kaj zveržil, če tudi ni bilo, da bi se zapisalo in

pokazalo komu. Posebno pa taki sitnici ne, kakoršna je moja ljuba sestra.

Jerica: Oho!

Jožek: Kaj ni res, mati? Saj vidite, kako mi vedno zabavlja!

Marijana (*šaljivo*): Ubogi Jožek! Sitno mater ima, pa sitno sestro!

Jožek: Ne, mati, vi niste sitni; vi mi lahko rečete, kar hočete, ali tá-le! Ko bi bila lahko vesela, da ima tako prebrisanega bratca, pa vedno godrnja in graja!

Jerica: Prebrisanega bratca! Lastna hvala, cena mala.

Jožek: Mati, ki so desetkrat pametnejši ko ti, me pohvalijo, kjer morejo; ti pa, menim, bi se rajša vgriznila v jezik! Ker si kaki dve leti starejša od mene, pa meniš —

Jerica: Tri leta, prosim!

Jožek: Bodi, tri leta; ali si pa tudi razumnejša za tri leta, to se vpraša.

Marijana: Vidiš, Jerica, kako ti vrača! Le dajta se še malo, nič ne škodi!

Jožek: Taka sestra!

Jerica: Vesel bodi, da imaš táko.

Jožek: Staretova Ančka bi mi bila ljubša; starejša je od tebe in vsaj tako pametna, kakor ti, pa je vedno prijazna z menoj, ti pa mi zmeraj materuješ.

Jerica: Kaj je pa zopet to: materuješ! Kje si pa to pobral? Nikoli nisem še slišala te spake in je nisem.

Jožek: Zapomni si, ljuba sestra: vse, kar človek sliši, enkrat prvič sliši. Pobral je pa tudi nisem. Sam izmislil. Zakaj pa ne? Vsako besedo, kar jih imamo, je nekdo naredil in prvič rabil; drugi

pa za njim. Samo, da je dobra. In ta je dobra. Če pravimo: gospod gospoduje, zakaj pa ne: mati materuje?

Jerica: In oče očetuje!

Jožek: Vidiš, kako se učiš od mene! Materuješ mi, pravim, ne prav! Mačehuješ mi; kakor mačeha ravnaš ali hočeš ravnati z menoj.

Marijana: Da te treni!

Jožek: Toda dovolj imaš; mir besedi! Zdaj pa pokaži, kaj imaš skritega; saj vem, da že težko čakaš.

Jerica (*potegne nekaj izpod predpasnika ter stopi pred mater*): Mati! Takega ali enakega vezila vam ne morem dati kakor Jožek. Vzemite, prosim, tó-le! Nogavice, volnene za po zimi.

Marijana (*vzame ponujeno*): Bolj bi mi ne bila mogla ustreči, ljuba Jerica; lepo, prav lepo!

Jožek: Sama naredila?

Jerica: Kaj pa da sama! Ali meniš —.

Jožek: Že dobro! (*Ogleduje vezilo.*) Vidiš, jaz ne grajam kakor ti; dobro, dobro!

Jerica: Kako boš pa ti sodil kaj takega? Kaj ti umeš ženska dela!

Jožek: Kakor ti pesmi.

Marijana: Kako se lepo kavсата! Kakor petelinčka dva!

Jožek: Ali prav za prav, kakor petelinček in jarčka.

Jerica: Ti moraš pa vedno imeti zadnjo besedo!

Jožek (*hoče odgovoriti, pa si položi roko na usta, češ, molčal bom*).

Marijana: Ljuba otroka! Prav razveselila sta me; Bog vama povrnil! Sreče sta mi voščila in obdabila me prav po gosposki navadi.

Jožek: Kaj niste vi, mati, toliko vredni, kakor katera si bodi gospa? Pa še več! Zdaj pa pojdiva! Jaz grem pogledat svoje čmrlje.

Jerica: Jaz pa k živini!

Jožek: To je dobro, da danes ni šole — četrtek. (*Med vrati Jerici*): Veš, to je bilo prav pametno, da sva se zopet malo sprijela. Matere nisem že dolgo videl tako vesele. Kar smejali so se.

Jerica: Smejali prav se pač niso.

Jožek: Na smeh pa so se držali gotovo! (*Veselo poskoči, položi roko Jerici na ramo ter odide z njo.*)

Tretji prizor.

Marijana sama.

Marijana (*gleda nekaj časa molče za otrokoma, potem vzame zopet šivanje v roko*): Ko ima človek taka otroka, ne more biti čisto nesrečen. (*Ozre se kvišku*): Hvala ti, nebeški oče, da si mi dal to tolažbo! Ohrani mi ju zdrava in dobra, kakor sta zdaj; pa bom zadovoljna.

(Zagrinjalo pade.)

Blaga duša.

O s e b e :

Anton Košir.

Malka, njuna hči.

Katarina, njegova žena.

Mirko Ledenik.

Cedna soba. Popoldne.

Prvi prizor.

Katarina in Malka (*za mizo sedé šivata*).

Malka: Mama!

Katarina: Kaj je?

Malka: Nekaj novega!

Katarina: Nisem nič radovedna.

Malka: Ali to je nekaj posebnega.

Katarina: Meni malo mar! Odkar nas je zadela ta nesreča, najrajša ne slišim nič več, kaj se godi v tem gnezdu.

Malka: Gospod Ledenik se ženi!

Katarina: Novidavkar. Tako malo časa še tukaj, pa jo je že našel! Toda kaj to nam; njegova skrb!

Malka: Pa veste, katera bo?

Katarina: Kaka bogata, seveda. Dandanašnji leté moški, ko se ženijo, vsi na doto, kakor muhe na med.

Malka: Mama, niso vsi taki. Gospod Ledenik ne išče premoženja, ampak samo poštene, pridne

deklice, ki mu bo zvesta tovarišica in družica v življenju, ki jo ima prav iz srca rad, pa ona ima njega rada.

Katarina: Kako ti vse to natanko veš!

Malka: Kaj bi ne vedela, ko mi je sam povedal!

Katarina: Tako? Sam povedal? Kje se pa shajata, da tvoja mati nič ne ve?

Malka: Mama, ne bodite hudi, da vam nisem prej nič povedala; veste, to je tako težko!

Katarina: Meni za hrbtom; tega bi se ne bila nadejala od svoje hčere.

Malka: Nič napačnega, da bi vi ne smeli vedeti. To je bilo v pevskem društvu. Gospod Ledenik je tudi pevec; pa kakšen!

Katarina: Veš, meni ni nič po volji, da zahajaš še v to pevsko društvo.

Malka: Saj je to moje edino veselje še; kaj mi ga ne privoščite, mama? Drugam tako nikamor več ne grem; ogibljem se vse družčine.

Katarina: Samo njegove ne.

Malka: Mama, zdaj ne morem več molčati: Mene hoče za ženo; ta večer še pride snubit!

Katarina (*vrže šivanje na mizo in se obrne srdito proti njej*): Malka! Kaj je to?

Malka (*prestrašena*): Jaz pa sem mislila, mama, da vas bo to veselilo; taka sreča!

Katarina: Veselilo, sreča! Za ženo te hoče, snubit te pride, ali si mu pa tudi povedala, čigava si, kdo je tvoj oče?

Malka: Nisem si upala, mama; saj menda pa vé.

Katarina: Nemogoče! Ko bi vedel, gotovo bi te ne snubil! Cesarski uradnik — žena pa hči — —

Malka: Če me pa ima tako rad!

Katarina: Prazne besede! Pa recimo, kar ni verjetno, da res vé za našo nesrečo in sramoto, pa

je dober človek, blaga duša, kakor praviš, in te hoče vzeti iz samega usmiljenja —

Malka: Ne iz samega usmiljenja, mama!

Katarina: Pa nekoliko ljubezni, dobro; ali tisto usmiljenje, tista ljubezen gine s časom, kakor sneg na solncu, in naposled mine; sramota pa ostane! Le pomisli: mož, ki se sramuje ženinega očeta, mora se sramovati svoje žene pred svetom; kako življenje za obá! Ne, ljuba moja hči, iz te moke ne bo kruha! Če si že ti tako nespametna, moram pa jaz, tvoja mati, skrbeti, da ne zagaziš v nesrečo.

Malka: Veste, mama, če dobro premislim, moram reči, da prav govorite. Ali vi ne veste, kako ga imam rada, strašno rada; živeti ne morem brez njega!

Katarina: Mladost, mladost govori iz tebe! Ko se človeku zob izdira, meni, da ga bo konec od bolečine. Ali ko je zob zunaj, pojema, gine počasi bolečina in naposled popolnoma mine. Ta večer torej pride?

Malka: Okoli petih. (*Pogleda na uro na steni.*) O moj Bog, samo pol ure še!

Katarina: Kadar pride, boš ti sama tukaj, pa poveš mu naravnost, kakor je. In ko bi vendar iz same blagodušnosti ne odjenjal, moraš trda biti kakor skala: kratko in malo ne!

Malka: O mama, to mi bo težko, strašno težko! Dejte vi!

Katarina: Ne, dete moje; to je tvoja dolžnost; te dolžnosti te ne morem odvezati, bodi ti še tako težka. Iz tvojih ust mora zvedeti resnico, vso resnico.

Malka: Pa bodi! Bog mi daj potrebno moč! — Nekdo gre, mama! Morda on!

Katarina: Če je on, bodi trdna! Jaz grem. (*Vstane in hoče oditi. Vrata se odpró in vstopi Košir.*)

Drugi prizor.

Prejšnji. Košir.

Košir: Dober dan!

Malka (*preplašena*): Oče!

Katarina (*ravno tako*): Anton!

Košir (*bridko*): Pozdrav ni kaj prijazen! Mislil sem, da se me bosta vendar malo razveselili.

Katarina: Ali kdo bi se te bil že nadejal!

Košir: Tem večje bi naj bilo veselje! Kam pa naj se obrnem, če domá, pri svojih ne najdem dobre besede, prijaznega pogleda! Še dober dan se mi ne vošči, kakor se vsakemu tujemu človeku!

Malka: Dober dan, ljubi oče! (*Podá mu roko.*)

Katarina: Dober dan, Anton! (*Seže mu v roko.*)

Košir: Grešil sem res, sramoto sem nakopal sebi in vama; ali pokoril sem se hudo in pokoril se bom vse svoje življenje.

Malka: Ubogi ata! (*Ta čas, ko govori oče, pogleda večkrat na uro.*)

Košir: To so bili strašni dnevi, pa še strašnejše noči. Kakó me je peklo tu notri! Pa misel na vaju! Pri vaju, kje pa drugje, iščem zdaj tolažbe, ki sem je tako potreben!

Katarina: In to boš imel tukaj, ljubi Anton!

Košir: Dnevi moje pokore so mi bili okrajšani po milosti božji in po dobrih ljudeh. Zato sem zdaj že tukaj. Pomiloščen sem, prost sem zopet! In kam je bila moja prva pot? K njemu, ki sem ga tako razžalil s svojo lahkomiselnostjo. Bil sem pri gospodu doktorju. Tako se mi je mudilo, prosit ga odpuščenja. Mož, dober človek, mi je odpustil; še hude besede mi ni rekel, ko je videl, da sem tako izkesan. Pa ne samo to; odpustil mi je tudi dolg in obljubil mi je — taka duša! — da me čez nekaj časa zopet

vzame v svojo službo. Ne bo se kesal; za to bom že jaz skrbel. Malo nagel je mož res; na videz ne kaj prijazen, ali srce pa ima! Trda lupina, mehko jedro. Bog mu povrni obilo vse, kar mi je storil. — Kaj pa ti je, Malka, da si tako nemirna, pa tako čudno gledaš?

Malka (*natihoma materi*): On gre!

(*Katarina hitro prime svojega moža in ga siloma potegne v stransko izbo.*)

Košir: Kaj pa je to?

Katarina: Kmalu boš zvedel; zdaj pa hitro sem noter! (*Odideta. Trkanje na vrata.*)

Malka: Prosim. (*Vrata se odpró, vstopi Ledenik.*)

Tretji prizor.

Malka. Ledenik.

Ledenik: Bog te pozdravi, Malka! Sama?

Malka: Mati takoj pridejo.

Ledenik: Pa tako zbegana, tako čudna! Ali ti je kaj, Malka?

Malka: O nič! — Gospod Ledenik! —

Ledenik: Kaj pa to? Za Boga svetega, kaj pomeni to?

Malka: Prosim, sedite, pa poslušajte me mirno, prosim; skoro vam bo vse jasno.

Ledenik: Kaj bom slišal? Kaj se je zgodilo?

Malka: Gospod Ledenik! —

Ledenik: Tako govoriš z menoj?

Malka: Saj mi je težko, Bog vé, kako mi je težko; ali ne morem, ne smem drugače. Imejte usmilenje z menoj!

Ledenik (*bridko*): No, dobro, pa govorite, gospodična Koširjeva; jaz poslušam.

Malka: Mirko — gospod Ledenik! Visoko vas čislam.

Ledenik: Hvala!

Malka: Pa rada vas imam —

Ledenik: Tako! Radi me tudi imate; ali —

Malka: Ali vaša ne morem biti!

Ledenik: Ali smem vedeti, zakaj ne?

Malka: Gospod — pregrešila sem se zoper vas; povedala vam nisem resnice. Ko je bila moja dolžnost govoriti, sem molčala. Pretežko mi je bilo; odpustite! Zdaj pa bom govorila, naj mi srce počí! Gospod Ledenik! Moja mati niso vdova, kakor menda meníte.

Ledenik: Tem boljše, če niso vdova.

Malka: Očeta imam, ali —

Ledenik (*položi ji prijazno desnico na ramo ter jo pogleda ljubeznivo*): Malka! Vse vem! Poslušaj, zdaj bom jaz govoril; videla boš, da vse vem, morebiti še bolje ko ti. Tvoj oče so bili v službi v pisarni pri doktorju Kremenu. Poznam moža, sam sem govoril z njim; vse mi je povedal. Silno zadovoljen je bil z njimi! Imeli so prijatelja, ali ga pa še imajo. Ta prijatelj je bil v veliki stiski. Po dolgi bolezni mu je žena umrla. Še za pogreb ni imel. Nikjer pomoči! Nikogar ni imel, da bi mu pomagal, da bi mu kaj posodil. Imel pa je oderuha, pravo pijavko, ki mu je bil dolžan. Ta ga je terjal, ko je bil v najhujši sili. V taki stiski se je obrnil do tvojega očeta, naj mu posodijo dve sto kron; v štirinajstih dneh da dobi za gotovo denarja od nekod in da jim vrne. Oče niso imeli toliko gotovine. Ali mož ni odjenjal; jokaje je prosil in prosil ter se rotíl in prisegal, da jim do tistega časa gotovo vrne ves dolg. Ali je bilo res ali ne, oče so mu verjeli. In tu so iz same dobrosrčnosti storili, kar ni prav po človeški postavi. Jaz jih ne bom obsojal; ravnal bi

bil morda ravno tako o taki priložnosti. Vzeli so, izposodili so si iz doktorjeve denarnice tisti denar ter ga dali nesrečnemu možu. Ta se je pa zopet rotil in prisegal, da bo storil svojo dolžnost in jih ne bo spravil v nesrečo.

Malka: Vse tako!

Ledenik: Ali zgodilo se je po nesreči, da je doktor že malo dni prezgodaj zapazil primanjkljaj. Kar je bilo potem, to jaz morebiti bolje vem, ker mi je mož sam povedal. Ostro je prijel očeta; oni pa, to je morebiti napaka — vsak človek ima svoje napake — so trdovratno molčali, ko je bilo treba govoriti. Ko bi bili možu vse lepo razložili, pa prosili ga, dal bi se bil omečiti in vse bi se bilo poravnalo. Mož je dober človek, ali nagel je, pa svojeglaven. Tako je pa šel in jih zatožil. Kesal se je potem, ali prepozno. Tako! Zdaj vidiš, da vse vem.

Malka: Žalostno!

Ledenik: Pa bo še vse dobro.

Malka: Kako dober človek si ti, Mirko! Z besedami se to ne dá povedati. Pa bi te človek ne imel rad!

Ledenik (*pogleda jo šegavo po strani*): Samo zato?

Malka: Pa Bog vedi, zakaj še!

Ledenik: Zdaj bi bilo pa že čas, da pridejo mati. Komaj čakam, da mi obljubijo tvojo roko, kakor si mi jo obljubila ti!

Malka: Mirko! Ne vem, kako bo. Govorila sem že z materjo.

Ledenik: In mati?

Malka: Veš, kaj pravijo mati? Strašno hudi so bili, ko so zvedeli, da ti nisem povedala naše nesreče. Obljubiti sem jim morala, da ti vse razodenem.

Ledenik: In zdaj, ko je vse pojasnjeno?

Malka: Mati pravijo — in to je pametno, jaz v svoji preprostosti in — ljubezni nisem mislila na to — mati pravijo, ko bi me tudi, ko boš vse vedel, še hotel za ženo, da ne smem nikakor privoliti.

Ledenik: Zakaj ne!

Malka: Pravijo, in prav pravijo: Prišel bi čas, prej ali pozneje, ko bi se premislil.

Ledenik: Malka!

Malka: Začel bi se kesati.

Ledenik: To je preveč!

Malka: Sram bi te bilo pred svetom take rodovine. To bi bila moja smrt, Mirko!

Ledenik: Dovolj! To je razžaljivo. Da tvoja mati sodijo tako, bodi, saj me ne poznajo. Ali ti? Od tebe bi imel vendar pravico pričakovati, da me bolje poznaš, da me ne boš krivično sodila. Tako sem mislil; ali zdaj vidim, da sem se motil. Ti me ne spoštuješ kakor moža; ljubezen pa brez spoštovanja je od danes do jutri. Tega nisem zaslužil; to boli. — Siliti te ne morem. (*Vstane ter hoče oditi.*)

Malka (*žalostno*): Tako lahko greš od mene?

Ledenik (*toliko, da se ne zajoka*): Kdo pa pravi, da lahko!

Malka (*oklene se ga okoli vratu*): Vzemi me; tvoja sem, vsa tvoja! Brez tebe ne morem živeti!

Ledenik (*veselo*): Z menoj pa boš živela, lepo in srečno živela, pa jaz s teboj! Tako je prav. — Zdaj ti imam pa še nekaj povedati, ljuba moja Malka.

Malka: Kaj takega? Le nič žalostnega zdaj, ko sem tako srečna!

Ledenik: Nič žalostnega. Nekaj veselega; upam vsaj, da bo tudi tebe veselilo kakor mene.

Malka: Če veseli tebe, bo tudi mene.

Ledenik: Veš, Malka, moj stan me nič kaj ne veseli. Davke pobirati, denar jemati ljudem, ki je

včasi zaslužen s krvavimi žulji — to mora biti, vem; ali mene nič ne veseli. Veš, Malka, jaz sem kmet-skega rodú. Kmetški stan najlepši stan; tudi jaz bi ga bil najrajši izvolil, pa ni hotelo biti. Zdaj se mi bo izpolnila ta želja. Stric — Bog jim daj dobro! — so mi zapustili lepo posestvo na Dolenjskem v vinskem kraju. Pustil bom cesarsko službo — naj se je drug veseli — meni je ni več potreba. Precej po poroki bomo zapustili mesto, pa se preselili v novo domačijo. Seveda oče in mati tudi. Dovolj prostora za vse; lahko jih še kaj pride.

Malka: Zdaj sem popolnoma srečna.

Ledenik: Pa jaz; tako žensko, pa tako domačijo!

(*Stranske sobe vrata se odpró; prikaže se Košir; zastonj ga Katarina za roko vleče nazaj. Nagloma vstopi.*)

Četrty prizor.

Prejšnja; Košir, Katarina.

Košir (*priklonjen proti Ledniku*): Gospod, ali vam smem podati roko?

Ledenik: Obé; gospod — nič gospod: oče se pravi. Bodite mi oče, to je moja prošnja. In vi (*Katarini*), bodite mi mati, in jaz vam bodem sin.

Košir: Vendar, akoravno vse veste?

Ledenik: V mojih očeh ste poštenjak; to je dovolj.

Košir: To mi je velika tolažba.

Katarina: Bog vama daj srečo, otroka moja!

Ledenik: To je beseda; tako lepe nisem še slišal. In vi, oče?

Košir: Kaj hočem jaz? Taka čast, taka sreča! Vzemite jo, pa srečni bodite z njo; tako srečni, kakor ste vredni!

Ledenik: Samo še nekaj: tikati me morate, oče!

Košir: Tudi to bo s časom.

Ledenik: Pa še to: K svojemu doktorju pojdite, pa zahvalite se mu za službo, ki vam jo je obljubil, kakor mi je sam dejal. Zdaj ne potrebujete več službe, bodi še tako imenitna in prijetna; gospodarili boste na našem novem domu; mati bodo pa gospodinjali.

Malka (*šaljivo*): Kaj pa jaz?

Ledenik (*tudi tako*): Res, tebe sem čisto pozabil; pa bo se tudi zate že kaj našlo. — Tako, zdaj je vse lepo v redu. Pa zvečerilo se je tudi že. Veste kaj? Srce je zdaj pomirjeno in zadovoljno; ali poleg srca imata pa tudi želodec in grlo — ne bodi nelepo reči — svoje pravice. In ob taki priliki jima gre kaj posebnega. Veliko veselje mi bo in posebna čast, če vas gre vse troje z menoj k „Zlatemu križu“; tam se dobro já in pije, česar smo menda vsi prav potrebni. Pa ljudje naj tudi vidijo, kaj se godi, da bodo imeli kaj govoriti.

Malka: Veš, Mirko, jaz nisem nič lačna, ne žejna; vendar grem rada s teboj. Bom pa gledala, kako boš jedel in pil.

Ledenik: Pa očeta in mater boš tudi gledala, kako bosta jedla in pila.

Malka: Posebno pa tebe!

Katarina: Samo malo potrpljenja, da se nekoliko pripravimo. (*V stransko sobo gredé pošepetá svojemu možu*): Taka blaga duša!

Košir (*ravno tako*): Pač blaga duša!

(Zagrinjalo pade.)

IV.

Živalski pogovori.

i. Vrana in kavka po zimi.

Vrana: To je pa spet mraz, da kamenje poka!

Kavka: Jaz sem že vsa trda od mraza, pa slabo mi je od glada.

Vrana: Mraz in glad hkratu, to je res že malo preveč za ubogo žival. Eno samo bi se že še prebilo in pretrpelo, ali oboje skupaj!

Kavka: Zakaj nismo kavke in vrane tako pametne, kakor so drugi ptiči, ki gredó jeseni, ko jim primanjkuje živeža in že hladno prihaja, v gorke južne kraje, kjer je vsega obilo.

Vrana: Prav praviš; kar morejo lastovke, pe-nice in druga drobnica, da bi tega ne mogle mé, ki smo tako krepke!

Kavka: Še celó prepelice si upajo na daljne pot; pa čez veliko vodo, pravijo, je treba leteti, da se pride v tiste dežele. Kako to morejo te kebasto živali, to meni ne gre nikakor v glavo.

Vrana: Pa to je tudi čudno, kako te popotnice najdejo pot v tiste kraje in pa spet nazaj.

Kavka: Kaj, ko bi mé tudi enkrat poskusile?

Vrana: Ne vem, kako bi bilo. Menda nismo ustvarjene za to. Pa veš, kaj mi je pravila neka starka? To ni kar tako. Pot je vsa polna nevarnosti. Strašno veliko, pravi, se jih ne vrne nikoli več. Najhujši sovražnik jim je človek.

Kavka: Kakor tu pri nas.

Vrana: Pot, pravi, drži prek neke dežele, kjer prebivajo strašno hudobni ljudje; imenujejo se Lahi.

Kavka: To ime sem že slišala, ne vem kje.

Vrana: Tisti Lahi, pravi, ne morejo videti živega ptiča. Kakor pajek muhe, lové uboge živalce v razpete mreže.

Kavka: Kaj pa počno z ujetimi?

Vrana: Podavijo jih — pa pojedó.

Kavka: Tudi lastovke, ki jih je skoro sama kost in perje?

Vrana: Tudi lastovke.

Kavka: Torej bi nas tudi, ko tukaj nihče ne mara za nas.

Vrana: Pa še kako? To bi vsaj kaj zaleglo.

Kavka: Taki paglavci!

Vrana: Ne samo paglavci; odrastli ljudje, dà, gospoda sama je tam taka.

Kavka: Lepa gospoda!

Vrana: Pa veš, kaj sem še slišala?

Kavka: Kaj?

Vrana: To je težko povedati; kar groza me obhaja, ko samo mislim na to strahovitost! Da jim popotne ptiče vabijo v razpete mreže, imajo posebne vabljenke. Pa kakšne: Ptici pevki, ščinkovcu, penici ali slavčku iztaknejo oči, da jim lepše poje od same žalosti!

Kavka: Beži! To ni mogoče!

Vrana: Pa je vendar resnica!

Kavka: Groza! Oči — —. Ne, tega ne verjamem! Takih grozovitnežev ne more biti na svetu!

Vrana: Saj bi jaz tudi ne verjela; ali slišala sem od več strani, da je tako. Dà, reklo se mi je celó, da se tudi v našem kraju nahajajo taki ljudje!

Kavka: Ljudje ne smeš reči; to niso ljudje, to so divje zveri. Ne, tudi tega ne; divja zver ne stori kaj takega.

Vrana: Hvala Bogu, da niso vsi taki. Tudi dobrih ljudi je na svetu, ki imajo usmiljenje tudi z ubogo živaljo. Če je človek dober, potem je pa res dober, da je veselje! Saj veš, koga imam v mislih.

Kavka: Vem. Če je pa tisto vse res, kar praviš, potem me pa čisto nič ne mika v južno deželo, bodi tam še tako lepo, ko bi nam bilo leteti prek dežele s takim ljudstvom. Rajša tu stradam in prezebavam vso dolgo zimo.

Vrana: Saj za zimo, bodi še tako dolga in huda, pride vselej gorka pomlad in veselo poletje, ko nam je lepo gorko, pa živeža povsod do ostanka.

Kavka: To je vse res, to nas tudi tolaži, da ne obupamo po zimi. Ali tudi pomlad in poletje imata svoje križe in težave. Gnezdo znašati, noč in dan v gnezdu čepeti in valiti, potem pa pitati in mašiti tiste kljunčke, ki vedno zijajo: to tudi ni, kar si bodi.

Vrana: Kdo ti pa to ukazuje; če nočeš, pa pusti!

Kavka: Res, kar praviš; in vendar ne vem prav, ali je res tako. Pusti, če nočeš! Meni se pa zdi, da bi ne mogle drugače, tudi ne, ko bi hotele. To je že tako, dasi čudno.

Vrana: Pa nekaj veselja je tudi pri vsem tem, ali ni res?

Kavka: Kaj pa da! Posebno, ko so enkrat mladiči. Skrbi in truda dovolj, posebno o slabem vremenu; ali vse se dela tako nekako rado.

Vrana: Ali to pa vendar ni lepo pri nas, da nas naši mladiči otročiči, ko so že odrastli, kar nočejo več poznati, ali pa nas res ne poznajo.

Kavka: Kaj pa je to hudega?

Vrana: Lepo bi bilo, menim, ko bi skrbeli za svoje stariše, kadar se ne morejo več sami rediti. Tako je neki pri ljudeh.

Kavka: Ali sliši se, da tudi pri ljudeh ni povsod in zmeraj tako. Pa še nekaj: naši otročiči se, ko so veliki, ne menijo več za nas, res; ali mi se pa tudi ne menimo zánje.

Vrana: Zdaj pa dovolj modrovanja! Mračí se že in našega moža dobrotnika še ni. To bi bilo strašno, ko bi ga celó ne bilo, pa bi morale nocoj iti s praznim želodcem spat.

Kavka: Morda vendar ne.

Vrana: Kaj, ko bi bil bolan?

Kavka: Potem bi prišla žena. Ona mi je še ljubša; vselej več prinese kakor on, pa kaj boljšega. Pa kako prijazno nas gleda, ko tako lepo kavsamo in zobljemo, vrane in kavke, stare in mlade brez prepira; ne tako, kakor psi in mačke.

Vrana: Nama je posebno hudo, ker morava nocoj tukaj tako visoko na drevesu na straži stati, pa paziti in gledati, kdaj pride mož in odkod. Pa burja brije, da je strah! Drugim ni take sile, ker se lahko poskrijejo po kotih, pa čakajo, da se jim dá znamenje. Potem pa prifrfrajo od vseh strani k večerji.

Kavka: Jaz rada sedem na kako prav tanko vejico, da vidi mož, kako sem lahka od samega stradanja.

Vrana: Čuj! Če se ne motim, slišala sem žvenkljanje psičkovega zvončka.

Kavka: Seveda! Pa psička tudi že vidim. Za njim pa korači mož, pa nekaj prav obilega ima pod pazduho. Zdaj pa le hitro! Krá, krá!!

V r a n a: Krá, krá!!

(Na to znamenje prileti vse polno vran in kavk od vseh strani. Mož jim na kopnem pod drevesom poleg ceste natrosi živeža. Potem pa on in psiček, malo na strani, gledata, kako se gostijo lačne živali.)

2. K r t a.

(Dva krta si rijeta nasproti, pa se trčita z rilcema.)

Prvi krt: Ohá! To sem jaz, pa moj rilec!

Drugi krt: Pa jaz pravim ravno tako!

Prvi krt: Brez zamere, sosed!

Drugi krt: Nič zamere! Saj se nisva rada; ali kaj se hoče, ker se nič ne vidi.

Prvi krt: Še ne vem, kako bi dejal: Dober dan ali kako?

Drugi krt: Ubogi krt ne ve nikoli, ali je dan ali noč, nikar pa, da bi vedel, koliko je ura.

Prvi krt: Kàj trdo življenje ima ubogi krt. Koliko trde zemlje mora preriti, da najde kaj malega za želodec. Meni se zdi, da je čim dalje manj mrčesa na svetu; pod zemljo, hočem reči.

Drugi krt: Pa kar je pri vsem tem najhujše: svojega življenja si nikdar nismo v svesti.

Prvi krt: Ta nespametni kmet nas preganja in nam streže po življenju, kakor da bi mu bili najhujši sovražniki.

Drugi krt: Pa smo mu pravi dobrotniki. Koliko mu pokončamo škodljivih ogrcev, bramorjev in drugega škodljivega mrčesa. Tisti kupčki, ki jih delamo po polju in po vrtih, so mu tako na potu; pa jih lahko z malim trudom spomladi razgrebe z grabljami.

Prvi krt: On nam pa stavi pasti, ali pa nas čaka z motiko, ko rijemo, da nas pobije. Mene je eden zadel; tu-le gori na hrbtu se mi še pozna.

Drugi krt: Mene je bila pa past vščipnila; tako da uboga žival res nima mirú.

Prvi krt: Pa kaj sem še slišal! Nova šega je prišla zdaj med ljudi.

Drugi krt: Kaj nam mari človeške šege, da nas le pri miru pusté!

Prvi krt: Saj to je ravno; ko bi nas pustili pri miru! Ali ravno ta nova šega je kriva, da nas zdaj še huje lové kakor poprej. Mestne ženske, gospé se jim pravi, nosijo zdaj, to je tista nova šega, naše kožuške za nekako obleko ali kali!

Drugi krt: Kaj! Še tega nam je bilo treba! Da jim kaj takega pade v glavo! Koliko nas mora pustiti življenje, da se kaj prida napravi iz naših kožuhov! Ali kaj to človeku! On misli, da je vse njegovo, pa usmiljenja ne pozna.

Prvi krt: Prej je polhovina veljala, zdaj pride pa krtovina na njeno mesto. Človek hoče vedno kaj novega, posebno pa ženska.

Drugi krt: Tisto pa moram že reči, lepši je naš kožušek, kakor pa polhov.

Prvi krt: In zdaj je tudi imeniten.

Drugi krt: Da bi jo — tisto imenitnost! Jaz bi rajši mirno na tihem živel brez vse imenitnosti.

Prvi krt: Pa jaz tudi. — Toda dovolj pogovora! Jaz nimam časa; mudi se mi zopet na delo. Petero jih čaka domá, da jim prinesem kaj za večerjo; pa nimam še nič, če tudi sem se trudil, da me vsi udje bolé. Morda bo pa ona bolj srečna; skrbna in pridna mati je, to moram reči.

Drugi krt: Z mladiči otročiči je seveda križ; to sem že dovolj izkusil v svojem življenju. Zdaj pa sem samec; prestar in preokoren sem že za ženitev. Pa naj se drugi, mlajši trudijo in ubijajo, da ne bo konec tega ubogega krtovega rodú.

Prvi krt: Modre besede! Tudi jaz že komaj čakam, da pojdem v pokoj. Zdaj pa zdravi, sosed; brez zamere!

Drugi krt: Dobro srečo!

3. Konja v hlevu.

Vranec: Zdaj, ko sva lepo povečerjala, pa se malo kaj pomeniva, predno zaspiva.

Lisec: Lepo povečerjala! Tega jaz ne morem reči. Ti imaš še dobre zobe, kakor vidim, ali prav za prav slišim, ker tako krepko hrustaš svojo krmo. Jaz sem pa že ves škrbast od starosti. Pa kakšna hrana je to! Seno, pomešano s slamo, in oves s tisto pusto rezanico, ki tudi ni nič drugega kakor slama. Pa v tej mešanici je ubogo malo ovsa vmes.

Vranec: Res je, ali za ubogo konjsko paro je vse dobro.

Lisec: Delati pa ves dan na vse pretege! Ali je zmeraj tako pri vas, kakor te dni, kar sem tukaj?

Vranec: Dan na dan, po zimi in po letu. Samo v nedeljo je malo počitka. Brez tega bi se ne moglo živeti. Zjutraj na vse zgodaj moraš po koncu, v vsakem vremenu, v mrazu in vročini. Pa naj te zob boli, kolje po trebuhu ali mrzlica trese, ven moraš, na delo, pa káko delo!

Lisec: To delo sem že dovolj okusil, dasi sem še le malo dni v tej službi. Opeko voziti, to je najhujše delo na svetu.

Vranec: Pa ko bi ti ljudje le nakladali, kakor gre! Voz je naložen za ravno pot; po ravnem se že še izhaja; ali ko pride klanec!

Lisec: Potem pa bič poje! In kletev, da se zemlja trese! Saj uboga žival vleče in vleče, da ji kosti pokajo; vse nič ne pomaga; surovež udriha po hrbtu, po nogah, po glavi!

Vranec: Ko bi nas le vsaj po glavi ne! Gad se bije po glavi, sem nekdam slišal, pa ne živina.

Lisec: Ko bi se moglo enkrat tako narediti, da bi se voznik vpregel v voz, konj bi ga pa poganjal, da bi surovež okusil enkrat bičevo slast.

Vranec: Ali še bolj kazni vreden je gospodar, ki trpi, da se tako dela z ubogo živaljo. Pa nespameten je tudi; veliko več more delati žival, če se lepo ravna z njo.

Lisec: Mi smo pa tudi nespametni, da ne rečem neumni, da trpimo take vnebovpijoče surovosti in grozovitosti. Zakaj pa imamo tako krepka kopita?

Vranec; Ali potlej še le gorje nam! Ko nas ima surovež enkrat v hlevu, potem pa počne z nami, kar hoče. Kaj sem slišal! Nekdaj je eden ubogi pari jezik iztrgal iz maščevanja! Pa pri nas še ni tako

hudo, kakor pravijo, da je na Laškem in Španskem. Tam pa ljudje kar divjajo z ubogo živaljo.

Lisec: Da bi jih grizla!

Vranec: Če nam je že po letu tako hudo, kaj pa še le po zimi, ko je cesta vsa ledena, konj pa slabo podkovan!

Lisec: Ali najhuje pa se mi zdi, kadar nas komat žuli; kako to peče!

Vranec: Če tako le premišljam naše življenje in trpljenje, moram reči, da se volu veliko bolje godi kakor nam. In vendar kaj je vol proti konju? Kmet ni tako neusmiljen z živaljo, kakor so ljudje po mestih. To vem iz lastne izkušnje.

Lisec: Pa še nekaj drugega: Res vol ni, da bi se primerjal s konjem; ali pameten je vendar bolj, kakor smo mi.

Vranec: Kako to: pameten?

Lisec: Vola tepi, kolikor hočeš, kadar noče, pa noče. Vol vleče lepo polagoma in kadar se mu zdi, pa se ustavi. Mi pa, kakor hitro zapoje bič nad nami, se upremo in potegnemo, da se nam lomijo kosti. Premehki smo in prevoljni; malo trme bi nam bilo potreba, kakor je ima vol v obili meri.

Vranec: Vol pa tudi ni tako občutljiv, kakor smo mi, plemenite živali.

Lisec: O kdo bi bil mislil, da bom na svoje stare dni imel tako življenje! Kako vse drugače mi je bilo, ko sem bil še čil in krepak! Pa lep sem bil tudi, smem reči. Okrogel in gladek, pa lisa na čelu se mi je svetila, kakor zvezda na nebu. V hlevu bogatega gospoda sem stal s svojim tovarišem; pa sladek oves sva zobala ves dan. Kadar so naju vpregli v lepo kočijo, to je bilo pravo veselje; kako sva, lepo opravljena, dirjala in letela po gladki cesti, da naju je komaj držal kočijaž; pa plašila sva se

in rezgetala iz same prešernosti. Največje veselje pa mi je bilo, ko me je hčerka gospodarjeva, lepa, prijazna deklica, s tisto svojo mehko ročico gladila po glavi, pa me pitala s sladkim cukrčkom ali belim kruhkom.

Vranec: Tvojega tovariša ne?

Lisec: Tudi, ali mene je imela posebno rada; gledala me je tako ljubeznivo, pa govorila z menoj.

Vranec: Govorila s teboj?

Lisec: Dajala mi je lepe primke, pa ne vem še kaj.

Vranec: Kaj pa bič; ali ga nisi nič okusil?

Lisec: Bič; naš kočijaž je res imel nekaj takega v roki, ali to je bilo samo zastran lepšega. Če je pa naju kdaj malo pošegetal s tistim gosposkim bičem, sva pa poskočila kvišku, pa zdirjala kakor strela. Bolelo pa naju ni čisto nič. Tako je bilo, dokler je živel stari gospod. Ko je pa po njem sin prevzel gospodarstvo, zdel sem se mu že prestar; zato me je prodal nekemu človeku, ki trži s konji. Tega bi oče, dober človek, nikoli ne bil storil. Potem sem pa prišel iz roke v roko, od gospodarja do gospodarja, pa vedno slabše se mi je godilo. Ali tako slabo vendar nikjer ne, kakor tukaj. Kaj pa ti, tovariš?

Vranec: Jaz sem malo izkusil na svetu. Beli dan sem zagledal na kmetih; na kmetih sem preživel svoja najboljša leta. Dela dovolj, ali tudi hrane obilo in dobre. Ovsu pač malo, zato pa lepega sena in sladke deteljice do ostanka. Po letu smo gnoj vozili na njive, potem orali, vlačili, žito in seno spravljali domov, po zimi pa drva iz gozda. Potem so me vzeli k vojakom. Tudi tu se mi je dobro godilo. Vse lepo v redu, pa snaga, da se je vse svetilo in lesketalo. Na zadnje pa sem prišel, kakor ti, k

temu možu, ki prevaža kamenje in opeko. Za konja menda ni hujšega dela. Tu bom pač končal svoje dni. — Zdaj pa lahko noč, ljubi tovariš; jaz sem že truden in zaspan.

Lisec: Pa jaz tudi; lahko noč!

4. Jarčka in kokla.

Jarčka: Dober dan, teta soseda! Kako kaj? Kako kaj?

Kokla: Tako, tako; bo že.

Jarčka: Več časa že čakam, da pridete skoro s svojo ljubo družinico na dan; pa vas le ni in ni. Pa sem dejala: moram iti vendar malo pogledat in poprašat, ali bo že skoro kaj.

Kokla: Potrpljenja je treba, potrpljenja; to ni kar tako. Tudi jaz že komaj čakam; upam, da bo že kaj, morebiti še danes ali jutri; čas bi bilo že po moji sodbi.

Jarčka: Ali vam ni strašno dolg čas, ko tako noč in dan sedite in čepite ter se ne ganete z mesta?

Kokla: Ganem se pač ganem, zdaj pa zdaj, toliko, da kaj malega pozobljem in se tako prehranim za silo. Potem pa hitro zopet v gnezdo, da ne bode prehlaje! Dolg čas? Ne tako hudo, kakor se pač zdi tebi, ki nisi toliko pri miru, da bi veja k veji udarila, kakor pravijo. Mladost je norost. Dolg čas si preganjam s premišljanjem, kako bo lepo, ko bom vodila svojo mlado družinico po vrtu: Ko-ko, ko-ko! Pa ugibljem, kakšni bodo moji ljubi kebčki: koliko bo belih, koliko črnih, koliko pisanih. Pa

koliko bo petelinčkov, koliko jarček. To mi gre ves dan po glavi; po noči pa spim. Tako se že pretrpi in doživi tisti veseli čas, ki ga čakamo tako težko.

Jarčka: Veste, teta, jaz že komaj čakam, da bi bila tudi kdaj kokla; to mora biti kaj lepo!

Kokla: Ti kokla? To ti bo treba še dolgo čakati, da boš za koklo, ti mlada živalca ti, še komaj pol leta stara. Kokla biti, to ni tako lahko, kakor si misliš ti v svoji mladi glavici.

Jarčka: Čepeti bom vendarle znala, pa dolg čas si preganjati, kakor vi. Potem pa kokati, to je kaj pravega! Kok kok, kok kok!

Kokla: Ti meniš, da je to pravi kok kok! Ali motiš se; za ta glas se ti ne zmeni noben piščanec. Kok kok in kok kok, to je različno. Kok kok, kok kok! to je pravi glas. Le poskusi!

Jarčka: Kok kok, kok kok!

Kokla: Malo boljše, ali vendar še ne pravo. Veš, tvoje grlo je še malo premlado za take matere glasove. Ali če meniš, da kokli ni treba drugega kakor kokati, to se zelo motiš. Kokle stan, težek stan! Koliko skrbi in truda ves dan! Povsod mora oči imeti, od vseh strani preti nevarnost ubogim sirotam. Jastreb v višavi, maček, lisjak, kuna v grmu, vse preži na nje in njih zalezuje. Pa še nekatera stara kura je tako hudomušna, da kar trpeti ne more tega drobiža. Če ji pride kaka sirotica blizu, pa jo neusmiljeno kavsne. Tudi petelin, ki tako lepo skrbi za svojo kurjo družbo, nič kaj ne mara za mladi rod. In ko s časom malo odrastejo kebčki, potem je še le pravi križ z njimi. Kjer le more, krene ta ali oni v stran; posebno pa petelinčki. Zdi se jim pač bolj imenitno, če morejo kar tako postopati sami kakor stari. Starka pa vabi in kliči in kokaj, da je na zadnje vsa hripava. Zmeraj pa

tudi ni najti kakega črviča, da bi poklicala razkropljeno družinico nanj.

Jarčka: E kaj! Saj se, kadar je sila, tudi lahko pokliče, če prav se nič ne najde.

Kokla: Tudi to sem že poskusila; ali taka sleparija velja le enkrat, dvakrat, potem pa ne več. Na zadnje še ne pridejo, če se tudi res kaj najde, češ, tako neumni nismo!

Jarčka: To mora biti pa kaj lepo, ko se o slabem vremenu in zvečer družinica zbere pod materine peroti in se lepo greje, kakor otroci pri peči.

Kokla: Tisto že tisto; samo ko bi bila ta ljuba druhal malo bolj mirna pod varnim in gorkim materinim životom! Pa ni. To ti je vedno drezanje in suvanje, tako da še mirno zadremati ne moreš. Ali to ni še najhujše. Mali paglavčki, posebno petelinčki, ti skačejo na hrbet, pa ti drsajo doli po životu. Ta in oni porednež pa kavsa materi greben in podbradek. Vendar se vse voljno pretrpi, da je le vsa družinica lepo skupaj, pa da je vedno zdrava in vesela.

Jarčka: Kaj pa gospodinja?

Kokla: Ta pa ta! To ti je žena, da malo takih. Lepo skrbi za nas, kakor mati za svoje otroke. Hrane do ostanka; pa ne samo žita. Žena ti dobro vč, česa potrebujemo in želimo, kaj nam gre posebno v slast. Najljubše nam je malo kaj mesca in kar ostaja drugega od gosposkega kosila. In teh ostankov ni malo, pa vse nam! Zato smo ji pa tudi hvaležne in pridne, da je lahko zadovoljna z nami, in je tudi. Jajec ji nanesimo vsak dan, da se ji kar samo smeje, ko jih nabere in odnaša tako lepo število.

Jarčka: Kaj pa on?

Kokla: Tudi on ni napačen. Rad nas gleda, kadar nima drugega opravka, posebno pa mladiče.

Tudi prinese nam včasih kaj, samo da mu premalo kdaj pride taka dobra misel. On ima, kakor je videti, rajši tiste neumne ptiče, ki niso za nobeno rabo na svetu.

Jarčka: Vsak ima svoje posebno veselje.

Kokla: Tiho!

Jarčka (*nekaj časa molči, potem*): Kaj pa je?

Kokla: Zdi se mi, kakor da sem nekaj čutila pod životom.

Jarčka: Morda pa vendar ne!

Kokla (*skoči iz gnezda, pa gleda po njem; nato zavpije vesela*): Kaj pa da je! Glej, eno je že s kljunčkom prekačvalo lupino. Pomagajmo, da bo moglo na dan! (*Črez nekaj časa*): Vidiš ga, kako je lepo! Kok kok!

Jarčka: Pa res! Kok kok!

5. Mlada in stara lastovica.

Mlada: Mati, ali je res, kakor sem slišala, da bomo zapustili te kraje in se preselili v neko daljno, strašno daljno deželo?

Stara: Kaj pa da je res. Zato se nas je toliko zbralo v tem kraju, da se posvetujemo in potem skupaj odrinemo na daljno pot.

Mlada: Zakaj pa, mati? Saj je tako prijetno tukaj, pa živeža do ostanka. Jaz si ne želim lepšega kraja; kar tukaj ostanimo!

Stara: Ti si še mlado, pa govoriš po svoji pameti. Zdaj je seveda lepo in prijetno v tem kraju in živeža še dovolj. Ali pride čas, in skoro pride,

le glejmo, da nas ne prehit, čas, ko tu ne bo prijetno, pa živeža tudi ne bo. Zima pride.

Mlada: Kaj je to, zima? Ali ste jo že videli, mati?

Stara: Ne, videla je nisem; ali slišala sem praviti, kakšna je; strašen čas, strašen mraz.

Mlada: To pa že vem, kaj je mraz. Ko sem bila iz gnezda, pa je nekđaj deževalo ves dan, pa mi je bilo mraz, kar tresla sem se od mraza.

Stara: O to ni še nič; ko pride zima, je tak mraz, da vse poka. Pa živeža nikjer nič; muhe, metulji, komarji, vse poginilo od prehudega mraza. Zato moramo, ko se bliža tisti hudi čas, poiskati druge, gorke kraje, kjer je živeža dovolj.

Mlada: Vi ste bili že tam, kaj ne?

Stara: Trikrat že. To je dolga pot, pa čez morje moramo.

Mlada: Kaj je to, morje?

Stara: To ti je strašno velika voda, da se ji ne vidi od konca do kraja.

Mlada: Če je v tistih krajih tako lepo in prijetno, kakor pravite, zakaj pa ne ostanete tam? Zakaj pa pridete zopet nazaj?

Stara: To ti je pa reč, ki ti je ne morem pojasniti in razložiti. Sama ne vem, kako je to; ali ko pride tisti čas, pa nas kar obide neko čudno hrepenenje, da moramo kar nazaj! Ta kraj mora biti vendar naša prava domovina.

Mlada: Prav radovedna sem, kako bo to.

Stara: Saj boš skoro izkusila vse.

Mlada: Ali se pa vse ptice selijo tako, kakor me lastovice?

Stara: Ne vse; nekatere ostanejo tu čez zimo, kjer se jim seveda včas, silno hudo godi. To so take, ki živé bolj o zrnju, na primer vrane, vrabci ...

Mlada: O vrabci, te pa dobro poznam, pa nič jih prav ne maram.

Stara: Zakaj ne?

Mlada: Sama prav ne vem, zakaj. Menda zato, ker so tako predrzni in sitni. Pa lepi tudi niso vrabci, nikakor ne. Pa kako letajo! Tako okorno, pa tako hitro opešajo! Če primerjam lastovico z vrabcem, zdi se mi tako nekako gosposka, tako šibka, vitka in gladka. Pa kako letamo lastovice! To je pravo veselje, kako se sučemo in smučemo sem ter tja, pa ne utrudimo se nikdar. Zato menda nas imajo ljudje tako radi.

Stara: Ali ravno zavoljo naše lepote, ne vem; radi pa nas imajo res. Ne streljajo, ne lové in ne preganjajo nas, kakor druge ptiče.

Mlada: Vrabce.

Stara: Tudi vrabce. Zato se pa tudi ljudi nič ne bojimo; tako privajene smo in domače; pod njih streho iščemo zavetja in imamo svoja gnezda.

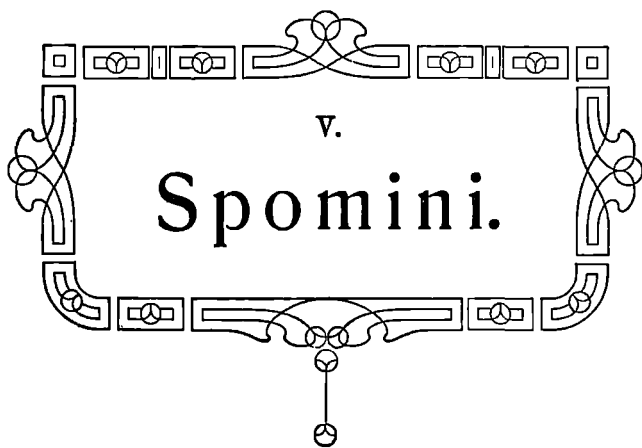
Mlada: Posebno naša gospodinja je kaj prijazna z nami, pa jaz se je tudi nič ne bojim.

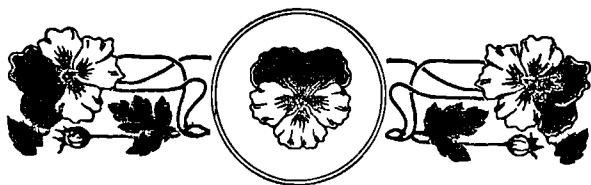
Stara: Prav praviš, da je prijazna z nami, pa dobra žena je. Ko se je bilo letos naše gnezdo malo pokvarilo, tako da se je bilo bati, da ne pade kar na tla, kaj stori žena? Hitro je vse lepo popravila in poravnala, da sem se ji kar čudila.

Mlada: Zato se bomo pa, ko se vrnemo, zopet naselile pod njeno streho.

Stara: Ti; jaz bom morala, če bom živa in zdrava, poskrbeti za drugo mesto. — Slišiš kričanje? Le hitro, pojdiva pogledat, kaj je!

dor dolgo živi, marsikaj doživi, ta več, ta manj; eden več veselega, drug več žalostnega. Sreče solnce nikomur vedno ne sije. Tudi jaz sem mnogo doživel in izkusil v svojem dolgem, črez navadno mero dolgem življenju. Črez navadno, mero dolgem, pravim. Ko se zamislim nazaj v davno minule mladostne dni ter se vidim tu med svojimi vrstniki in sošolci v Ljubljani in potem na Dunaju, kako lepa vesela družba! In zdaj, ko gledam okrog sebe, ko mi duša hrepeneča išče starih, ljubih prijateljev in tovarišev — tega in onega ne najde več. In med njimi je bilo toliko vrlih, blagih mož, ki so, le premalo časa, živeli in delali v čast in prid svoji domovini; prave zlate duše, kako se mi toži po njih! Le malo nas je še ostalo in še ti smo raztreseni po svetu!

Nekaj malo tega, kar sem doživel, hočem zapisati ter svojim čitateljem podati za primeček tej drobni knjižici, da ne bo predrobna. Predno pa začnem, zdi se mi potrebno, krepko in odločno poudariti, da bodo ti moji zapiski vsi resnični; vse se bo pripovedovalo tako, kakor se je godilo, ali recimo rajši,

kakor mi je ostalo v spominu. Nič izmišljenega, nič prenarejenega, da bi se lepše slišalo ali čitalo! Samo če je popolnoma resnično, je tako pripovedovanje kaj vredno. In tako bode moje. Pa še moram prositi svoje prijatelje, ki jih tako rekoč vabim na kosilo, naj ne pričakujejo, da jih pogostim s kakimi, Bog vé kako dragimi in slastnimi jedili; kosilo naše bo popolnoma domače, kakoršno je navadno v slovenski kmetijski hiši. Ali da naravnost govorim: Čitatelji moji naj ne pričakujejo, da jim bodem tu pravil kake, ne vem kako mične in čudovite dogodke. Takih nimam, izmišljati si jih pa nočem; to bi ne bilo pošteno. Še to me ne straši, ko si moram misliti, da bo ta pa oni, prebravši te vrstice, godrnjaje majal modro glavo, češ, da je vse to tako ničevno, tako otročje! Nič ne dé, pa bodi za otroke!

1. Moj kos.

Od nekdam sem imel veselje do ptičev. To nedolžno veselje me je spremljalo po življenju od mladih nog do sive glave, do današnjega dne. Otrok sem posebno spomladi rad pohajal in iztikal po našem gozdu, ne daleč od hiše. V mislih so mi bili samo ljubi ptički, kosi, penice in črnoglavke, ki jih je bilo tam mnogo po drevju in po grmovju. Vesel sem poslušal njih petje, pa gledal jih, ko so skakali in se izpreletavali od drevesa do drevesa, z veje na vejo. O ko bi hotel eden k meni prileteti! mislil sem si; saj bi mu nič ne storil; rad bi ga imel, tako rad, pa lepo skrbel bi zanj, da bi imel vsega dovolj, česar si želi tako ljuba živalca. Molil sem jim ročico,

pa klical jih in vabil s sladkimi besedami, ali vse zastonj! Bali se me niso ravno, ali prav upali mi tudi niso; mislili so si pač: Boljše tako. Tudi za črviča se niso zmenili, ki sem jim ga molil in ponujal; hrane so si dobivali sami do ostanka. Največje veselje pa mi je bilo, ko sem našel na kaki košatici ali v grmu skrito gnezdo, z jajčki ali pa mladiči. Če so bila jajčka, prišel sem, kadar sem le mogel, gledat, kako je starka čepela v njem, pa valila. Hitro se me je privadila, tako da se me ni ustrašila in izletela, ko sem se tiho približal. Pa sva se gledala, jaz njo, ona pa mene. Mislila si je pač: Tega malega človeka se mi ni bati; videti ni hudoben. Mene je pa veselilo, da mi tako zaupa; nič žalega bi ji ne bil storil za ne vem kaj na svetu. Ne samo to, branil bi jo bil, ako treba, na vso moč; boril bi se bil za njo z vsakim sovražnikom, seveda, ko bi ne bil veliko večji in hujši od mene! Kako veselje naposled, ko pridem enkrat, pa zagledam namesto jajček enoliko mladih ptičkov ali pa enega manj. Starke namreč ni bilo v gnezdu, ker je iskala hrane svojim otročičem. On ji je pa pomagal, kakor dober gospodar in oče; posebno prvi čas je moral biti kaj priden, ker je ona, dokler so bili mladi še majhni in goli, navadno čepela na njih in jih grela. Zda j se mu ni ljubilo, ker je imel toliko skrbi, in tudi utegnil ni peti kakor prej, ko je ona valila, on pa je kje blizu nje sedel in ji prepeval za kratek čas. Ko so bili po tolikem trudu mladiči že godni, da so mogli zapustiti svoje tesno gnezdece ter prosto letati po božjem svetu, bili smo srečni in veseli vsi trije, on in ona, ki sta se tako trudila in skrbela, in jaz, ki sem gledal, pa v skrbi sem tudi bil, in srečni in veseli so bili tudi mladiči, ki se jim je tako dobro godilo na svetu.

Ko sem bil že malo večji, zgodilo se je nekaj posebnega, v mojem otročjem življenju kaj imenitnega. Bil sem nekdam z materjo v bližnji vasi pri nekem sorodniku, bilo je po zimi, pa sem videl tam lepega črnega, zlatokljunega kosa, ki je tam prosto skakal po izbi. Čutil se je prav domačega in bal se ni nikogar. Tudi mene se je hitro privadil tako, da sem se igral z njim; še s kokošjo bi se ne mogel tako. Težko sem se ločil od njega in sklenil sem sam pri sebi, da ga hočem pridno obiskovati, kadar bode le moči. Seveda sem ga videl še večkrat potem, ali kaj, ker vendar le ni bil moj, da bi ga imel vedno pri sebi, da bi tudi tako skakal po naši izbi. To bi bila sreča!

In ta sreča mi je prišla. Ko sem bil že junak, „šolarček mlad“, hodil sem pridno in moško v šolo, ali po šoli sem smuknil, če se je le dalo, v svoj ljubi gozd. Nekega lepega pomladnjega dne najdem tu na košatici, to je na majhni smrečici, kosovo gnezdo; bilo je petero mladih. To veselje! Imeli so še „mišjo dlako“, kakor pravimo pri nas. Nič ne dé, bomo pa čakali, saj imamo čas. Tisto sem pa že vedel, kaj hočem. Ko so bili že godni, mislim si: Zdaj, ali pa nikoli! Vedel sem res, da ni prav, mladiče jemati iz gnezda, ali mislil sem si: „Enega se bo pa vendar smelo. Saj mu ne bo nič hudega pri meni; skrbel bom zanj ter pital in hranil ga kakor on in ona.“ Pa tudi ta misel mi je tešila vest: Saj ptiča ne znata šteti do pet; zapazila ne bosta, da je zdaj enega manj v gnezdu. Pa truda in skrbi bosta imela dovolj s štirimi, pa veselja tudi ne manj. Enega torej, ali katerega; da bo kos, ne kosovka, ki ne poje, pa tudi ni tako lepa. Tistega bom, ki je videti najbolj teman; ta bo najprej kos. Dolgo časa sem jih ogledoval in izbiral, pa oziral sem se

okrog in čakal, da ne bo starih kje blizu. Ko smo bili sami, pa naglo posežem ter zgrabim tistega, ki sem ga bil prej izbral z očmi. Roka se mi je tresla, ko sem sezal po njem; ali ko sem ga imel, tedaj pa hitro domov kakor tat, da bi me ne videla on in ona! Domá sem mu najprej naredil gnezdo; seveda ni bilo tako lepo in pripravno, kakor ga je imel poprej; ali za silo je bilo že. Gnezdo pa sem vtaknil v nekako leseno ptičnico, ki sem jo bil že prej zgradil, kakor sem vedel in znal. Zdaj pa hrane, kolikor moči take, kakoršno je imel domá pri svojih stariših. Posebno lahko mi je bilo, naloviti mu kobilic, ki jih je bilo vse polno po našem vrtu v travi. Iz začetka ni hotel odpreti kljuna; plašno me je gledal, češ, kaj mi pa hoče ta prikazen, ki je tako malo podobna mojim starišem! S časom pa se me je vendar toliko privadil, pa lakota ga je prisilila, da je zazijal, ko sem mu pomolil kobilico, ter jo pozobal. Zdaj je bilo vse dobro. Ko sva se bila slednjič popolnoma sprijaznila, vzel sem ga iz ptičnice, da je lahko prosto skakal po izbi. Črez nekaj časa pa sem ga že lahko s seboj vzel na vrt in ga tam izpustil, da je skakal po travi in si začel sam loviti kobilice, kar ga je kaj veselilo, pa mene tudi. Ko mu je bilo že bolj porastlo perje, upal si je že na nižje veje, potem pa vedno više in više po drevju. Če sem ga pa hotel pri sebi imeti, ni mi bilo treba drugega, kakor pripogniti se, pa ujeti kobilico; pa če je tudi nisem ujel, da sem se le pripognil in delal se, kakor bi jo lovil, pa je hitro, ko je to zagledal, prifrfral ter mi sedel najprej na ramo, potem pa z rame na roko, kjer je videl ali pa menil, da tiščim živalco v pesti. O lepem vremenu je ostajal ves dan na vrtu; zvečer pa je priletel na hišno okno. Če je bilo zaprto, pa je potrkal s kljunom,

da se mu je odprlo. Potem je pa šel na svoje staro mesto v kotu spat.

Skoro bi bil pozabil povedati še nekaj, kar mi je iz konca prizadelo mnogo preglavice. V vsaki pošteni kmetski hiši imajo mačko; tako smo jo imeli tudi pri nas. Bila je že precej priletna in, to se mora reči, prav poštena žival, ki je bila že ukrotila svoje hudobno nagnjenje do prepovedanih stvari. Ali to sem pa vedel že takrat, da gre mačka posebno rada na ptiče. Piščeta pri hiši se ne dotakne, to vé, da se ne sme; ali ptiča popasti, če se da, to ni nikjer prepovedano. Pa ptičje mesce ji gotovo tudi bolje diši kakor mišje; verjamem, in imenitno je tudi bolj. Tako je tudi naša muca iz začetka kaj poželjivo pogledovala mojega kosa; mislila si je: To-le bi bilo kaj záme. Poleg vse poštenosti njene ji ni bilo nič prav upati. Treba ji je bilo dopovedati, da tega ne sme. Ker bi pa bila beseda sama težko kaj zalegla, poskusil sem tako: V levo roko sem prijel ptiča ter ji ga kazal, v desni pa sem imel šibo, pa sem kolikor moči srdito oči obrnil zdaj v ptiča, zdaj v šibo, rekoč: „Vidiš, če se dotakneš tega, pa bo tá-le pela.“ In mahal sem s šibo, da je bilo groza. Muca je pa debelo gledala in vse je kazalo, da dobro umé, kaj hočem; saj je bila ne samo, kakor sem že rekel, poštena, bila je tudi kaj umna žival. Ali da si bolj zapomni in vtisne moj nauk, ponavljala sva ga večkrat toliko časa, da sem se lahko popolnoma zanašal na njeno poštenost.

Ker v zimskem času ni kobilic, ne drugega mrčesa ptičem za živež, treba je bilo mojega kosa navaditi druge hrane, take, ki jo je lahko zmeraj dobiti pri hiši. Kaj hitro se je navadil skoro vsake jedi, ki pride na kmetsko mizo. Napačno mislijo navadno ljudje, tudi učeni možje, ki pišejo o živalih,

da je treba ptiču zaprtemu dajati prav tiste hrane, kakoršne dobiva v prostosti. Jaz to iz mnoge izkušnje vem drugače. Naša kavka, to je vedno še tista, o kateri sem govoril v povesti „Janko Božé“, ne mara zdaj nič mesenega, ampak same močnate jedi; najljubši pa ji je beli kruh v mleku ali kavi pomočen, ali pa kruh s surovim maslom, kakor ga imajo otroci, posebno po mestih, radi; pije pa najrajša mleko. In takega kosila vendar ni dobivala na prostem. Pri vsem tem se počuti kaj dobro; zdrava je vedno in vesela, dasi je že priletna; imamo jo mi že kakih petnajst let. Na vrtu pred našo hišo so imeli ščinkovci mlade. Izpitali in vzredili so jih, kaj menite s čim? Zgolj s tistim belim kruhom, ki ga imenujemo mi „šartelj“, Dunajčani pa „Gugelhupf“. Najprej smo ga dajali starima; ko sta pa ona videla, da je hrana dobra, pitala sta tudi mladiče v gnezdu in tudi potem, ko so bili že iz gnezda. Pri tej priliki sem opazoval nekaj posebnega, nenavadnega pri ptičih. Navadno je ona, mati, posebno pridna in skrbna s svojimi otročiči; tu pa je bil on neutruden od zore do mraka; nje ni bilo včasi videti ves dan. On je pripeljal zjutraj svojo mlado, vedno lačno družinico pod okno, na katero smo jim polagali hrano, kakor sem rekel, samega šartlja; drugega niso marali. Zletel je na poličico pod oknom, nabral si hrane, kolikor je mogel, in potem je z njo otročičem, ki so ga čakali pod oknom, mašil vedno zijajoče kljunčke.

Če ni včasi našel hrane pripravljene, pa se je zaletel in butil v okno, češ, kaj pa to? Ali bom še dolgo čakal? Če je bilo pa okno odprto, je pa smuknil na hodnik in tam letaje čivkal, kakor bi prosil. Tako je bilo že dve pomladi in upamo, da bo še dalje tako. Razen ščinkovcev imamo na hrani, posebno po zimi, lepo število sinic in kovačkov, ki jim je treba vedno

skrbeti za šartelj. Nasproti pa so vrane in kavke zadovoljne s črnim kruhom; žgancev so pa že celó vesele. Tem živalim jaz posebno rad nosim hrane na cesto, kjer me čakajo sleherni dan, zato ker so tako miroljubne in dobrosrčne med seboj. Prileti jih, da je vse črno, na kosilo, ali nikoli nič prepira in odtrganja; vsaka gleda, da si hitro nabere, kolikor more, živeža, pa odleti in ga skrije kje v kakem kotu, da ga bo imela še za pozneje.

Zdaj se pa vrnimo zopet k mojemu kosu! Pri-povedoval sem, kako sem ga hranil. Tu bi pa utegnil kdo vprašati: Kaj pa, ko te ni bilo domá, ker si hodil v šolo; kdo je pa takrat skrbel za tvojega kosa? Pametno vprašanje; moj odgovor je ta: Skrbela je zanj moja mlajša sestrice Ančka, ki je imela mojega kosa skoro tako rada kakor jaz. Kakor je videla mene, tako je delala ona z njim. Na to stran sem bil lahko brez skrbi.

Ali prišel je čas, ko je bilo treba odriniti v Ljubljano v šolo. Šel sem rad; ali kaj pa početi z ljubim kosom? S seboj vzeti ga, to sem pač videl, da se ne dá. Ali ločiti se od njega, to mi je bilo pa tudi težko. Vendar kaj sem hotel? Moral sem ga pustiti, seveda v dobrih rokah. Na to stran nisem bil v skrbeh. Na Ančko sem se lahko zanašal, da bo skrbelala zanj, kakor mati za svoje dete; vendar sem ji ga še posebno toplo priporočil. Nato sem se lepo poslovil od matere, ki so si, podajaje mi desno, z levico brisali solzne oči. Meni je bilo tudi hudo; ali držal sem se junaško; le jokati se ne! In potem sva oddrdrala z očetom proti mestu; mudilo se je že v šolo.

Prišli so božični prazniki, pa pridejo oče z vozom póme, da me vzemó na počitnice domov. Vprašal sem jih seveda, kako domá. Vse zdravo, mati in

sestre. Še eno vprašanje mi je bilo na jeziku, po mojem kosu; ali ni mi hotelo prav iz ust. Nekaj časa sva molčala oba; nato rekó oče skoro žalostni: „Veš, Jožek, nekaj žalostnega ti moram povedati: svojega kosa ne najdeš več živega domá. To je bilo tako: Neki večer je v hudem mrazu priletel na okno. Ančka mu odpre, kakor po navadi, pa ker je menila, da ga hudo zebe, dela ga je na vročo peč, ne vedoč še, da se to ne sme. In to je bilo ubogemu kosu v pogin in konec.“

To je bila prva nesreča, ki me je zadela v mojem življenju, moja prva bolečina; žalibog ne zadnja!

Otročje vse to, kaj ne? prav otročje; bo pa prihodnje nekoliko bolj možko.

2. Martin Ivanetič.

Učiteljski stan, važen stan, težek stan, še vse premalo spoštovan. Dober učitelj je poseben dar božji. Z veseljem in hvaležno se ga spominja, kdor ga je imel, še v poznih letih. Jaz sem imel s svojimi učitelji posebno srečo; ali pa tudi oni z menoj, ne vem. Med njimi so pa eni, ki jih hranim posebno v hvaležnem spominu. Izmed teh je bil eden moj učitelj v tretjem, zdaj bi rekli četrtem razredu ljudske šole v Ljubljani. Iz tega razreda se je šlo naravnost v latinsko šolo ali gimnazijo. Bil je mož domá tam doli od hrvatske meje, iz Bele krajine. Ime mu je bilo Martin Ivanetič, Bog mu daj dobro! Ime Ivanetič ima še zdaj záme nekako posebno prijeten glas, kar je dobro znamenje za moža, ki že zdavna počiva v hladni zemlji od svojega trudapolnega dela.

Ko pravim dober učitelj, pa ne mislim takega, kakoršnega misli in si želi navadno deček, ki s svojo torbico stopica prvič v šolo, boječ in plašen, kakor mlada srna, in kakoršnega si ga misli in želi svemu sinku marsikatera skrbna, mehkosrčna mamica: takega namreč, ki je vedno sladak kakor med z otrokom, vedno lepo govori z njim ter ga prijazno z mehko ročico gladi in boža po licu; ki nikoli ne graja, vedno le hvali, nikoli hude besede ali pa celó kazni! Tak dober mož ni bil naš Ivanetič; skoro bi rekel, narobe tak je bil. Že postava njegova ni bila taka, da bi se bil z njo v prvem pogledu prikupil otroku. Bil je velik, tršat mož, ne kaj prijaznega obraza; tudi glas njegov ni bil meden. Bil je prej osoren ko prijazen. Pa nagel je bil mož, včasih malo prenagel; potrpežljivost ni bila glavna čednost njegova. Stvarjen je bil videti prav za strah porednim otrokom; ali tudi pridni se ga je moral bati: v desni pesti — in kaka pest je bila to! — če je ni potreboval za kaj drugega, je držal vedno, kakor kralj svoje žezlo, palico, ali recimo paličico, kakor jo imajo posebno po mestih, da z njo prah iztepavajo iz obleke. V tistih časih so jo pa rabili tudi v šoli, da so z njo iztepavali trmo, porednost, lenobo in druge napake iz otrok. Ti časi so minili in dobro, da so minili. Ali tisti čas se ni nihče spotikal nad tem, da palica poje po šolah. Mislilo se je sploh, da učitelj ne more izhajati drugače. Naš gospod Ivanetič so jo pridno rabili in vihtili. In vendar dober učitelj? Dà, dober učitelj in dober človek! Dober človek, ko se ga je vse balo? Dà, bali smo se ga — pa radi smo ga imeli vsi! Otrok, če ni čisto pokvarjen in popačen, precej vé, kdo ga ima rad, bodi še tako oster z njim; kdo ga ima rad, pa kdo si prizadeva koristiti mu ter kaj dobrega napraviti iz njega.

Tako smo vedeli in čutili tudi mi, da nas ima ostri učitelj rad, da si prizadeva na vso moč, da se dobro učimo in da bomo kdaj kaj prida v življenju. Pod Ivanetičem smo se res dobro učili. Učiti je znal mož kakor malokateri. Umel je dajati svojim učencem v vseh naukih trdno podlago, in to je poglavitno. Na tako podlago se dá potem dobro zidati. To smo pozneje videli, kar nas je bilo njegovih učencev, v latinskih šolah. Pa še nekaj drugega je mož umel, kar je pri učitelju posebno imenitno in pa težko. S svojimi učenci ni ravnal z vsemi enako, po enem kopitu; vedel je, kako je treba prijeti tega, kako onega. Grajati je znal, kjer je bilo treba, prav na debelo. „Pošlji osla križem svet, nazaj ti pride uhat ko pred,“ ali pa: „Martin v Zagreb, Martin iz Zagreba,“ to mu je šlo kar tako samo iz ust. Ali znal je tudi pohvaliti in povzdigniti mladega človeka in ga osrčiti, kjer je videl boječnost, pa dobro voljo. To je pokazal tudi pri meni in za to sem mu še zdaj iz srca hvaležen. To je bilo tako.

V tistem času je tudi v ljudskih šolah po mestih pri nas gospodovala nemščina. Po nemško se je poučevalo, po nemško izpraševalo in odgovarjalo. V naši domači šoli smo se tudi učili nemščine; učili smo se je, ali naučili malo. Lahko si je torej misliti, da mi je bilo malo tesno pri srcu, ko sem, prvič poklican, moral vstati iz klopi ter iti na sodbo, ostro sodbo. Kako sem se odrezal, ne vem; to pa vem, da sem se nekako osrčil precej, ko sem začel govoriti, tako da se mi niso preveč hlačice tresle, kakor bi bil kdo mislil. Tu se je pa zgodilo nekaj čudovitega: Ko sem bil pri kraju s svojo učenostjo in modrostjo, pa me prime moj ostri sodnik s svojima krepkima rokama, postavi me na oder, kakor skledo na mizo, obrne me proti učencem ter zagrmi: „Poglejte tega-

le fanta, ki je prišel s kmetov; pa kako zna! Vi pa —“ in nato jih začne zmerjati in oštevati, kakor je znal samo on; prava toča se je usula nad uboge poslušalčke. Nato pa me potrepnje s tisto svojo težko roko po glavi, rekoč: „Majhen fant, pa velik mož.“

Videl je namreč mož mojo dobro voljo in mojo pridnost; precej je spoznal: tega-le je treba malo povzdigniti in osrčiti, pa bo šlo. Blagovoljno mi je izpregledal moje napake, katerih je bilo gotovo mnogo, pa pohvalil, kar je bilo dobrega. Tako je bil začetek srečen; dobro potegniti je treba, potem že gre. Ko bi me bil pograjal, kar bi bil gotovo tudi lahko storil, oziraje se samo na moje napake, Bog vé, kaj bi bilo potem postalo iz mene.

To je bilo eno, ali potem se je zgodilo nekaj drugega, za kar sem mu prav tako, če ne še bolj hvaležen. Mož je posebno ostro pazil na to, da je bilo v šoli vse mirno in tiho kakor v cerkvi. Prepovedano je bilo celó „zvoniti z nogami“, kar tako radi delajo posebno živi otroci, ki jim je sitno, vedno mirno in modro sedeti, kakor stari možje. Tisti, ki je sedel prvi v klopi, je bil nekak čuvaj in je moral paziti na to, da je bilo vse mirno in redno v njegovi klopi. Taki mladi čuvaji in pazniki pa se lahko prevzemó, oblastni postanejo in nadležni ter radi prenatančno in preostro izpolnjujejo svoje dolžnosti. To je človeška slabost, s katero imamo radi potrpljenje. Ali grdo pa je, ako ima človek, bodi mlad ali odrastel, pravo veselje, če more ovaditi in zatožiti človeka. Posebno grdo pa je to pri šolski mladini. Tako hudobno človeče ni vredno, da sedi v človeški družbi. Da je bil tak moj čuvaj ali nadzornik, ali kako bi ga imenoval, tega ne rečem; Bog ne daj, da bi mu morebiti delal krivico, dasi sodim še zdaj, da me je zatožil prav po nepotrebem. Ker

sem bil majhen deček ter nisem do tal segal z nogama, sem res nekaj malo „pozvonil“, pa me je hitro zatožil. Kdor je pa bil zatožen, moral je hitro vstati ter iz klopi pred sodnika! Vedel je precej, kaj ga čaka. Desnico je bilo treba iztegniti ter čakati, da pade na njo ena ali dve, če ne več pri posebno velikem hudodelstvu. Tako se je godilo zdaj tudi meni, ubogemu grešniku. Pot iz klopi do sodnjega stola ni bila dolga, ali hoja mi je bila težka, kakor malokatera pozneje. Ne, da bi se bil bal tiste telesne bolečine, ki me je čakala; tako mehkužen nisem bil ne tedaj, ne pozneje. Ali sramota, sramota! Vsaj meni se je zdelo kaj sramotno, tepenemu biti. Do tega časa se te ni dotaknila, ne domá, ne v šoli, šiba ali palica, tudi ne srdita, trda roka; in sedaj! Take misli so mi šle po glavi, ko sem se bližal svojemu sodniku. Pisal je ravno, zraven njega pa na desni strani je ležala tista strahovita paličica, ki jo bom zdaj okusil tudi jaz. Ko pridem do njega, stisnem vkup zobe, pa krepko iztegnem in mu pomolim desno roko, mož pa piše dalje ter se ne zmeni záme. Nekaj časa čakam tako; ko se pa nič ne gane, ko mož ne pravi ne bev, ne mev, mislil sem si: Storil si svojo dolžnost; nadležen ne bodi, pa pojdi mirno, odkoder si prišel. Še malo postojim — roko sem bil že prej nazaj potegnili — nato se obrnem in grem v klop na svoje mesto. Moji sošolci so pa debelo gledali, češ, kaj takega še ni bilo.

Povedati ne morem, kako hvaležen sem bil možu, da je tako ravnal z mano. Videl me je prav dobro; ali vedel je tudi, da tu ne velja palica. Vse ni za vsakega. Kar enemu koristi, to morebiti drugemu škodi. Meni bi bila palica gotovo škodila; storila bi me bila trdovratnega in trmastega. Šiba novo mašo poje, pravi slovenski pregovor; ali s tem pa ni rečeno:

Le pridno pretepaj otroka, da bode kaj iz njega! Šiba je neumna, pametna pa bodi roka, ki jo drži. Če ne opraviš nič z dobro, ali pa tudi z ostro be-sebo, potem poskusi v božjem imenu s šibo! Še vola ali konja izpridiš z nepremišljenim tepežem. Toda konec pridige!

Rekel sem, da se me ni dotaknila šiba ali palica, ne domá, ne v šoli. To je res, ali nekdam je pa vendar malo manjkalo. Bliskalo se je in grmelo, ali strela pa vendar ni udarila. To je bilo pa tako. Mati so mi bili ostro prepovedali shajati se in igrati z nekim fantom iz bližnje vasi, kaki dve leti starejšim od mene. Bil je na slabem glasu, po krivici; tega sem bil tedaj prepričan in sem še zdaj. Oduren je bil res in trmast, ali hudoben ni bil. Nihče ga ni imel rad, tudi lastni stariši ne. Njemu je pridno palica pela; tepel ga je, kdor je utegnil, in to je storilo, da je bil le še bolj oduren in trmast. Meni se je v srce smilil; večkrat mi je bridko tožil, kako hudo se mu godi. Kadar sem le mogel, smuknil sem k njemu, ko je pasel. Pa sva sedela ter se pogovarjala in modrovala; živinica se je pa lepo mirno pasla pred nama. Ali materi, ko so zvedeli za najino prijateljstvo, to ni bilo po volji; bali so se, da bi se ne pohujšal njih Jožek. Prepovedali so mi torej, kakor sem že rekel, da se ne smem nikakor več družiti s tistim hudobnežem. Da ni hudoben, kakor ga sodijo vsi, tega jih nisem mogel prepričati; prepoved je veljala. Ali enkrat me je premagalo usmiljenje; nisem si mogel kaj, šel sem zopet k njemu. Ko pridem čez nekaj časa domov, me vprašajo mati — bili so v veži, jaz pa še na dvorišču pred hišo — tako nekako čudno, kje sem bil. Jaz pa povem resnico; lagal se nisem nikoli, za to sem bil premoški. Zdaj je bil pa ogenj v strehi. V sveti jezi

zgrabijo šibo, ki je bila za živino, pa nad me! Zdaj te bom pa! — Ti! — Ali ne boš tekel? — Ti! Roka z grozovito šibo jim omahne. To je bilo pa vendar že preveč! Otrok, ki ne beži pred šibo, taka trma! Kaj se hoče s tako svojeglavnostjo! Obrnejo se ter gredó zopet nazaj v vežo s svojo šibo, ki je bila menda res samo za živino, ne pa za otroke.

Zdaj pa je čas, da se vrnemo zopet k našemu Martinu Ivanetiču. Imel je mož tudi svoje slabosti, kakor jih imamo vsi, vsak svoje. Ali učitelj je bil, da malo takih. Njegovi nauki so se krepko ukoreninili v mladih glavah in srcih ter so ostali tudi še v poznih letih. Poučevati je znal, pa dober človek je bil, ki je ljubil mladino. Samo dober človek more biti dober učitelj. Kdor nima te lastnosti, naj se rajši poprime kakega drugega stanú; za učitelja ni ustvarjen.

Tako, kakor jaz, so sodili in še sodijo, kolikor jih je še ostalo, tudi drugi njegovi nekdanji učenci. Prigovarjali so mi večkrat, ta in oni, naj postavim možu v svojih spisih nekak spomenik, češ, da to je moja dolžnost. Te dolžnosti sem si bil pač v svesti; ali prave priložnosti, da bi jo izpolnil, ni bilo do sedaj. Naj bodo torej te vrstice nepozabnemu učitelju majhno znamenje moje velike hvaležnosti!

3. Moj boben.

Kakor male deklice najraje pestujejo punčke, tako dečki, posebno po mestih, najbolj ljubijo vojaške igre; vojake igrati, jim je najljubša zabava. Čaka, če tudi iz papirja, na glavi, bridka sablja, lesena, za

pasom, pa puška, ki ne poka, na rami — ali je svet že videl takega junaka? Za potrebno ropotanje, če ni drugega, je dobra vsaka kuhinjska posoda, da le prav po turško bobni in ropoče. Jaz pa sem v tistih letih imel — še zdaj se ga z veseljem spominjam — prav pravcati boben, prav kakor vojaški, samo da je bil seveda manjši, moji velikosti primeren. Kako sem se ponašal z njim, raca na vodi! Pa razbijal sem po njem rom pom pom, rom pom pom! da je bilo pravo veselje, meni vsaj; ali pa tudi drugim, ne vem. Vendar so imeli blago potrpljenje z menoj in mojim bobnom. Razbijal sem, pravim, po njem; to ni prav rečeno. Hitro sem se naučil, ker sploh nisem bil neroden, dobro bobnati, prav po vojaško; to tem laže, ker sem stanoval blizu cesarske vojašnice in sem torej imel dovolj priložnosti, slišati in tudi videti, kako se bobna. Težko sem čakal, da pridejo velike počitnice, ko pojdemo domov, pa bomo bobnali po vasi, da bo vse zijalo. Kako da ne? V mestu so ljudje že razvajeni, ali na kmetih — tam je mnogo ljudi, ki še v svojem življenju niso slišali ali videli bobna, posebno pa ženske! Pa moji nekdanji sošolci!

V naši vasici sta bila soseda, ki sta živela od nekdanj v sovraštvu in prepiru, kar je bilo vsem drugim mirnim ljudem silno neprijetno. Posebno pa gospodinji se nista mogli videti, da bi ne bilo klepetanja. Žensko sovraštvo je menda še hujše ko moško. Pa tudi moža sta si bila gorka; ali onadva se nista prepirala samo z jeziki, ampak tudi s hujšim orožjem. Tega sem bil nekega dne sam priča. To je bilo tako: Eden, naš bližnji sosed, je delal na vrtu pred hišo, drugi pa nekoliko niže na njivi. Kako se je bil vnel prepir, ne vem; prišel sem bil zraven, ko je bil že prikipel do vrhunca. Pa še to moram prej omeniti. Naša teta so imeli tisti čas nekak

opravek na našem vrtu, nekako v sredi med njima. Kar vidim, kako se gorenji mož spusti v dir doli nad svojega nasprotnika, z vilami v desnici. Teta pa, ko to vidijo, njemu naproti ter ga prestrežejo z razpetima rokama, kakor bi ga hoteli objeti: „Rosin, bohaaa!“ Jaz pa v smeh! Ali bilo je pa tudi res smešno. Rosin ali rusin namreč se pri nas pravi rjavkastemu volu in mož je bil tudi rjavkast; z „bohá!“ pa se veli volu ali kravi, posebno ko teče, da naj se ustavi. Jaz sem se smejal na glas; mož pa, če se ne motim, tudi; seveda on natihoma. Roka z vilami mu omahne, mož se obrne in korači počasi nazaj. Jaz bi še zdaj stavil, da se je res smejal; saj je bil sicer dober in pameten človek.

Nato je bilo več časa mir v naši vasici. Mene pa sili vselej smeh, kadar se spomnim tega dogodka; kaj takega si človek še izmisliti ne more, ko bi hotel. Ne samo jaz; smejal se je še vsak človek, kateremu sem to pravil.

Kakor so tedaj naša teta končali moški boj, tako sem jaz nekoliko pozneje konec storil ženskemu prepiru. Ko sta zopet enkrat začeli klepetati in regljati, kar šine meni čudna misel v glavo. Misel tu ni prava beseda; mislil prav za prav nisem nič; gnala me je neka notranja sila, da zgrabim svoj boben, ga oprtim, vzamem tolkača ter skočim tako opravljen med razjarjeni ženski. Pa začnem nabijati in udrihati po bobnu, da je dajal glasove od sebe, kakor nikoli poprej. Čim hujše regljanje in klepetanje, tem krepkejšo moje bobnanje, tako da ni bilo čuti grmečega Boga, kakor pravimo pri nas. Pa ljudje so pritekli na tak dirindaj, kakoršnega do tistega dne ni še čula naša vasica in ga menda tudi ne bo. Smejali so se, pa migali mi z rokami: Le še, le še! Posebno pa moja teta. Na zadnje moj boben usapi

ženski gri; najprej umolkne ena, potem še druga; premagani in osramočeni se napotita vsaka v svojo hišo. Jaz pa, zmagalec, iz samega veselja še enkrat prav krepko udarim po svojem ljubem bobenčku, ali kaj je to? Glasú ne dá več od sebe. Od presilnega nabijanja mu je bila počila napeta telečja ali jančja koža; zaceliti se ni dala. Žal mi je bilo seveda za moj boben, ki sem bil tako ponosen z njim; ali v tolažbo mi je bila misel, da je kaj dobrega storil pred svojim koncem.

Kmalu potem je bilo treba zopet odriniti v mesto v šolo. Ko sem prišel drugo leto zopet domov na počitnice, ni bilo več treba z bobnom mirú delati med sovražnima sosedoma. Eden je bil tako pameten, da se je prostovoljno umaknil; prodal je svojo kmetijo ter se naselil tam doli nekje na Dolenjskem. To nam je bilo vsem prav kamen od srca. Mirno je zopet gledala vasica z griča doli po prijazni dolinici.

To je zgodovina mojega bobna. Takrat sem si v svoji otročji preprostosti domišljaval, da je tudi on nekoliko pripomogel, da sta se zopet mir in sprava naselila v našem kraju. Zdaj bi si ne upal trditi kaj takega; vendar mi je moj boben ostal do današnjega dne v prijaznem spominu. Bil je moj prvi in zadnji. Potem nisem ne samo nosil nobenega več, tudi hodil nisem za nobenim; visokošolci smo bili v tistem času še prosti vojaštva. Zdaj pa naredé vsakega, da ga je le količkaj možá, za vojaka junaka, ki s puško na rami, z glavo po koncu, ponosno stopa za ropotajočim bobnom, ako treba tudi v krvavi boj!

4. Pikin Jožek.

Človeška družba je sestavljena iz mnogovrstnih stanov; eni so bolj, drugi manj imenitni, potrebni pa so menda vsi, če tudi ne enako. Za moje mladosti smo imeli razen sedanjih še en stan, ki so ga pa pozneje odpravili, češ, da ga ni potreba, in škoda ga tudi res ni. Ta stan je bil — beraški stan. Beraškega stanú po postavi ni več; da pa ni več beračev, to se ne more reči. Berači so še, zlasti po mestih, ali le bolj na skrivnem. Beračijo pa tudi taki, ki jim delo mrzi, pa bi vendar radi dobro živeli. Taki niso vredni usmiljenja.

Čudno se bo menda komu zdelo, da govorim o beraškem stanú; jaz pa menim, da se sme res tako govoriti, če tudi nočem reči, da se je mogel beraški meriti z drugimi stanovi, na pr. z gosposkim, kmetским ali kakim rokodelskim. Kdor je bil preslab, da se ni mogel preživljati sam in ni imel nikogar, da bi mogel ali hotel skrbeti zanj, vzal je beraško palico v roko, malho čez ramo, pa je šel po svetu s trebuhom za kruhom. To je bila njegova pravica, ki mu je ni nihče kratil. In kamor je prišel, niso ga gonili od praga; rado se mu je dajalo po zmožnosti. To si je štel vsak za dolžnost in beraško življenje ni bilo najslabše življenje.

Tu se spominjam nekega dogodka, ki ga pa nisem doživel sam, ampak moj prijatelj Levstik — tudi on biva že dolgo na onem svetu. O tem možu bomo, ako Bog dá, govorili še pozneje. Neko popoldne sva koračila po cesti iz Lašč, kamor sva nekdam oba hodila v šolo, on nekoliko pred menoj, v Retje, kjer je bil domá. Ko sva bila nekako sredi pota, pa mi migne z roko na desno stran ceste in reče: „Vidiš, tú-le doli za sečjo sta ondan, ko sem šel po

cesti domov, v senci ležala berača in se pogovarjala. Pa reče eden: Veš, prijatelj, najin stan ni še tako napačen; živi se in ne slabo. Nato tovariš: Napačen ni ravno najin stan, samo ko bi bil malo bolj imeniten! Pa se človek ne smeja, ko kaj takega sliši! Še imeniten bodi beraški stan, drugega nič!“

Ti možje z beraško palico v roki pa niso bili čisto brez koristi ljudem, od katerih so živeli. Potujoč po deželi, so; ko ni bilo še toliko časnikov kakor sedaj, prenašali razne novice in izročena jim poročila od kraja do kraja. Pa dobro so poznali svoje hiše, kje so radodarne in kje skope gospodinje; pa molčali tudi niso. One so hvalili, kamor so prišli, te pa so raznašali po deželi. Naša hiša, to smem pač reči, ne da bi jo hvalil, je bila pri njih posebno v čislih. Ustavljali so se radi pri nas in prenočevali. Vedel je vsak, da dobi svojo večerjo, posteljo, če tudi v senu ali slami, zajutrak in še povrh nekaj darú v malho. Jaz sem bil vselej vesel, kadar je prišel kateri; bilo je zopet kaj novega. Vesel sem jih bil, pravim, ali ne vseh enako. Bili so namreč troji; eni so samo molili, drugi peli in tretji so pripovedovali razne narodne pripovedke. Ti so mi bili najljubši in tudi moji sestrici. Zvesto sva jih poslušala, pa zapomnila si vse skoro od besede do besede. Potem sva si pa pripovedovala; pa Bog ne daj, ko bi bil jaz kaj malo drugače zavil; hitro mi je segla v besedo: Ne tako; tako! Jaz pa njej tudi tako.

Dejal sem, da so možje dobivali svojo večerjo. To je bilo navadno; eden pa je bil tako moški, ali kaj je bilo, da ni hotel večerje; samo lonec, pa vode, drugo je vzel iz svoje malhe za žgance. Lonec je pristavil k ognju, kjer se je kuhala nam večerja. Pa mešal je s kuhalnico, kakor gre; jaz sem pa stal in gledal. Ko je bila jed gotova, dejal jo je v skledo

in zabelil. Potem si je pa, sedé na klopi pri peči, s skledo na kolenih, lepo zadovoljno privoščil božjega darú. Jaz sem pa zopet stal in gledal; dobro mi je delo, ko je šla možu jed tako v slast. Ali kaj mož stori enkrat? Privoščil je tudi meni kaj dobrega. Prav krepko zajme, pa mi pomoli žlico nakopičeno in mi migne z očmi, naj vzamem in jem, dobro je. Jaz pa, ne da bi posegel po žlici, se obrnem v stran. Dasi otrok, vedel in čutil sem dobro, da to ni lepo. Vzeti je bilo treba, pa jesti, če tudi ne s posebnim veseljem. Mož ni rekel nič; ali pogledal me je tako nekako čudno, kakor bi hotel reči: Oj ti mali prevzetnež ti, od mene nočeš nič, ker sem berač; le čak! — — To pa ni bilo prav tako; ni mi prevzetnost branila, ampak nekaj drugega: njegova malha. Ta ni bila kaj snažna. Ni čudno; „vanjo je deval moko in mast, vanjo je deval, kar je prejel,“ kakor pravi tista Levstikova pesem. In iz té malhe, to sem videl, je bil vzel moko in mast za svojo večerjo. To se mi je gnusilo, da se nisem mogel premagati; upam torej, da tega mojega dejanja ali nehanja ne bodo drugi tako ostro sodili, kakor ga je tisti starček. In ko bi mu bil tudi povedal, kaj me moti, menim, da bi ga tudi s tem ne bil potolažil; razžaljenje bi bilo ostalo.

Zdaj je pa že zadnji čas, da se spomnimo Piki-nega Jožka, ki že dolgo časa čaka, da se zmenimo zanj. Pikin se je imenoval zato, ker so dejali njegovi materi Pika, menda ker je bila pikasta. Domá je bil v Ribnici, prijaznem trgu, ne daleč od Lašč. Kak navaden berač Pikin Jožek ni bil; sam se je ponosno imenoval generala vseh beračev. In tako se je tudi nosil. Trpel ni, da bi kak berač prosil in nadlegoval družbo, v kateri je bil on. Ko je kateri odprl vrata, skočil je hitro, podaril mu krajcar

in nato ga je obrnil in porinil skoz vrata: Hodi z Bogom! To sem večkrat videl sam. Pohajal je samo po večjih vaseh in trgih, najljubše pa so mu bile naše Lašče. Tu se je pa ustavljal, in vselej za več časa, samo pri Drakslerici. Drakslerica, ali kakor se ji je sploh dejalo, gospa Drakslerica, je bila vdova po nekdanjem zdravniku v Laščah, prijazna, malo grbasta žena, in je imela gostilno ob cesti konec vasi. Gostilna je imela dve sobi, eno večjo za kmete in voznike, ki so se posebno radi ondi ustavljali, in pa eno manjšo za gospodo. V tej so se zvečer zbirali gospodje uradniki, včasih tudi gospod kaplan, učitelj in o počitnicah nekaj študentov iz Ljubljane ali pa z Dunaja. Pa dobra volja je bila vedno v družbi. Pikin Jožek seveda je imel svoj sedež v veliki sobi med navadnimi ljudmi, ki jih je kratkočasil s petjem, piskanjem in raznimi šalami, katere je znal uganjati kakor malokateri. Prosil ni darov, kakor drugi navadni berači. Jemal je samo denar, pa ne kar tako, vbogajme; vse si je zaslužil. Petje njegovo ni bilo kaj lepo in prijetno; njegov glas je bil nekoliko podoben glasu starega petelina; ali krepak pa je bil in dosti dober za njegove, največ šaljive pesmi. Tudi piskanje njegovo ni bilo za razvajena ušesa. Piščali je imel dve, eno za navadne, drugo za kake posebne priložnosti. Jaz ne morem reči, da bi bil našel kaj posebnega razločka med njima. Vselej je najprej malo zapiskal, potem košček pesmi, nato zopet piskanje itd.; na zadnje pa je krepkeje zagodel in tudi rad malo poplesal. Pel je po starem krajcarju pesem; dve pa je imel, ki ju je pel samo po grošu, kakor bomo videli malo pozneje. Zlagal je tudi sam pesmi, besede in napev.

Dejal sem, da je hodil samo po trgih in večjih vaseh, kjer gre ljudem malo laže krajcar izpod palca;

ali v Ribnico, kjer je bil rojen, ni smel, in to ga je hudo bolelo, zlasti zato, ker ni mogel k svoji stari materi. Zložil je bil namreč zabavljivo pesem na svoje rojake in sosede Ribničane, pa so mu ostro prepovedali, da ne sme nikdar več pod „ribniški zvon“; gorjé mu, če se prikaže! To je bila ena tistih dveh pesmi, ki ju je pel samo po višji ceni, pa še ne rad. Prosití ga je bilo treba vselej; in začel jo je samo, ko se je prej dodobra prepričal, da ni kakega Ribničana blizu. Te zabavljice imam še nekoliko vrstic v spominu, ali zapisal jih ne bom, da se morebiti ne zamerim poštenim Ribničanom, kakor se jim je zameril Pikin Jožek. Druga pa je bila Levstikova, vsaj besede. V tistem času so bili nekako iznova ustanovili občine ali srenje po deželi. Novo izvoljeni župani — kdo bi jim zameril? — so bili nemalo ponosni in oblastni. Čutili so svojo čast in hoteli, da jo čutijo tudi drugi. To je bilo kaj za Levstika. Zložil je zabavljico na te oblastnike, zapisal jo in, kakor je pravil, izgubil jo je nalašč nekje na potu, naj pride že komurkoli v roke. Kdo jo najde? Pikin Jožek. To je bilo kakor nalašč. Ali je bilo vse res tako, za to bi ne zastavljal svoje besede; vseh muh polna sta bila oba. Naj je prišla zabavljiva pesem kakorkoli že Pikinemu Jožku v roke, gotovo je to, da ji je on zložil napev in da jo je pel, kakor sem že rekel, samo po grošu. Dejal je namreč, da je teden dni popoldne ležal v senci za sečjo, da se je je naučil iz glave, in potem zopet toliko časa, da ji je izmislil primeren napev, kakoršnega je vredna taka pesem.

Neki večer smo sedeli zopet lepo v božjem strahu pri Drakslerici: v gosposki sobici poleg drugih Levstik in jaz in pa še neki imeniten mož — župan iz Škrlovice. V veliki sobi pa je, kakor po navadi, v kotu za veliko mizo sedel in svoje može kratkočasil Pikin

Jožek. Vrata med sobama so bila navadno odprta tako, da smo tudi mi slišali, kar se je vršilo v oni izbi. Kar mi šine neka hudobna misel v glavo. Vstanem, pa grem k Pikinemu Jožku ter mu rečem, naj nam zapoje tišto o županih, položivši predenj na mizo svoj groš. Mož pogleda najprej denar na mizi, potem pa po strani v gosposko sobo, kjer je sedel strašni škrolovski župan. Jaz mu prigovarjam in prigovarjam, naj se nič ne boji; vse ni nič pomagalo. Nato pa grem in začnem obdelovati samega župana; dobrikam se mu, kakor gre takemu možu, in mu prigovarjam, naj bo pameten in dovoli, da se poje tista prepovedana pesem; Levstik mi je pa pomagal. Dolgo se je mož krčil in branil, pa grozil se je: „Ko bi v pest dobil tistega, ki je zveržil to neslanost, kar kosti bi mu zdrobil!“ Ko bi bil vedel, da tisti hudodelnik sedi poleg njega, lepo govori z njim, pa se mu smeje na skrivnem! Na zadnje se je vsemu omizju vendar posrečilo omečiti moža, da je dal, če tudi mrmraje in godrnjaje, svoje privo-ljenje. Pesem se je pela, in reči moram, nikoli prej tako dobro, nam vsem na veliko veselje.

V tistem času je Pikin Jožek imel kakih šestdeset let, pa stopi neki večer pred ogledalo, ki je viselo na steni; ogleduje se in ogleduje, pa začne javkati in tožiti: „Oj Pikin Jožek, Pikin Jožek, kako si bil ti nekdanj lep!“ Pa se mu solzé uderó po onih še zmeraj rdečih licih, kakor bob debele. Nato se naglo obrne in usta nabere na smeh, tako nekako čudno, kakor je znal samo on. Pri njem se ni nikoli prav vedelo, kaj je resnica, kaj šala. Jok in smeh je imel v enem mehu. „Pol smehá, pol joká.“ To je bila nekaka posebnost njegova.

Jaz sem ga imel posebno rad, on pa mene. Kadar sem le mogel, bil sem v njegovi družbi; na

moje zdravje ga je izpil marsikateri kozarček. Saj ga je pa tudi zaslužil. Nekdaj me je pa vendar imel pošteno za norca. Ko tako sediva, kakor po navadi, pri vinu, kar nasloni glavo na mizo, pa začne vzdihovati in tožiti, da bi se bila skala omečila: „O joj, o joj, kako mi je hudo! Smrtne slabosti me obhajajo. Moja zadnja ura! Smrt, smrt!“ Nato me pogleda tako milo, da sem si moral misliti: Ne, to ne more biti šala. Ali vendar mu tudi nisem mogel prav verjeti, ker sem vedel, kako se zna pačiti in ljudi za nos voditi. Hitro grem in mu prinesem polič najboljšega ter mu ga nalijem poln kozarec, rekoč: „Náte, pa pijte še enkrat, predno se ločite odtod.“ Mož pogleda vince, pa skoči kvišku ter me začne objemati, da so mi kosti pokale: „Oj taki ljudje, taki ljudje, še mirno umreti ne pusté ubogega siromaka. Dokler so še take zlate duše na svetu, ga človek ne more zapustiti.“ Pa zopet tiste debele solze! Ljudje so pa gledali in strmeli, ker niso tako dobro, kakor jaz, poznali Pikinega Jožka.

5. Kako sva z Levstikom krompir pekla.

Učen mož je bil Levstik, pa pisati je znal in pesmi zlagati, da je bil za zgled vsem svojim vrstnikom. Pa še nekaj je znal, kar sicer ni tako imenitno, ali dobro pa je, namreč krompir peči. Tu pa gotovo poreče zaničljivo ta in oni: „To je pa že kaj pravega: krompir peči! To zna pri nas vsak pastir, pa jaz tudi.“ Jaz mu pa mirno odgovarjam na to: „Le počasi, prijatelj moj dragi!“ kakor bi rekel Levstik; „verjamem, da znaš, kakor praviš. Ali

krompir peči in krompir peči, to ti je dvoje, prijatelj, ne zameri!“ Tako, kakor ga je znal Levstik in kakor ga znam zdaj jaz, ki sem se učil od njega, težko da bi ga znal ti ali pa kak pastir. Seveda je zdaj moja dolžnost, natanko povedati in razložiti, kako se je to godilo, da se tudi drug kdo nauči te umetnosti. Poskusil bom, če tudi se ta stvar ne dá tako dobro povedati z besedo, kakor pokazati z dejanjem.

To je bilo skoro vselej nekako tako: Popoldne proti večeru sem se napotil iz Lašč v bližnje Retje, Levstikov dom. Tu je prebival v leseni izbi nad hlevom. Ko sem vstopil, sedel je za mizo, pa pisal. Ko sedem, pokaže mi molčé kakega pol hleba črnega kruha, pa nož na mizi, češ, naj si ga urežem. To me ni kaj posebno mikalo, vendar sem si ga moral privoščiti košček, da bi se ne zameril možu. Ko se mu je zdelo, da je dela dovolj za ta dan, odložil je pisanje in vstal. Nato sva šla v vežo, kjer si je izbral in nabral v košek krompirja, pripravnega za peko. To je prva. Ni vsak krompir — korun bi bilo prav za prav reči, vem; toda ostanimo pri tem starem, poštemem, dasi ne čisto slovenskem imenu — ni vsak krompir, pravim, kakor bi mislil nevešč človek, dober za peko. Biti mora neke posebne vrste, ki je pa ne znam prav popisati: srednje velikosti, ne predebel, ne predrobán, lepo okrogel in kolikor moči gladek, brez bunk in jamic. Če ne najdeš takega, pa pústi rajši vso stvar pri miru! To je bil prvi pouk mojega učitelja, ki je bil nekaj malega starejši od mene. Lahko bi še živel, če tudi bi bil zdaj že lepo prileten. Ali ni hotelo biti!

Nato sva koračila v bližnji gozd na pripravno mesto. Tu je bilo treba najprej nabrati in nanesti suhih drv za ogenj. To je drugo, kar je imenitno. Vsaka drva niso za to rabo, da so le suha. Suha

seveda morajo biti, drugače bodo dala več dima ko ognja; pa ne predrobna, ne predebela; najboljšo žerjavico dadó korenine in grče; in dobre, hude žerjavice je treba. Ko je bilo suhljadi nanasene in nakopičene za potrebo, odkazal mi je Levstik sedež na bližnjem parobku. Nato je začel ogenj delati. Ali kako? Ne morebiti z vžigalicami in papirjem. Stari Slovenci in Slovani niso poznali kaj takega, seveda krompirja tudi niso pekli. Imel je za to nalašč pripravljen kamen, kresilo in gobo. Pa je začel kresati. Ko je goba ujela iskro in začela tleti, zavel jo je v kepo dobro suhega mahú, pa začel v krogu vihteti kepo in vihtel jo, da se je vnela. Gorečo je potaknil pod droben les, za to pripravljen; ko je ta začel goreti, naložil je debelejšega. Če je začel ogenj pojemat, kar se je včasi zgodilo, je pa zgrabil svoj širokokrajni klobuk, ki je bil kakor nalašč za to, pa mu je začel mahaje dajati sape z njim, kakor je sploh pastirska navada. Zdaj je vzel krompir iz koška, pa ga lepo položil k ognju, da se je ogreval in izpuhteval svojo vlažnost, ki mora popolnoma iz njega, če hoče biti dober; drugače je bolj kuhan kakor pečen in nima tistega prijetnega duha in okusa. Ko je bilo že dovolj žerjavice, položil je na njo posamezni sadež, pa tako, da se niso dotikali drug drugega. Nato je vzel v roke palico, nalašč za to pripravljeno, pa ga je vedno prevračal z njo, da se je okrog in okrog polagoma opekel, pa ne preveč, in tako dobil lepo skorjo, kar je posebno imenitno. — „Ko je bil lepo opečen, ga je pa zagrebel v prhavico in pustil, da je bil pečen.“ — Ne tako, prijatelj! Ne porečem sicer, da se ne sme tako; ali boljše je, pustiti ga nepokritega do konca, da izpuhti iz njega, če je morebiti vendar ostalo še kaj vode v njem. Ko se mu je zdelo, da bi utegnil biti

že dober, je s tisto palico, ki je, na parobku sedé, tako moško in oblastno vladal z njo, kakor cesar s svojim žezlom na visokem prestolu, dregnil enega, ki se mu je videl najbolj godán, z žerjavice, vzel ga v roko, stisnil ga ter tako poskusil, če je že dovolj pečen. Če počí, pa je dober; če ne, ga pa položi zopet nazaj na žerjavico, pa poskusi drugega. Ko najde dobrega, ostrže ga lepo z nožičem, da se pokaže lepa rumena skorja okrog in okrog, pa ga pomoli meni. Jaz ga starem, pa mi zadiši prijetno kakor pečen kostanj. Tudi okus ima tak, kakor pečen kostanj, če ne boljšega. Drugega si privošči sam. Ko je bilo vse lepo pripravljeno, ostala sva še nekoliko časa pri ognju sedé, da je vse pogorelo. Oj kako je bilo to lepo! Vse tiho in mirno, pa solnce je zahajalo za tiste naše ljube domače gorice! In ko je bilo vse tako tiho in mirno, pa se je oglašil v bližnjem grmu kos s tistim svojim sladkim večernim petjem. Midva sva pa poslušala in mirno pila vso to nebeško lepoto. Oj lepi spomin! Milo se mi stori, kadar se zdaj spomnim tistega blaženega, srečnega časa!

Ko je bilo vse lepo pri kraju, napotila sva se k Drakslerici. Tu sva kaj malega še povečerjala in pila. Ves čas prej nisva skoro nič govorila. Pogovor se je začel še le zdaj. Prijeten pogovor! Pogovarjati se z Levstikom, to ti je bil pravi užitek. Govoriti je znal modro in učeno, in govoriti šaljivo in šegavo, kakor je bila priložnost. Pa rad se je tudi s kom malo ponorčeval, toda brez zamere.

Tako sva krompir pekla z Levstikom, oba mlada, oba vesela, pa oba — Laščana! Prav za prav, pekel ga je on, jaz sem pa gledal in učil se, kako se dela. In učil se nisem brez uspeha. V drugih rečeh se ne morem meriti s tem in onim; ali če je treba

krompir peči, ne ustrašim se nikogar, to pač smem reči, če tudi se mi bode menda očitalo, da se sam hvalim. Kdor je še okusil moj pečeni krompir, vsak je rekel, da tako dobrega ni še jedel. Še to pravim: Cesarju naj se položi na mizo, kakoršen pride iz mojih rok, pa ga bo hvalil sam svetli cesar!

Odkar prebivam o velikih počitnicah na kmetih v tem tujem kraju, vsako leto ga pečem po stari slovenski šegi in navadi. Ko se nagiblje poletje in se bliža jesen, ko že hladni prihajajo večeri in se živina pase po njivah, tedaj je pravi čas. V bližnjem gozdu zakurimo, pa pečemo, da je veselje! Zdaj se je tudi moj sin te umetnosti naučil od mene, za kar se mi je še posebno lepo zahvalil.

Prebravši te vrstice, lahko da poreče kdo: „Saj ga jaz tudi tako pečem!“ Nato jaz, ne da bi se čutil kako ponižanega s tem: „Dobro, prijatelj, da »znaš več, kot hruške peč'«; pa vesel bodi in ponosen, da znaš nekaj tako dobro, kakor naš slavni Levstik!“

6. Jožef Slovenski.

Sedelo nas je zvečer nekoliko slovenskih študentov na Dunaju v gostilnici, „pri Cesarjeviču“ imenovani, na Kostanjevici, kakor smo po domače imenovali dunajsko predmestje, zdaj III. mestni okraj „Landstraße“. Morda živi vendar še kje kak mož — pozdravljen bodi! — ki je bil tisti večer v naši družčini in se še spominja dogodka, ki ga hočem zdaj povedati.

Ko tako sedimo, pijemo in se pogovarjamo, kar stopi v sobo črn človek, prav pravi zamorec, mlad in dosti krepak. Zamorec na Dunaju tisti čas ni da bi dejal, da je bil kaka vsakdanja prikazen, kakor ni tudi zdaj; ali tako redka pa tudi ne, da bi bilo vse strmelo in zijalo vanj, kakor v belo vrano. Zato se tudi mi nismo kaj posebno zmenili zanj. Šel je od mize do mize ter nekaj, ne vem že kaj, na prodaj ponujal gostom, kar se pogostoma vidi na Dunaju. Med takimi pohišnimi prodajalci je dandanašnji tudi mnogo naših rojakov. Ko pride do naše mize, pogleda nas tako nekako čudno, češ, kaj pa to? Nato nas pa pozdravi: „Dober večer, gospodje!“ Zdaj smo pač gledali in se čudili: iz takega črnega, zabuhlega obraza, iz takih trobastih ust slovenska beseda! To nam je bilo vsem kaj novega; pa radovedni smo bili, odkod ta prikazen. Povabimo ga, da naj prisede k nam, kar je rad storil. Seveda smo mu dali tudi pijače prinesiti. Pa se je začel pogovor: vprašanja in odgovori. Govoril je črnè silno gladko, prav po ljubljansko, ali kakor smo takrat rekli: po krakovsko (Krakovo je namreč predmestje ljubljansko). Ko nam je pa povedal svoje ime: Jožef Slovenski, tedaj se mi je zasvetilo v glavi. Jožef Slovenski! Že zdavna se ga nisem več spominjal in vendar sem bil jaz tisti, ki mu je dal to za črnega človeka kaj nenavadno ime.

Nekako v sredi minulega stoletja je bil v Afriki misijon, čigar udje so bili večinoma Slovenci pod vodstvom blagega Knobleharja. Svoj sedež je imel ta misijon v Hartumu in ni samo oznanjal prave vere nevernim zamorcem, ampak prizadeval si je tudi na vso moč olajšati jim njih žalostno stanje. Posebno pa mu je bila skrb za nesrečne sužne ljudi, ki so jih na posebnem sejmu kakor

živino stavili na prodaj. Kupoval jih je, zlasti otroke, in potem skrbel zanje. Za to pa je bilo treba denarja. Pošiljal je ganljiva poročila v domovino in prosil pomoči. Ne zastonj. Vse je bilo ganjeno, vse navdušeno po deželi. Vsak je hitel pomagati po svoji moči; tudi šolska mladina ni bila zadnja. Vsak razred ljubljanske gimnazije je hotel imeti svojega mladega zamorca; cena mu je bila petdeset goldinarjev, zdaj bi rekli sto kron. In res se je nabralo v vsakem razredu denarja za enega. Kdor pa je poslal kupščino za sužnjega, imel je tudi pravico, dati mu obé imeni. Jaz sem bil tedaj v četrtem ali petem razredu, natanko se ne spominjam več. Tudi mi smo nabrali svojih petdeset goldinarjev ter jih poslali, kamor je bilo treba. Ker sem bil prvak v svojem razredu, imel sem nalogo, pobirati denar od svojih tovarišev ter sploh poskrbeti in storiti vse, kar je bilo potrebno, da dobimo tudi mi svojega zamorca. Zato sem pa tudi smel izbrati mu imeni: Jožef Slovenski! To se mi je zdelo kaj lepo in imenitno, če tudi ne prav zamorsko.

In tega Jožefa Slovenskega sem videl zdaj s svojimi očmi; med nami je sedel, pa pil in pripovedoval nam svoje dogodke. Poslali so ga bili v Ljubljano ter izročili v oskrbo in varstvo duhovnemu gospodu Jeranu, uredniku „Zgodnje Danice“. Zdaj pa menda pričakuješ, ljubi čitatelj, da ti bom pripovedoval, s kako ganljivo otročjo ljubeznijo in hvaležnostjo se je ta črni Jožef Slovenski spominjal svojega duhovnega in krušnega očeta, blagega Luka Jerana. To bi jaz tudi rad in storil bi tudi, ko bi pripovedoval izmišljene dogodke. Ali ker govorim samo resnico, moram reči: Ravno nasprotno! Kar nam je pripovedoval naš črni gost, ni žalibog kazalo najmanjšega sledú kake otročje ljubezni in

hvaležnosti. S pravim veseljem nam je razlagal, kako je, kjer je le mogel, nagajal in preglavico delal dobremu, predobremu možu; pravi paglavec! Naposled je pobegnil iz njegovega varstva ter se klatil po svetu in na zadnje prišel na Dunaj. Jaz sem ga poslušal in gledal, pa ne z veseljem. Komaj sem čakal, da je odšel. Ali nekaj človeškega je pa vendar imela ta črna duša: željo, še enkrat videti svoje stariše. Zato ga ne bom preostro sodil, tistega Jožefa Slovenskega. Vendar to pa moram reči, da mi tisti večer ni ostal v kaj prijetnem spominu.

7. Juntez.

Z nekim posebnim veseljem se spominjam tistih lepih dni, ki sem jih v svoji mladosti preživel s svojim prijateljem Francem Levstikom. To ime je sicer znano in čislano po vsej domovini slovenski; ali kdor je poznal moža samega, kdor je imel kakor jaz priliko, toliko časa preživeti v njegovi družčini, šteje si to v posebno srečo. Zdrav in krepak, bistra glava, blago srcé, dà, zlata duša, bil je samega sebe vesel in vesel lepega božjega stvarjenja, in drugi so bili njega veseli. Kako je znal Levstik pisati, to je znano vsakemu pri nas, kdor le zna čitati; ali slišati ga govoriti, to je bil človeku poseben užitek. Kako je mož govoril! Zdaj veselo, šegavo in šaljivo, da ga je vse gledalo in poslušalo, kakor poje sam o sebi:

Kadar želim besede,
vsi naglo obmolčé
ter iz vesele srede
neradi me dadé.

Potem pa, kadar mu je prišel pravi čas, je govoril zopet pametno, modro in učeno, kakor najlepša knjiga učenosti in modrosti. Rétinski, tako so ga sploh imenovali, ker je bil rojen v Retijah, je bil znan in visoko spoštovan po vsem lâškem okraju, kakor neka posebna prikazen, s katero se ne more nič primerjati. Tudi moja mati so ga posebno čislali in meni stavili v zgled, ki naj ga posnemam. To sem si tudi po svoji moči prizadeval storiti v svojem poznejšem življenju.

Neko poletje o počitnicah smo se prav posebno dobro imeli v Levstikovi družbi. To tem bolj, ker smo vedeli, da se zdaj zadnjič z njim vkup veselimo zlate mladosti. Bližal se je čas, ko je moral zapustiti svoje ljube Lašče in nas ter odriniti tja doli na Dolenjsko, kjer je bil dobil službo za domačega učitelja pri grofu Pace-tu. Pred ločitvijo smo želeli še en večer posebno lepo preživeti v njegovi družini, seveda pri Drakslerici. Hoteli smo napraviti kaj posebnega, da bi ta večer še dolgo časa ostal Laščanom v spominu. Ko se tako posvetujemo in ugiblujemo, pa sproži ne vem že kdo med nami misel, naj igramo kako malo veselo igro ali komedijo, kakor v gledišču; kaj takega niso še videle Lašče, odkar stojé na tem mestu. Dobra misel! Igro seveda naj spiše Levstik. Hitro je bila gotova. Ime ji je bilo Juntez. Čudno ime, kaj ne? Tudi meni se je čudno zdelo, ko sem ga prvič slišal, in menda Laščanom tudi, ali črez malo časa je bilo znano po vsem okraju. Levstik je dejal, da je res našel v nekem kotu kranjske dežele starega kmeta, ki je imel ta priimek; in jaz ne vem, zakaj bi se mu ne verjelo. Tudi v naši igri je bil Juntez, star kmet, glavna oseba. Igral ga je Levstik sam, pa kako! Najprej se je napravil in našemil tako, da bi ga

lastna mati ne bila poznala. Primerne obleke je iskal, kakor je sam pravil, po vsem okraju. Posebno pa klobuk, širokokrajnik, ki ga je bil iztaknil, Bog ve kje, je bil vreden, da bi ga prišel človek nalašč gledat. Pa kako se je vedel, govoril in na zadnje še pel, ko ga je imel že v glavi! Mi drugi, ki smo z njim igrali, smo ga kar gledali; pa malo prilike smo imeli, govoriti kaj vmes. Za Juntezovo hčer Marjeto je bila sprva namenjena moja sestra Marjeta, učiteljeva žena. Ali namesto nje jo je igrala na svojo željo neka gospodična iz Kočevja, ki je bila tisti čas v Laščah pri neki znanki. Za njenega ženina ali snubača, Žefrančka, mladega kmeta, je bil neki študent iz naše družbe. Razen teh sta bili še dve osebi: komisar, zdaj bi menda rekli okrajni sodnik; tega je igral neki uradnik, in pa Zorko, študent z Dunaja, ta sem bil jaz. — —

Prvi del igre je ta: Komisar in Zorko sedita zvečer pri Drakslerici v veliki sobi za mizo pri vinu. Ko se tako pogovarjata o študentovskem življenju na Dunaju, odpró se počasi vrata in prikaže se Juntez s tisto veliko veho na glavi, pa z debelo gorjačo v roki; za njim Marjeta in Žefranček. Tedaj si pa komisar in Zorko, ki sta dobre volje, pomigneta, češ, da se hočeta malo ponorčevati z znanim starim poštenjakom in z njegovim, ne kaj prebrisanim prihodnjim zetom. Hčere njegove se ni bilo bati, da bi jim izpridila in izkazila zabavo. Poznala sta jo, da je živa in šegava deklica, ki se zna sukati in odrezavati, ako treba, tudi v gosposki družbi. Taka so navadno dekleta v našem kraju, kakor sva iz mnoge izkušnje dobro vedela Levstik in jaz. Naslednji kos igre bom zapisal po Levstikovem rokopisu, ki ga kot drag spomin hranim med svojimi pismi.

Juntez: Bog daj dober večer!

Komisar in Zorko: Bog ga daj!

Komisar: Kar sem-le k nama sedite, oče! Prostora za vse dovolj.

Juntez: Pa bodi; sedimo sem! (*Marjeti*): Kaj se bojiš; saj gospoda nas ne bosta pojedla. Bog ti meni grehe odpusti; saj si menda že videla ljudi. Kaj boš! Žefranček, ti se pa sem spravi!

Zorko: Oče, saj ne vem, kako se vam pravi; pijte! (*Ponudi mu kozarec.*)

Juntez: Juntez sem, kaj me ne poznate? Bog pomagaj! Jaz pa poznam vašega očeta.

Zorko: Juntez, Juntez!

Juntez: I nu, kako pak?

Zorko: Kje ste pa bili?

Juntez: V Ljubljani. Ta se je učila kuhe in tistega, kaj vem kaj vsega; naj bo, sem dejal; če se bo kdo ženil, da bo znala kaj črez ponev vreči. Saj je ni v vsakem kotu zdaj, da bi jo dobil, kakor hočejo taki, ki vedó, kaj je dobro. Ta kmalu zvari kaj, ali kaj bo! Seveda za kmeta je dobro, kakor je, da je le. Pa sem dejal, da bi hodila peš, pa ni hotela; da se morava peljati. Pa naj bo, sem dejal; pa je bil ravno Žefranček, ki ima pod Planino malin, laneno seme peljal v mesto; pa sva se usedla. Saj ne bo zastonj, veš, če ti prav nič nisem plačal; saj ti bom dal dekleta. Zakaj pa ne prinesete vina? Ta je mlinar, ni vajen žeje.

Žefranček: Ko bi sé vino cedilo po kolesih, to bi bilo še!

Juntez: Ni se treba lementati, ne. Nič ti ni, nič. Veš, ti žanješ vsak dan, mi pa samo enkrat v letu. Marjeta, pij!

Marjeta: Le vi pijte, oče; jaz nisem žejna.

Juntez: Glej je, glej, kako se drži! Če si bila v Ljubljani, saj vemo, da te niso imeli ob sami

božji besedi. Pri Žefrančku ti ne bo nič, veš! On je dober, pa mati tudi tako.

Marjeta: Oče, vsaj tiho bodite; zdaj se ne menite takih reči! Jaz ne pojdem nikamor. Če me niste mislili domá imeti, pa bi me ne bili jemali domov. Možila se pa ne bom!

Juntez: Kdo te bo vprašal? Lejte si, lejte si! Veš! Jaz sem Juntez! Veš, kaj se pravi Juntez? Saj ga že nisem pil, Bog vedi od kdaj, kakor nocoj, pa ga spet ne bom do tvoje poroke, ali toliko ti pravim: Tebi se bo še slabo godilo na svetu, ker ne spoštuješ očeta in matere. Kdaj sem si jaz upal reči, da ne bom, kar so mi veleli? A?

Komišar: Ona tega ne vé, ker je ni bilo še na svetu. Če noče Žefrančka, pa je ne silite! Saj se ji ne bo manjkalo mož, ker je lepa.

Juntez: Veste, kaj? Vi ste komisar, zato pa tudi ni, da bi človek ne vedel, kaj bo dejal pred vami. Pa vendar, če ne vem prav, kaj se pravi to in ono, toliko sem pa že moder, da nočem, da bi kaj onegavili. Že veste! Če si kaj domišljujete z mojo hčerjo, vedite, da iz te moke ne bo kruha. Žefranček jo bo imel, pa drug nobeden. Le pijva ga, Janez!

Žefranček: Pri nas, saj pravim, pri nas ji ne bo kdo vé kaj hudega. Malin je, zemlje dosti, travnikov dosti. V dobri letini se pridela ena reč in druga; pa se zredi žival, pa se prodá to in ono, da je za usnje, obleko, za sol in, lejte, česar je treba.

Juntez: Saj vem. Pa zato si ti meni kaj všeč, ker ne kadiš. Lej, jaz sem se ga navadil. Vsako leto sem za pet goldinarjev na slabšem. To je zlodej! Pa mi moja stara zmeraj očita, da ga kadim, da ga palim, da ga, kaj vem, kaj vse? Vidiš, pa me tako mori, ker bi ga rad pustil, pa ga ne morem.

Zorko: Oče, vi ste moder mož.

Juntez: Kaj pak da sem. Vsakega se ne ustrašim za besedo, ne, pa vendar —

Zorko: Le čakite, oče! Mene poslušajte! Vi ste moder mož, vaša hči je lepa hči. Žefranček je dober mlinar; ali vaša hči je lepa hči in ni za malin.

Juntez: Zakaj ne? Kdo bo —

Komisar: Jaz tudi pravim, da ne.

Juntez: O tisto že vem, pa vam nič ne verjamem.

Zorko: Ali se ne bojite gospoda komisarja, če se bo treba kaj tožariti?

Juntez: Kaj pak da se jih bojim. Ali vendar, tisto so vse druge reči, kakor pri sodbi, menda vi mislite, kaj ne?

Zorko: To naj bo, kakor je. Marjetka, le tiho bodi, saj bomo že omečili očeta. Če mene vzameš, pa bomo vse obravnali.

Komisar: Ta je in bo moja, če se stari Juntez na glavo postavi.

Juntez: Kaj? Jaz imam kravo doma; pa jo vzemite! Lahko jo vzamete, ali menda bo še kaj pravice kje; saj vemo, kako se miši lové, če se nam prav oči zavežejo. Naj bo vaša, če jo dobite brez mene. Vzemite jo, če vam jo kdo dá, veste, pa brez zamere! Žefranček, ti lahko takó-le klobuk pomakneš na čelo, ta gospod ga morajo pa tako. Ti si prišel k meni, ta gospod pa so oprezovali za mojim hrbtom. Ti kar tiho bodi! — Gospa, koliko bo tukaj naša reč?

Komisar: Kam pa bežite? Počakajte, počakajte, oče!

Zorko: Marjetka, pusti Žefrančka, on ni záte; pusti komisarja, ti nisi zanj. Mene vzemi; midva bi bila prav tako vkupaj, kakor pomlad pa cvet.

Juntez: Kakor gruden pa grdo vreme. Kaj se bo tak, ki nima toliko svojega kakor polž, ki ima

vsaj hišo. Bog ne daj! Kaj bi počela, ko bi Bog dal kaj majhnega? Kam bi šla? I seveda, cesarski kruh je dober kruh, ali kdaj bo še kaj? Le pojmo, le pojmo, Žefranček! Kaj se bo kmet s takimi! Seveda, tistega ne vem, kakšno vreme bo čez tri leta; jaz nisem pratikar, ali za pravdo pa se nikogar ne ustrašim, v pravični reči. Premožen sem pa tudi tako, da bom že doto dal hčeri, kakor se spodobi; Juntez ni še na zadnji zarez. Lahko noč!

Komisar: Veste kaj, Juntez! Naj dobi vašo Marjetko Žefranček ali kdor hoče; to bodi, kakor je, ali na njeno zdravje ga bova pa vendar pila!

Juntez: Kmet ni da bi vedel, kako se pije z gospodo; ali jaz pa vendar nisem tako debel, da bi ne vedel, kako se prime kozarec. Juntez ne hodi slepih kapelj pobirat.

Zorko: Pili ga pa boste vendar z gospodom komisarjem, ker vam ga ponuja.

Juntez: Ne bom ga; sem že toliko zasuknjen, da ga ne bom!

Marjeta: Zakaj pa ne? Malo bi ga vendar pili, šaj ni strupeno.

Žefranček: E, le pijte, le pijte!

Juntez: Vi ste vsi vkup neumni; predno bo jutri, boste vedeli, zakaj. Ali Juntez tudi ni izmed tistih, ki ga ne smejo povohati. Pa naj bo; Bog daj dobro nam in vam! Bog daj srečen večer!

Komisar: Iz vsega srca: Bog ga daj!

Zorko: Iz vsega srca: Bog mu ga daj, kdor ga je vreden.

Juntez: Ta pa ni bila napak. Če ne bomo vredni, pa nam Bog tudi ne bo dal. Seveda, prositi ga je treba.

Komisar: Gospod Zorko, vam je pošla vaša dobra volja, kakor čutim. Dekle vam dopada, pa

meni tudi. Bodiva pametna! (*Vstane*). Kdor je huji, ta je huji, pravijo, pa pamet je boljša. Kogar izvoli Marjetka, tega naj ima!

Zorko: Marjetek, Marjetka, Marjetišče!

Marjeta: Lepo vas prosim, tu jih je preveč, da bi se to spodobilo.

Juntez: Aha, aha, tega je že v koprive posadila. Žefranček, zdaj pa ti poskusi!

Žefranček: Kako pa je treba?

Juntez: I lejte, jaz te ne bom učil; zadosti slab, če tega ne veš.

Žefranček: Jaz ne vem drugače, kakor sem slišal gospoda. Pa naj bo no: Marjetek, Marjetka, Marjetišče!

Juntez: Vidiš, vidiš, kako jo žari. Le še, le še!

Žefranček: Marjetek, Marjetka, Marjetišče!

Marjeta: Vsaj bi vi pamet imeli, ker ste že stari. Ti pa si zapomni: zdaj si podplate zašij, pa pojdi, mene ti ne boš dobil!

Juntez: Kaj? Ne bo dobil! Kdo to pravi? Veš, Janez, ne verjemi vsega babnicam; jaz jih bolje poznam kakor ti.

Komisar: Veste kaj, oče, še enkrat pijva!

Juntez: Naj bo; saj človek ne daje vsak dan hčere možú. Bog daj srečen večer!

Komisar: Zdaj bom pa še jaz poskusil, če ne boste hudi.

Juntez: Vidite, vidite! Ali nisem dejal, da bolje drži ga ko lóvi ga! Ne vem, kako je to, glava mi omahuje. Marjeta, veš, spomni se, kaj sem ti pravil.

Komisar: Marjetka, povedi, koga bi vzela najrajša?

Juntez: Žefrančka!

Marjeta: Saj vas ni vprašanje; kaj odgovarjate?

Juntez: Kdo? Jaz ti le pravim, kako reci!

Marjeta: Ali moram, pravijo, reči tako, kakor hočem sama.

Komisar: Tako, tako!

Juntez: Tako odgovori, da bo prav; Žefrančka, reci!

Marjeta: Ne, siliti se ne dam.

Juntez (*vzdigne palico*): Lej, ko te bom! Ti negoda negodna ti! Abota neumna, vrtoglava! Le tiho bodi! Pojdi, kamor hočeš; za plotom pogini, če nočeš poslušati očeta. Dote ne boš imela cepera, če ne vzameš Žefrančka.

Komisar: Meni ni za doto; maram za njo! Marjetka, le moja bodi!

Juntez: Žefranček! Le nič ne maraj; kakor pravim, tako bo. Ne vem, kaj mi nos tako navpik sili! Metka, saj si moje dete; le očeta poslušaj, pa ne bo napak! Marejétišče, veš, s tabo me Bog tepe! Ljubo dete! (*Joka.*) Lej, jaz sem star, ti si mlada; jaz bom umrl, ti boš živela. Záse mi ni treba skrbeti. Meni je Bog dal: štiri vrte imam, nakosim deset voz sena; štiri dobre pa otave. Ali to ne bo tvoje; to bo imel tvoj brat, ki je tudi moj otrok. Zato bi te pa rad preskrbel. Pri Žefrančku se ti bo dobro godilo. Ne vem, kako je to, da sem nekako tako gostobeseden, kakor bi bil pijan, pa nisem. Bog daj vsem ljudem, česar želijo, Žefrančku pa Marjeto!

Žefranček: Bog daj!

Komisar in Zorko: Bog ne daj!

Juntez (*paje*):

Za kmeta so grablje, gospodu peró,
za kmeta je zelje, gospodu mesó.

Ta ni prav vedel. Kmet se ti ne bo prepíral z mesom, če ga vidi na mizi. Moram drugo. Marjeta, dregni malo, dregni vmes!

Metličje je z breze
in grozdje je s trte;
pa vince nam leze
v možgane. odrpte.

Anti še, pa anti bo, to sta dva slaba moža; to je rekel že rajnki Boltek. (*Glavo nasloni na mizo in zadremlje.*)

Tu je bil konec naše igre. — —

Že malo prej se je čul neki nemir med poslušalci, ki jih je bila soba polna; pa glasovi: tiho, tiho! Pri tej priči pa se siloma prerije skoz množico mož, prilomasti pred nas ter se zagrozi nad nami: „To je pa že vendar prehudo! Jaz tega ne bom trpel! Vi — ne vem, kako bi vam dejal. Upijanili ste tega ubogega starčka, pa mu hočete hčer vzeti. Jaz pa tega ne bom trpel, če so že drugi taki!“

Nato se obrne proti gospodinji, ki je bila tudi med poslušalci, ter ji reče srdito: „Gospa, kaj takega pri vas! Do zdaj sem mislil, da je vaša hiša poštena hiša; kadar sem prišel v ta kraj, vselej sem se ustavil pri vas; zdaj pa nikdar več. Taka sramota!“

Zastonj so ga mirili in pogovarjali od vseh strani, da je to samo igra, komedija; vse ni nič pomagalo. Te igre seveda je bilo zdaj konec. Mož je bil neki pošten Gorenjec, ki je bil prišel v Ribnico na semenj, pa se je bil, kakor po navadi, ustavil pri Drakslerici. V sobo je bil vstopil nekoliko prej, predno je bil Juntez zaspal, in kar je slišal in videl, imel je vse za resnico. Da bi ga popolnoma pomiril, stopil je Levstik, ki je imel veliko veselje s poštenjakom, v svoji navadni obleki in podobi predenj ter mu rekel: „Vidite, oče, jaz sem tisti Juntez.“ Zdaj je bil pa ogenj v strehi! „Kaj?“ se je togotil, „zdaj bi me radi pa še za norca imeli, neumnega kmeta! Kmet sem, ali tako neumen pa ne, da bi ne

vedel, kaj vidim s svojimi očmi. Vi Juntez! Ko bi dejali Juntezo sin, tisto bi vam verjel; ali Juntez, to pojte pravit komu drugemu, pa ne meni!“

Vse je bilo bob v steno. Če še živi dandanašnji, kar pa ni prav verjetno, menda je še prepričan, da je bilo vse res, kar je videl tisti večer pri Drakslerici. Ali se je pozneje še kdaj ustavil pri njej, nisem več slišal potem; menim pa, da res ne, kakor se je grozil.

Ko je bilo vse pri kraju, napravila nam je gospodinja, ki drugače ni bila znana za posebno radodarno, Levstiku za odhodnjo in slovo lepo, gosposko večerjo, kjer smo se kaj dobro imeli; Pikin Jožek nam je pa piskal in pel. Tako veselega in norčavega ga nisem videl nikoli prej, ne pozneje.

Glas o našem Juntezu se je hitro razširil po vsem okraju; povsod se je govorilo o njem. Vse je želelo, da naj bi ponavljali igro, ali Junteza poklicali, kakor se je dejalo. Posebno pa nam je prigovarjal in nas prosil višji uradnik Jenko, kaj prijeten mož, ki ga imam v prijaznem spominu. Tisti večer namreč, ko se je igralo, ga ni bilo v Laščah; odpotoval je bil v Ljubljano, če se ne motim. Vse ni nič pomagalo; Levstika je klicala dolžnost; moral je brez odloga odriniti na Dolenjsko v svojo službo. Ali ljudje še niso dali mirú s svojim Juntezo; vsak ga je hotel videti, če ne že pravega, pa vsaj ponarejenega. Še dolgo časa potem so mene, kjer sem bil v veseli družini, silili, naj pokličem Junteza, če tudi sam. Kaj sem hotel? Poskusil sem, če tudi je bil moj Juntez Levstikovemu podoben, kakor češarek grozdu. Ali ljudje so bili videti zadovoljni.

8. Naš Perun.

Med raznimi živalmi, ki si jih je človek s časom ukrotil in udomačil v svojo korist, je ena najkoristnejših — pes. Saj je znano, da bi neki severni narodi kar živeti ne mogli brez tega četveronožca. Njegove koristnosti pač ni treba razlagati, dovolj je sploh znana. Po pravici se imenuje pes človeku prijatelj in tovariš, ki ga spremlja povsod. Čudno pa je to, da mu je človek na eno stran celó nehvaležen, namreč v besedi. Pasje ime ni nič kaj imenitno; najrajši ga človek rabi v jezi: pasja para! pasja dlaka! pasja noga! pasja vera! To se ne glasi kaj prijazno. In „po pasje živeti“ tudi ne mika nikogar. Človeku reči: pes! to je že najhujše zaničevanje in razžaljenje. In vendar ima pes eno lastnost, ki ga povzdiguje visoko nad vse druge domače živali. Kaj pravim: živali! Želeti bi bilo, da bi bila ta lepa lastnost tako razširjena med ljudmi, kakor je med pasjim rodом. Težko je človeku tako govoriti, ali resnično pa je vendar. Menda mi skoro ni treba reči, da imam tu v mislih zvestobo. Seveda kakor ljudje, tako tudi psi niso vsi enaki. Malopridnih je tudi dovolj med njimi, ki niso svoje hrane vredni; cucki jim pravimo pri nas zaničljivo.

Na dobrega psa se človek vedno in povsod lahko zanaša. Svojega gospodarja, posebno pa otroka, ne zapusti v skrajni nevarnosti. Bori se zanj, ako treba, in brani ga do zadnjega diha. Večkrat se bere o psu, ki se po svojega gospodarja smrti od same žalosti ni več dotaknil hrane, pobit spremil ga k pogrebu, legel na grob njegov ter tam poginil. To je menda vendar zvestoba, kaj ne? Zvestoba in ljubezen!

V starih časih že je bil pes človeku zvest prijatelj in tovariš. Ali ni lepo brati v starem zakonu, kako je psiček mladega Tobija spremil v daljno tujo deželo, kamor ga je oče poslal star dolg terjat. Ko sina le ni bilo in ni bilo toliko časa nazaj, hodila je skrbna mati vsak dan gledat, ali že skoro ne pride. Kako se je razveselila, ko ji je naposled priteknel psiček veselo naproti ter se ji dobrikal, češ, tu smo zopet zdravi in veseli. Ko se je junak Odisej čez dolgo časa po dolgem tavanju in mnogih nezgodah po suhem in po morju s trojanske vojske vrnil domov v beraški podobi, ni ga živa duša več poznala. Poznal pa ga je, tako nam pripoveduje slavni grški pesnik, njegov pes, Argos po imenu. Ko se je Odisej pred svojim gradom pogovarjal z Evmajem pastirjem, ki ga tudi ni poznal, „povzdigne pes,“ tako govori pesnik, „ki je tam ležal, glavo in ušesa, Argos, Odiseja junaka pes, ki ga je bil sam vzredil nekdam; koristi pa ni imel od njega, prej je odšel na vojsko pred Trojo. Njega pa so prej mladeniči s seboj jemali na lov na divje koze, srne in zajce. Tedaj pa je ležal zaničevan, ko je bil gospodar z doma, na kupu gnojá, ki ga je bilo obilo nasutega na dvorišču, od mezgov in goved, da so ga hlapci Odisejevi izvozili in pognojili z njim prostrano polje. Tam je ležal pes Argos, ves poln mrčesa. Tedaj pes, ko je zagledal Odiseja blizu, pomiga z repom in povesi ušesa; bliže pa ni mogel priti k svojemu gospodu. Ta pa se obrne v stran in si obriše solzo iz očesa.“ Nato Argos pogine takoj potem, ko je čez dvajset let zopet videl svojega gospoda.

Ali ni to lepo in ganljivo? Kaže nam, da se je že pred kakimi tremi tisoč leti čutilo, kakor se čuti dandanašnji. Pač je to lepo in ganljivo, da nepopačenemu človeku, ko to čita, samemu skoro pri-

igra solzica v oko. In vendar, jaz bi tu želel še nekaj: jaz bi bil hvaležen z roko prijazno pogladil glavo pošteni, zvesti živali!

Kakor ptiče, tako sem jaz vedno rad imel pse. Odkar sem na Dunaju, posebno pa odkar sem si ustanovil svojo družino, sem imel skoro vedno svojega psa. Ali ti niso bili enaki. Najljubši izmed vseh nam je bil naš Perún. Dobili smo ga bili čisto mladega, ali že takrat je bil velik, podoben mlademu medvedu. Črn je bil, pa kocinast tako, da mu je bilo komaj videti noge in glavo. Plemena je bil novofundlandskega. Kmalu je zrastel, da je bil tolik kakor tele, ki se odstavlja. Ime sem mu bil dal po poganskem bogu starih Slovanov, ki se mu je dejalo Perún. Zgodaj je kazal nenavadno umnost, pazljivost in poslušnost. Storil ni nikomur nič; posebno rad pa je imel otroke. Ko je katerega videl na ulicah, skočil je k njemu, pa ga polizal za ušesom; obličja ali celó ust se ni smel dotakniti; to mu je bilo ostro prepovedano. Seveda je imela ta lastnost njegova tudi svoje sitnosti pri tujih otrocih, ki so se ga s konca bali; ali spoznali so hitro, da žival ni tako strašna, kakor je videti. Najljubše mu je bilo, če je smel z menoj na izprehod. Ali tu je bil križ z njim. Imel je namreč navado, da je takoj, ko je bil iz hiše, začel strašno lajati in tuliti ter skakati kakor nor od samega veselja. Ker je bil tako velik in močan, bilo se je zmeraj bati, da skakaje v svoji norosti ne butne v kakega otroka in ga prevrne. To je bilo meni kaj neprijetno; pomagalo ni nič, kar sem poskusil z njim. V svoji zadregi se obrnem do nekega znanega cesarskega logarja, naj mi svetuje, kaj mi je začeti. Mož mi je odgovoril, da je tu vse zastonj. Ko nekdam potem zopet grem z njim po ulicah in on razgraja po svoji navadi, zagrmim

srdito nad njim: Marš domov! To ga je zadelo kakor strela. Postavi se na zadnji nogi, s prednjima pa začne prositi, kakor imajo pridni psi navado. Vse, samo domov nikar! Pa je bil Perunček miren in krotak kakor jagnje. Če se je pozneje še kdaj izpozabil — mladost je norost — pomagala je vselej tista grozna beseda.

Poslušen je bil, kakor ne vsak otrok, ali za deklo se ni kaj zmenil; njene zapovedi in prepovedi so mu bile lanski sneg. Ali tudi pri tem je vedel, kako daleč sme iti. Ko sem šel nekdam po „Dolgih ulicah“, kjer smo tedaj stanovali, proti domu, zagledam našega Peruna, ki je, kakor je dolg in širok, ležal pred neko prodajalnico, pa nikogar domačega blizu. To se mi je čudno zdelo. Ko me zagleda, mislil sem, da pojde hitro z menoj. Nič takega; mirno leži, kakor da bi me ne poznal. Zapovem mu, naj vstane in gre z menoj; nič. Potegnem ga za ovratnik, Perun se ne gane. Udarim ga, že malo nevoljen, z dlanjo po plečih. Nato se skloni po koncu in me začne prositi, češ, naj ga pustim pri miru. Pustil sem ga res, kaj sem pa hotel? ter šel dalje. Črez nekaj časa se ozrem nazaj, pa vidim našega Peruna, ki je lepo moško korakal dekli na strani. Zdaj se mi je zasvitalo, kako je bilo; in to mi je krščenica tudi potrdila. Šla je bila nekaj kupovat, Perun pa z njo. Pred prodajalnico mu je zapovedala in zabičila, naj leže pred vrata, pa je čaka, da pride. To je tudi storil pošteni Perun, kar mi je bilo prav po volji. Mislil si je po svoji pasji pameti: Zdaj velja to za povelje; z njo sem šel z doma, z njo se moram tudi vrniti.

Ta prigodek je podoben nekemu drugemu, ki naj ga precej tukaj pristavim. Naš deček — imel je tedaj kaka tri leta — bi bil rad imel voziček,

da bi se vozil s Perunom, ki je bil kakor stvarjen za to. Rad sem mu izpolnil to željo, tem bolj, ker so se bližale velike počitnice in smo v kratkem mislili odriniti na kmete, kjer je dovolj prostora za take poskušnje. Kupil sem lep voziček, ki je imel tudi zavornico, kar je silno imenitno. Deček je voz gledal in gledal, pa nekaj mu ni bilo prav. Zavornica je, ali kje je pa cokla? Vsak pošten voz ima svojo coklo; in on je hotel imeti vse tako, kakor imajo odrastli ljudje. Dobro, pa pojdemo po coklo v prodajalnico, odkoder je voz. Mož me gleda: „Cokla? Cokle nimamo; kaj takega še nikoli nihče ni hotel imeti; cokle za otročji voziček boste zastonj iskali po vsem Dunaju.“ Ali sinek jo je hotel imeti po vsej sili. Kaj sem hotel? Vzel sem primeren kos trdega lesa, pa sem začel obtesavati in dolbsti, kakor bi si kruha služil s takim delom. Stvar je bila čedalje bolj podobna cokli in slednjič je bila izdelana prava cokla; še zdaj si domišljujem, da je bila dobra; tudi sinek je bil zadovoljen z njo. Tudi pri opravi za Peruna konja ni bilo vse prav, kakor bi imelo biti; treba je bilo mnogo preuredbe in poprave, da je bila kakor prava konjska oprava.

Radoveden sem bil, kakšna bo ta vožnja. Nikoli bi ne bil mislil, da se bo vršilo vse tako gladko. Mirno je stal Perun ter se je dal okomatati in vpreči kakor konj. Deček je sedel na voz, vzel vajete v levico, v desnico pa bič, ki ga pa ni rabil nikoli, in pognal. Perun pa je moško stopal, glavo po koncu, pa ozrl se ni ne na desno, ne na levo; nikar pa da bi bil kdaj zalajal; češ, zdaj sem konj in konji ne lajajo. Pa ustavil se je na povelje takoj in stal, dokler se mu ni reklo: dalje!

Neki dan grem po cesti proti svojemu stanovanju, pa zagledam našega Peruna, ki je z vozičkom stal

kraj ceste, precej daleč od hiše. Dečka pa ni bilo videti nikjer; tudi ko ga kličem, se ne oglasi. Mislil sem, da je šel v hišo po kaj, pa velim Perunu, naj potegne. Perún pa se ne gane z mesta; to se mi ni čudno zdelo, ker sem ga že poznal. Gotovo mu je bil mladi voznik zapovedal, naj stoji in čaka, da se vrne. Tudi domá ne najdem dečka. Še le črez kako uro se pripelje domov. Nekaj, ne vem že kaj, ga je bilo izvabilo v gozd, pa je bil, kakor so že otroci, čisto pozabil Peruna in kočijo na cesti.

Posebno rad je kaj nesel; če ni bilo drugega, hotel je po vsej sili mojo palico; mislil je menda, da mi kaj dobrega stori s tem. Kadar je šel deček v šolo, dekla pa z njim, ni dal mirú; moral je iti z njima, da je nesel bukve in druge šolske potrebščine, vkup zvezane v zavoju. Pa kako ponosno je stopal; zdel se je sam sebi silno imeniten! Če ga je nadlegoval na potu kak pasji potepuh, položil je lepo svoje breme na tla in s tisto veliko glavo butnil sitneža v stran, da se je prekucnil, hudega mu pa ni nič storil, posebno pa majhnemu ne. Nato je zopet lepo pobral svoje breme, pa mirno stopal dalje.

Ko sem šel z njim ob kaki vodi, čakal je vedno, naj mu vržem kaj vanjo, da mi zopet prinese, če ni bilo drugega, svojo palico. Kar je našel na potu, pobral je, pa meni prinesel. Nekega dne, ko sva hodila malo ob kraju mesta, kar začujem za seboj tek, pa žensko vpitje: Moje copate, moje copate! V istem trenutku vidim tudi pred seboj tiste copate; Perún mi jih je bil položil pred me. Ko žena pri-sopiha — bila je neka branjevka, ki je tam prodajala sadje — podam ji lepo tiste copate ter ji razložim, kako je ta stvar. Žena je imela copate poleg sebe na tleh. Perun jih je pa našel in lepo pobral ter prinesel svojemu gospodarju.

Nekega dne smo odpotovali vsi trije, pa Perun z nami, k neki romarski cerkvi blizu ogrske meje. Pa pridemo do hišice, ki je stala ob cesti, menda je bila cestarjeva. Pred hišico vidimo kurjo družbo, pa lepega petelina med njo. Žena gleda in gleda tega petelina, pa mi reče: „Tako lepega petelina še nisem videla nikoli nikjer; takega-le bi jaz želela imeti.“ Nato jaz: „Če nimaš druge želje, to se bo že dalo. Ko pridemo zopet sem nazaj, pa lahko vprašamo, koliko hočejo zanj; za denar se vse dobi.“ Pa gremo dalje. Ko pridemo popoldne, nazaj gredé, zopet na tisto mesto, ni bilo kokoši pred hišico. Klatile so se po gozdu, po grmovju onkraj ceste, hiši nasproti, pa petelin v vsej svoji lepoti moško med njimi! Ko ga naš Perún zagleda, pa plane kakor strela za njim, petelin pa po grmovju! Jaz kličem in vpijem: Perún, Perún! Ali Perún je bil gluh. Črez nekaj časa prikorači moško in zmagovito iz gozda, glavo po koncu; v gobcu pa je imel petelina, ki mu je visela glava mrtva navzdol. Pa ga položi lepo pred me na tla ter me gleda ponosno in zadovoljno. Pričakoval je gotovo po svoji pasji pameti, da ga lepo pohvalim, ker je tako moško storil svojo dolžnost. Kaj sem hotel? Pohvalil ga nisem, toda grajati ali celó kaznovati ga pa tudi nisem mogel, dasi mi ni bilo kar nič po volji, kar je bil storil. Sodil je namreč tako: Žival, ki je v hiši ali pri hiši, to je domača žival, in té ne smem. Kar pa je v gozdu, to je divjačina, in ta je moja, če jo ujamem. Tako tudi race ni mogel videti na vodi, da bi ne planil nad njo.

Ko tako stojimo in gledamo lepega mrtvega petelina pred seboj na tleh, pa pride ženica iz hiše. Ko vidi, kaj se je zgodilo, začne vpiti: „O joj, o joj, naš petelin, naš petelin!“ Jaz pa začnem miriti in

tolažiti; razložim ji, kako se je prigodila ta nesreča, in rečem na zadnje: „Bodite mirni; oživiti ne moremo živali, ali stvar se bo dala kako drugače poravnati. Koliko hočete za petelina?“ Žena se nekaj pomišlja, potem reče: „En goldinar menda ne bo preveč.“ Jaz nato: „Tu imate dva, pa petelina tudi. Z Bogom!“ Pa smo šli zopet mirno dalje.

Lepo je bilo tudi videti našega Peruna, kako je znal biti krotak in potrpežljiv, kadar se mu je zdelo, da je to njegova dolžnost. Ko je na dvorišču ali pa na vrtu ležal iztegnjen, pa je hitro, ko ga je zagledala, priletela naša poredna kavka, tista, ki se je menda nekateri mojih bralcev še spominjajo iz povesti „Janko Božé“, sedla nanj ter mu tiste svoje ostre kremplje zagrebla v kožuh. To ji je bilo menda kaj prijetno, Perunu pa gotovo ne; vendar se ni ganil ves čas, dokler se ji je ljubilo čepeti na njem. Mislil si je pač: Potrpeti je treba, kavka je tudi naša.

Marsikaj še bi se dalo povedati o našem Perunu, toda to bodi dovolj! Še preveč, poreče tu kaka modra glava. To so čenče, bedarije človeka, ki je na stara leta postal zopet otročji. Ali mene to nič ne moti. Izkušnja me uči, da imajo dobri, blagi ljudje, zlasti možje, posebno veselje do psov. Če prideta dva taka skupaj in začneta govoriti vsak o svojem psu, pa ni pogovoru ne konca, ne kraja. Kdor je dolgo živel in pozna svet, pa vidi, kako redka je prava vdanost, zvestoba in hvaležnost med ljudmi, ne more si kaj, da bi rad ne imel teh človeku tako vdanih, zvestih in hvaležnih živali. Jaz vsaj se čisto nič ne sramujem, da sem imel v svojem življenju veliko veselja z njimi.

9. Kolovrat.

Bodi mi pozdravljen, stari znanec moj, pošteni kolovrat! Nikoli bi ne bil mislil, da te bom videl še kdaj, celó pa ne, da te bom videl tukaj v tuji deželi, tako daleč od moje domovine. Ko te gledam, vzbujajo se mi spomini mojih otročjih let, tako ljubi, tako živi spomini!

Izmed naših poljskih pridelkov mi je lan v posebno prijetnem spominu. Kako lepo je videti laneno njivo v cvetju! Zlasti ko potegne vetrič po njej, da se delajo valovi, je človeku, kakor da bi videl sinje jezero ali morje pred seboj. Potem pa, ko se lan tare. Nekako prijetno se čuje, posebno zvečer, glas trlic iz daljave. Ko se približaš teriški jami, lepo je gledati urne terice; videti je deklicam, da jim je to delo posebno povšeči. Dobre volje so, pojó, kakor znajo peti le slovenska dekleta; pa pošalijo se malo tudi rade, posebno s kakim gosposkim človekom.

Na zadnje se pa prede; največ o dolgih zimskih večerih. Zunaj sneg in mraz, pa sever zatuli zdaj pa zdaj, kakor lačen volk, ob oglih. V izbi pa je lepo gorko; tako prijetno se sedi na klopi ob gorki peči ter posluša prijetno brnenje kolovratov. Tako sem sedel jaz v svojih otročjih letih, kolovrate pa so sukali mati in sestre in včasi tudi kako vaško dekle. Ne sam; poleg mene je stal poštenjak, ki ga nisem več videl potem in ga pač tudi ne bom — črni čelesnjak ali čelesnik, kakor mu pravijo drugod.

Moj Bog, kaj vse človek doživi, če živi dolgo časa! Nekdaj mi je svetila goreča treska, zdaj pa mi sveti električna luč. In vmes med njima: „lešcerba“, sveča, lojeva in voščena, svetilnica z lanenim oljem, potlej s petrolejem, in plin. Samo solnce nam je ostalo isto ter sveti še, kakor pred stoletji, gospodu

in kmetu. Jaz si ne morem prav misliti kolovrata brez čelešnjaka z gorečo tresko. Jaz sem mu pa stregel; otrinjal sem skrbno tresko ali luč, kakor smo dejali pri nas; in ko je dogorela, vtaknil in prižgal sem drugo. Ta služba se mi je zdela kaj imenitna. Moško sem sedel na klopi ter zdaj pa zdaj malo pozvonil z nogami, ker mi seveda niso segale do tal.

Zdaj se bom pa malo pohvalil; upam, da se mi ne bo zamerilo, češ: lastna hvala, cena mala. Za kobilice na naših kolovratih, ne tiste, ki skačejo po travi, sem skrbel jaz. Tiste navadne kljuke ali kavke mi niso bile po volji; izmislil sem si drugo. S svojim čednim nožičem, ki so mi ga bili oče prinesli s sejma, ne s kakim nerodnim pipcem, kakoršne imajo navadno dečki na kmetih, sem iz trdega lesa za kobilice izrezljal različne sekirice. Kaj takega ni bilo videti poprej in menda tudi ne pozneje. Menda se mi je potem še mnogokaj, in sicer težjega posrečilo v življenju; ali tistih kobilic v podobi sekiric se še zdaj spominjam z nekim posebnim veseljem.

10. Naša kavka.

Ko je bil neki mlad Slovenec pri nas na Dunaju, je bilo eno njegovih prvih vprašanj po naši Piki, ki jo je poznal iz povesti „Janko Božé“. Ker bi morda tudi kdo drug rad kaj zvedel o njej, naj kaj malega povem iz njenega življenja.

Stara je že naša Pika in s starostjo je postala nekako modra in mirna. Ko je bila še mlajša, je bila strašno razposajena in poredna. Vedno ji je šlo po glavi, kako bi kje napravila kako nerednost,

kako bi komu malo ponagajala. Imeli smo črnoglavčka v kletki. Ta ji ni dal mirú; po vsej sili je hotela do njega. In res se ji je posrečilo. S kljunom odpre durce, gre noter, pokusi hrano črnoglavčkovo, češ, to bo že kaj posebno dobrega, in nato prevrne posodico iz same hudobije. Ravno tako stori z vodo; nato stopa ponosno iz kletke in kriči od samega veselja. Ptičku samemu pa, to moram reči, ni storila nič.

Meni, sam ne vem zakaj, je nagajala posebno rada, kjer je le mogla. Vedela je, kdaj pridem iz šole domov in na vrt. Čakala me je na drevesu. Ko me zagleda, plane z drevesa nad me, zgrabi mojo kapo ter jo odnese na drevo in kriči na vse, grlo. Črez nekaj časa jo spusti zopet doli na tla tako da ni bilo nikoli škode. Nekdaj, ko sem sedel na vrtu in pisal, prileti k meni na mizo, pa gleda, kaj bi se dalo storiti. Ne dolgo, pa odpre kljun in prevrne z njim črnilnik; pa odleti in kriči, češ, zdaj pa imaš! In res sem imel — črno mizo in črno pisanje. Vedel nisem, ali bi se jezil ali smejal. Poskrbeti sem pa hotel, da se mi ne bode več zgodilo kaj takega; toliko pameten sem pa vendar še kakor ta kavka. Precej drugi dan sem zopet sedel na tistem mestu in pisal; ali črnilnik sem bil tako pritrdil, da ga ni bilo moči prevrniti. Nisem se motil, ker sem poznal njeno navado. Kmalu prileti in se spravi zopet nad črnilnik. Poskuša in poskuša, vse zastonj. Jaz sem jo pa gledal, pa pero sem držal v svoji desni. Kar zgrabi pero in odleti z njim na drevo, pa kričala je od veselja, kakor še nikdar poprej. Kaj se bo človek z živaljo! Če ni mogla drugega, hotela mi je po vsej sili čepeti na rami, kar mi pa ni bilo nikakor po volji. Če sem jo odgnal, to se ti je pa strašno srdila. Tako sva živela v vednem prepiru.

Znano je, da nekateri ptiči radi kradejo: srake, krokarji, vrane in kavke; posebno kaj svetlega. Ali take tatice menda ni med pticami, kakor je naša kavka. Posebno denarja ne more videti, da bi ga hitro ne pograbila in kam skrila.

Pa še eno lastnost ima, ki menda ni navadna med ptiči. Če se naš psiček približa gospodinji in ga ona prijazno pogladi po glavi, pa se začne Pika strašno šopiriti in kričati od jeze, češ: Saj imaš mene; kaj se dobrikaš tistemu cucku, tistemu nebodigatreba!

Zdaj pa dovolj, dasi bi se dalo še mnogokaj zanimivega povedati o naši Piki.

II. Umni otroci.

Slavnim učenim možem se ni zdelo otročje, skrbno opazovati otroke, gledati, kako se, rekel bi, iz spanja vzbuja in polagoma zaveda otročja duša. Kdor hoče spoznati človeka, mora začeti pri otroku. To se priporoča tudi vsem, kateri imajo to priliko, posebno pa starišem. Jaz sem se v svojem življenju, zlasti pa v mlajših letih, mnogo pečal in pogovarjal z otroki; imel sem jih rad in oni so imeli mene radi. In tako smo se prav dobro razumeli. Seveda, kakor je razlika med človekom in človekom, tako tudi otroci niso vsi enaki. To je bila menda kaka posebna sreča, da sem jaz imel znanje z nekimi, malo bolj umnimi otroki, kakor so po navadi. O takih hočem nekoliko praviti, kar mislim, da bi utegnilo tudi koga drugega zanimati, ki ima rad otroke.

Jabolko ne pride kar črez noč zrelo z drevesa, kakor prirastejo jurčki (gobe) po toplem dežju res kar črez noč. Najprej je brst, iz njega se razvije cvet, iz cveta se rodi sad, ki se debeli in zori po letu in dozori v jeseni. Tako se tudi počasi razvija in raste človeška razumnost. Če nočemo biti neotesani, človeku, ki se nam ne vidi kaj umen, ne pravimo, da je neumen; želimo mu, da bi ga naj „pamet srečala“. Toda jaz nisem še slišal do zdaj, da bi se bilo kdaj komu to zgodilo. V otroku torej mora že tičati umnost, kakor v brstu sad, drugače jo bomo zastonj iskali pozneje pri odrastlem človeku. Govoriti smemo torej o neki otročji modrosti; seveda ni taka, kakoršno je bil Bog podaril kralju Salomonu.

Kakor v življenju, tako imam tudi v svojih spisih rad otroke. Tega mi pa pameten človek menda vendar ne bo zameril, da imam tudi tu rajši pridne in umne otroke, kakor pa tepce in paglavce. Pa še to naj pristavim: Moji „pisani otroci“, dasi so umni, delajo in govoré vedno le po otročje. Nikoli nobenemu otroku ne položim na jezik besede, katera bi ne mogla res priti iz otročjih ust.

Kdor nima prilike ali veselja, pečati se z otroki, ne vé, kako zgodaj začnó zdravi otroci misliti in modrovati. Ko se zamislim nazaj v svoja lastna otročja leta, kolikokrat sem sam v hiši v kotu ali na vrtu sedé premišljal, kar sem videl in slišal, posebno pa prve verske nauke, ki sem jih prejel od pobožne matere. Zvečer sva pa s sestrico na postelji sedé pogovarjala se in ugibala to in ono, kar nama je prišlo v glavo; pripovedovala sva si razne pripovedke in pravljice, ali pa pela: „Stoji, stoji tam dolga vas“, ali: „Sijaj, sijaj solnce!“ in dr. To so bile lepe ure; milo se mi stori, ko se jih spominjam. Ko sva nekdam tako sedela, pa premišljala svet in življenje,

kolikor sva ga poznala takrat, pa pravi sestrice, prav iz globočine srca: „O kako lepo bi bilo na svetu, ko bi ne bilo hudobnih ljudi!“ Kolikokrat so mi prišle pozneje v mojem življenju na misel te otročje, pa tako resnične besede!

Posebno veselje sem imel s prvim sinkom svoje sestre, ki sem jo že enkrat v misel vzel. O počitnicah, ko je bil še čisto majhen, sem se najrajši pečal in igral z njim, ker je bil tako bistra glavica. Govoriti sem ga učil; oče in mati nista imela toliko časa zanj. Kazal sem mu in imenoval razne stvari; on je pa ponavljal, kar sem mu rekel, kolikor je mogel s svojim še okornim jezičkom. Prav lepo sva napredovala. Hotel sem se malo ponašati z njim pred laško gospodo, ki je, kakor sem že rekel, zvečer navadno zahajala k Drakslerici v gostilno. Pokazati sem jim hotel, kako izvrsten učitelj sem jaz, on pa učenec. Pregovoril sem svojo sestro, mater njegovo, naj gre enkrat z menoj in s svojim sinkom v naročju v večerno družbo. Ko smo tako sedeli in se pogovarjali, pa vzamem dečka sam v naročje, pa začnem razne stvari, ki so bile na mizi, pokladati predenj. „Kaj je to?“ Nož. — „To?“ Vilice. — „To?“ Kruh itd. — Na zadnje postavim svoj kozarec, ki je bilo še nekoliko vina v njem, predenj in ga vprašam: „Kaj je pa to?“ — „Vino; pa pijmo ga!“ se odreže, prime kozarec, izpije, kar je bilo vina v njem, ter ga postavi krepko na mizo, potem si pa obriše usta. Vse je gledalo, pa jaz tudi. Prej ga nismo nikoli slišali, da bi bil izgovoril dve besedi zaporedoma; zdaj se pa žabica tako odreže! Seveda je bil prej kje videl in slišal, kar je tu storil in govoril, če tudi se jaz nisem spominjal, kje. Zvečer sva ogledovala zvezde na nebu, pa sem mu imenoval najsvetlejše: Vega, Kasijopeja, Jupiter; on mi je pa

ponavljal: Vega, Kasijopeja, Jupiter! Ko sem ga potem vprašal v sobi, v katerem kraju je ta in ona zvezda, pa mi je kazal z roko po stropu njeno pravo mesto. Drugo leto o počitnicah, ko je bil že večji, sem ga vzel enkrat s seboj v gostilno, pa sem mu dal piti vina v kozarčku, kar ni bilo pametno; zdaj to vem, takrat nisem vedel. Ko sva šla domov, pa začne: „Striček, zakaj ste mi dali tako slabega vina piti?“ Jaz nato: „Saj vino ni bilo slabo, prav dobro je bilo.“ On: „O ni bilo dobro, ne; meni je tako slabo!“ To mi je bilo dober nauk za pozneje.

Zdaj pa še nekoliko iz otročjih let našega sina, ne da bi se morda ponašal z njegovo modrostjo. Kakor navadno otroci, gledal je rad podobe; posebno živali v Pokornijevi knjigi: Živalstvo. Najbolj seveda so ga zanimale velike in divje živali. Kazal sem mu jih in imenoval. Vse si je čudovito hitro zapomnil. Ko sem mu rekel: lev, tiger itd., pa mi je s prstkom pokazal žival; če sem mu jo pokazal jaz, je pa povedal njeno ime. To je bilo v tistem času, ko je še komaj nekoliko govoril.

Ko smo potem neko nedeljo popoldne v Schönbrunn, kjer je cesarski grad z velikim vrtom in slovečim zverinjakom, gledali divje zveri, ki jih tam hranijo v trdnih železnih pregrajah, koliko je bilo veselje njegovo, ko je videl tu pred seboj žive vse tiste živali, ki jih je prej poznal samo po podobah. Vse so mu bile znane. K levu, svojemu staremu znancu, je hotel po vsej sili; čuvaj pa, ki je to videl, je rekel: „To bi bila dobra malica levu!“ Ko smo stali pred medvedom — žena je imela otroka v naročju, krščenica pa, ki ga je navadno pestovala, je stala za njo — pa se zgodi medvedu nekaj čisto naravnega. Deček pa; ko to vidi, se obrne naglo nazaj proti krščenici in zavpije: „Kati, pobrisat!“

Ljudje pa, ki jih je bilo vse polno okoli nas, v smeh! Vedeti je namreč treba, da smo imeli v tistem času mladega psička domá, ki ni bil še do dobrega snažen.

Tiste dni sem izdajal časnik „Zvon“. Neki dan mi tiskar, Keis po imenu, ni poslal tiskanega lista o pravem času. To mi je bilo kaj neprijetno in hud sem bil na moža. Dejal sem, da mu hočem pisati hudo pismo. Pa pravi mali Milanček: „Čakajte, jaz mu bom pisal.“ Res vzame list in pero, pa začne, kakor bi pisal, s kaj prijaznim glasom: „Ljubi Keis!“ Potem pa srdito: „Kaká Keis!“ Pa vrže pero v stran. To sem veliko let pozneje pravil Keisovemu sinu vpričo svojega Milana. Mož se je smejal prav iz srca.

Blizu v tistem času je bila prišla žena mojega prijatelja profesorja Šerfa obiskat mojo ženo. Jaz sem nekaj pisal v stranski sobi, pa me pride deček večkrat motit, kakor je bila njegova navada. Na zadnje mu rečem že malo nevoljen: „Pústi me pri miru, pa pojdi k ženskam!“ Zdaj se pa on postavi pred me v vsej svoji triletni velikosti, pa se zasrdi: „Kaj? Ženske? To niso ženske; ena je gospa Šerfova, druga so pa naša mama! To niso ženske!“ Ime „ženska“ se mu namreč ni zdelo kaj imenitno. Ali sem se hotel zahvaliti mlademu učitelju za dobri nauk, ki mi ga je dal? Zapomnil sem si ga, pa mislil sem si: „Jajce več ko puta vé.“

Bilo je lepega pomladnjega dne popoldne. Deček se je igral po vrtu; jaz sem pa moral v sobi sedeti pri delu. Pa priskače k meni: „Papa, pojte, pojte ven; na vrtu je tako lepo!“ — „Ne utegnem, delati moram.“ — „Saj ste že zadosti delali, pojte, pojte!“ Ali jaz vendar nisem šel; moral je iti sam. Črez nekaj časa pa zopet priskače: „Pojte, pojte pogledat; na vrtu je cvetlica, tako lepa, tako lepa — kakor oko!“ To me je osupnilo; na misel mi je

prišlo, kar pravi slaven nemški pesnik o cvetlici, da je lepa kakor očesce. Radoveden sem bil, kakšna je tista cvetlica; menil sem, da bo nekako podobna očesu. Ne spominjam se več, katera je bila; ali to vem, da ni bila kako posebno podobna očesu. Le lepa, prijazna se je zdela otroku, kakor lepo, prijazno oko v človeškem obličju. Mladega solnca vesel, me zvedavo pogleda in vpraša: „Papa, zakaj pa sije solnce?“ Predno sem mu še našel primeren odgovor, odgovori ves srečen sam: „Zato, ker je dobro!“ Kdo bi se tu ne spomnil, kakor sem se jaz takrat, tistih starih poganskih narodov, ki so solnce častili za boga, svojega največjega dobrotnika!

Ko smo, potujoč v Marijino Celje, se bližali štajerski meji — takrat je imel že svojih pet let — me je prosil, naj nikar ne pozabim povedati mu, kdaj prestopimo v to njemu novo štajersko deželo. To sem tudi storil. Ves čas potem je molčé koračil pred nama, pa vedno gledal in pazil na levo in na desno. Ko smo se zvečer ustavili v gostilni, mi reče ves nevoljen: „Tako sem se veselil, ko pridem na Štajersko; mislil sem, da bom tam videl Bog vé kaj novega. Nič, vse tako, kakor pri nas. Samo nekaj malega sem zapazil.“ In razloži mi natanko, kaj. Kaj je bilo tisto, sem že pozabil; samo toliko se še spominjam, da je bilo nekaj pri vozu, česar pa jaz sam nisem zapazil, ker mi ni bilo mari, njemu pa.

12. Naše petje.

Petja dar je poseben božji dar. Vesel ga bodi, kdor ga ima. Lepa pesem lepo peta, žalostna ali

vesela, sega človeku globoko v srce; pesem, s katero zazibava mati dete v spanje, in pesem, ki navdušuje in osrčuje vojake, gredoče v krvavi boj.

Kakor posamezni ljudje, tako tudi različni narodi niso v enaki meri prejeli tega božjega darú. Slovenci, to smemo reči, radi in lepo pojó, kakor malokateri narod. Lepo in vse hvale vredno je, da se je pri nas v zadnjih letih ustanovilo toliko pevskih društev, tudi po kmetih. Tu se goji posebno umetno petje; lepo res in vse hvale vredno. Ali poleg krasne rože ne prezirajmo skromne vijolice, ki je nekaterim še ljubša od one. Nič lepšega, kakor naše narodne pesmi in naše narodno petje. Pa ti ženski glaski! Milo se mi stori v tem tujem kraju vselej, kadar se spomnim, kako lepo pojó pri nas dekleta in žene skoro pri vsakem delu, zlasti pa na polju. Menda še zdaj, kakor so nekdej za moje mladosti. Kaj takega ni čuti tukaj med nemškimi kmeti.

Slovenec pa ne poje samo domá; veselje do petja ga spremlja tudi v daljno deželo; tu med tujimi ljudmi mu je slovensko petje nekaka vez, ki ga veže z drago daljno domovino.

V začetku druge polovice minulega stoletja, ko sem jaz študiral na Dunaju, je to veliko mesto imelo eno samo pevsko društvo; in še to se je oglasilo le redkokdaj. Slovenci smo imeli, edini med dijaki, svoj pevski zbor, s katerim smo se lahko ponašali.

Na Vidnu, tedaj predmestje, zdaj IV. okraj dunajski, nasproti Pavlanski cerkvi, je bila, ali je pa menda še, gostilna, kamor smo zahajali zvečer. V gostilno mora hoditi slovenski dijak, ker nima svoje rodbine na Dunaju; to ni nikakoršna zapravljivost. Po večerji, ki ni bila kaj imenitna, se je začelo pa petje. To petje nam je bilo nekaka božja služba; peli smo, da so nas angeljci poslušali.

Ne, to je malo preveč; angeljci nas niso poslušali, poslušali pa so nas Dunajčanje, ki kaj takega niso bili vajeni. Naša gostilnica je bila kmalu pretresna za toliko hvaležnih poslušalcev. Gostilničar je moral razširiti svoje prostore. Nekaj let potem sem se sešel z njim v Badnu poleg Dunaja. Razveselil se je mož, ko me je zagledal, ter mi je rekel, da je že v pokoju in da je hvaležen Slovencem, ki so ga obogatili, ne tolikanj s svojim pitjem, kakor s petjem.

Med nami je bil takrat neki Jožef Šavs, ali Joža, kakor smo mu sploh rekli; bil je namreč stare korenine Gorenjec, pa poštena duša. Dober pevec je bil, pa vedno dobre volje. Vse ga je rado imelo, vse ga je bilo veselo. Ali ne dolgo. Kakor je bil krepak korenjak, lotila se ga je tista nesrečna sušica, ki je pred njim in za njim že v zgodnji grob spravila več, le preveč slovenskih mladeničev na Dunaju. Naš Joža ni dolgo trpel; saj pravijo, da ravno krepke ljudi najprej zlomi ta potuhnjena bolezen. V bolnišnici, daleč od svoje matere, edine duše, ki jo je imel na svetu, je končal svoje mlado življenje. Ganljivo je bilo, kako se je vedel pred smrtjo. Ko se mu je bližala zadnja ura, začelo se mu je mešati v glavi. In to je bilo dobro; čutil ni nič bolečin. Toda najboljše bo, če kar sem postavim nekaj vrstic iz svoje pesmi „Bolnik“. Tisti bolnik je bil naš Joža Šavs. Ko mu prijatelj podaja zdravilo, ki mu ga je zapisal zdravnik, pravi:

Zdravnik in pa vi ste čudni ljudje,
ležati vam moram po sili;
le prsi so mi še malo slabé,
krepki so udje in čili.

In nato ga obide močno hrepenenje po domovini,
po materi:

Pripravi mi, česar treba, na pot
in ne pozabi odeje,
da v hladni jesenski noči život
na daljni poti mi greje.

Nato se vidi na potu v belo Ljubljano in ko v
duhu zagleda mater, pozdravi jo:

O zlata mati, sprimi vas Bog,
na prsi stisnite sina;
oh tu je lepo, tu konec nadlóg,
minila je vsa bolečina.

Te so bile njegove zadnje besede. Spremili
smo ga — bil je lep, jasen večer — na zadnjem
potu vsi Slovenci, kar nas je bilo na Dunaju. In
na grobu so mu pevci zapeli tisto lepo, otožno
hrvatsko pesem: „Oj talasi“, ki smo jo pa takrat
peli kakor svoje domače. Posebno pa jo je rad imel
naš pokojni Joža. Kako primerne so se nam zdele
besede, s katerimi se končava pesem:

Oj, oj, oj! Put je danas dalek moj.

Malo tako lepega pogreba!

Kaj pa po pogrebu? Šli smo — nobeden ni iz-
pregovoril besede — v svojo navadno gostilno. Tu
pa smo se v pogovoru spominjali svojega pokojnega
prijatelja; vsak je vedel kaj lepega povedati o njem.
In potem se je začelo peti, njemu v spomin. Pele
so se posebno tiste pesmi, katere je on najrajši
imel. Meni vsaj se je zdelo, da nisem še slišal ta-
kega petja. Zdelo se mi je, da pokojnega duh plava
nad nami in nas veselo posluša.

Z Bogom, ljubi Joža!

Slovo.

Ko je sod nagnjen, ne daje več tako dobrega, bistrega vina kakor prej. Predno se mu začne roka tresti od starosti in slabosti, odloži pero pameten pisatelj. Tako tudi jaz. Mnogo sem napisal udom družbe sv. Mohorja, ali pa tudi kaj dobrega, o tem ne gre meni sodba. To pa smem reči, da me je pri vsem mojem pisanju vodila dobra misel. Ne samo kaj za kratek čas, zdrave dušne hrane sem hotel podati svojim čitateljem. Da bi jim teknila! Slovo jemaje od njih, želim samo, da naj me ohranijo v prijaznem spominu. Z Bogom!

Z Bogom! Zdravi ostanite,
že ločiti se je čas.
Radi zdaj pa zdaj berite,
kar napisal sem za vas,
prav iz srca vam podal.
Bog pa daj, da bi obilo
dobrega sadú rodilo
seme, ki sem ga sejal.

Jož. Stritar.

KAZALO.

I. Pesmi.

	Stran		Stran
1. Na planino	5	16. Jablana	18
2. Dež	6	17. Starček pod lipo	18
3. Voliča prvič vprežena	7	18. Vinska trta	19
4. Narobe svet	7	19. Čuden gost	20
5. Klen in rak	8	20. Deklica in cvetice	22
6. Osa in čebela	9	21. Cerkevica na gori	22
7. Komar	11	22. Mrtvaški zvon	23
8. Pes in mačka	12	23. Nevesta in bolna sestra	23
9. Žabja svatba	13	24. Šivilja	24
10. Deček in močerad	14	25. Na materinem grobu	25
11. Deklica in potok	14	26. Pred božičem	26
12. Smreka	15	27. Stari oglar	27
13. Vrane po zimi	15	28. Klobukovi spomini	35
14. Stari hrast	16	29. Lov v cesar. zverinjaku	38
15. Srna	17	30. Jesenski izprehod	41

II. Pavle. Povest 51—120

III. Igrokazna prizora. Materin god 123
Blaga duša 131

IV. Živalski pogovori.

1. Vrana in kavka po zimi	143	3. Konja v hlevu	149
2. Krta	147	4. Jarčka in kokla	153
		5. Mlada in stara lastovica	156

V. Spomini.

1. Moj kos	162	7. Juntez	192
2. Martin Ivanetič	169	8. Naš Perun	203
3. Moj boben	175	9. Kolovrat	211
4. Pikin Jožek	179	10. Naša kavka	212
5. Kako sva z Levštikom krompir pekla	185	11. Umni otroci	214
6. Jožef Slovenski	189	12. Naše petje	219
		Slovo	223

